

דבריי הכנסת

הישיבה המאתיים-ותשיעים-ושמונה של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, כ"ד בשבט התשמ"ז (23 בפברואר 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. הספד לחבר הכנסת לשעבר מאיר יערי זיכרונו לברכה

כיהן כשבע כנסות מאז הכנסת הראשונה והיה חבר קבוע בוועדת החוץ והביטחון.

הכנסת שולחת תנחומיה לרעייתו, לבני המשפחה, לפינת מפ"ם ולתנועת העבודה, על מות אחד מבניה-הכזיבה.

אזכרה למאיר יערי תקיים בישיבת הכנסת ביום שני הבא.

(חברי הכנסת-מכבדים בקימה את זכרו של המנוח.)

היו"ר א' נחמיאס: חברי הכנסת, אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. כבקשה לקום.

כשעה זו נטמן מאיר יערי בבית-הקברות בקיבוץ מרחביה, מקום שחי בו עשרות בשנים.

מאיר יערי, מנהיג מפ"ם וממניחי יסודותיה של הכנסת.

ב. הצעה לסדר

הטלוויזיוני, שבו צופים תושבי ישראל במסגרת "מבט", אף הוא קטן מאוד.

יש צורך רחוף לדון בנושא העברת המשפט לאולם גדול יותר, וכן לדאוג לכך שהתיעוד הטלוויזיוני לא יופסק והמשפט יוכא עליידי הטלוויזיה לבתי ישראל בהיקף הרבה יותר גדול.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה. אינני יכול לקבל את הצעתך לדיון רחוף עכשיו, אבל היות שאתה מבקש למצוא פתרון לנושא ולבעיה שהעלית כדי שהמשפט יהיה למכשיר חינוכי, אני מציע שנעביר את ההצעה לוועדת החינוך והתרבות והיא תתחיל לדון בה מייד.

דב שילנסקי (הליכוד):
אני מודה לכבודך.

היו"ר א' נחמיאס: אנחנו עוברים להצעה לסדר שהגיש חבר הכנסת דב שילנסקי בפתח הישיבה. כבקשה, חבר הכנסת שילנסקי.

דב שילנסקי (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעלות הצעה לסדר בנושא משפטו של המרצח דמיאניוק.

משפטו של המרצח דמיאניוק מעורר תשומת-לב רבה. מובאים בו עניינים בעלי חשיבות מיוחדת וגדולה מאוד לעם היהודי. מאות אנשים עומדים שעות מחוץ לאולם וממתינים בתור להיכנס לאולם הקטן, הצר מהכיל אפילו חלק קטן מאלה הרוצים להיכנס ולהאזין למשפט.

לצער, לא הוכן ערב המשפט סידור לתיעוד טלוויזיוני של המשפט, ויש סכנה שהתיעוד הזמני הקיים יופסק. הסיקור

ג. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לדיון מוקדם — הצעת חוק הבחירות לכנסת (תיקון) (אזרחים ישראלים המשרתים בחוץ-לארץ) — מאת חבר הכנסת שבח וייס; הצעת חוק מס ערך מוסף (תיקון) — תשומות לתועלת הציבור) — מאת קבוצת חברי הכנסת; הצעת חוק ביטוח בריאות — מאת קבוצת חברי הכנסת; הצעת חוק חגגת הכוזב תל-אביב (כיטול) — מאת חבר הכנסת אוריאל לין. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:
תודה למזכיר הכנסת.

היו"ר א' נחמיאס:

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, אני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה — הצעת חוק השיטוט הצבאי (תיקון מס' 18); הצעת חוק הכוזב (תיקון מס' 5).

לקריאה ראשונה, מטעם חבר הכנסת — הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג (תיקון) — מאת חבר הכנסת חיים רמון.

ד. הצעת חוק הדרכונים (תיקון מס' 4), התשמ"ז — 1987*
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

בסעיף אחר או באים להכחיר, שעם נתינת מסמך נסיעה במקום מסמך נסיעה שהוצהר עליו שאבד או נגנב, בטל המסמך הקודם.

בהצעה שלפנינו נפלה טעות, ואני מבקש, אדוני היושב־ראש, לתקנה. בסעיף 2(ג)6(א) כתוב: "לשכה לעלייה ומרשם של משרד הפנים", וצריך היה להיאמר: "לשכה אזרחית למינהל אוכלוסין של משרד הפנים".

אדוני היושב־ראש, לחוק הזה לא הוגשו כל הסתייגויות, ואני מבקש שהכנסת תצביע עליו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה ליושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. אנחנו ניגשים להצבעה על החוק בקריאה שנייה, בכפיפות להערה שהביא יושב־ראש הוועדה. נצביע על הסעיפים כעמדת הוועדה.

ה צ ב ע ה

סעיפים 1 — 4 נתקבלו.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה בקריאה שלישית על חוק הדרכונים (תיקון מס' 4), התשמ"ז — 1987.

ה צ ב ע ה

חוק הדרכונים (תיקון מס' 4),

התשמ"ז — 1987, נתקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

אני קובע שחוק הדרכונים (תיקון מס' 4), התשמ"ז — 1987, נתקבל בקריאה שלישית.

ה. הצעת חוק לשכת עורכי־הדין (תיקון מס' 15), התשמ"ז — 1987**
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

כראש הלשכה במקומו. אם יחפטר ראש הלשכה או ייבצר ממנו, למלא את תפקידו דרך קבע, תבחר המועצה הארצית של לשכת עורכי־הדין ראש לשכה במקומו בבחירות שוות, אישיות וחשאיות. ראש הלשכה שייבחר יכהן עד תום תקופת הכהונה של ראש הלשכה שבמקומו נבחר.

תקופת הכהונה של חברי הוועד המרכזי והוועדים המחוזיים תהיה עד לבחירתם של אחרים תחתם, ככך אנחנו משויים את המצב למצב הנהוג לגבי כהונת ראש הלשכה וחברי המועצה הארצית.

בחוק לשכת עורכי־הדין נאמר, ש־30 מחברי הלשכה רשאים להחליט על הקמת ועד מחודש חדש בלי קשר להקמת בית־משפט מחוזי. היות שמאז חוקק חוק זה גדל מספר חברי הלשכה והגיע לכ־9,000 חברים, הציע משרד המשפטים להגדיל את המספר מ־30 ל־300. בוועדת החוקה, חוק ומשפט

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו ניגשים לסעיף הבא: הצעת חוק הדרכונים (תיקון מס' 4), התשמ"ז — 1987, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. רשות הדיבור ליושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. בבקשה, אדוני.

אליעזר קולט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, לפני שאנש הצעת החוק, ברשותך, אדוני היושב־ראש, אני רוצה להשיב תשובה מספקת במידה מסוימת לחבר הכנסת שילנסקי. הבוקר אמר לי מנהל בתי־המשפט, השופט הגד, שהמשפט יועבר לאולם גדול יותר ב"בניני האומה". אני מניח שהוא קלט במידה מסוימת את רחשי לבך.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

הבעיה היא סיקור המשפט לעם ישראל.

אליעזר קולט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, אני מתכבד בזה להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הדרכונים (תיקון מס' 4), התשמ"ז — 1987.

בחוק שלפנינו כמה תיקונים, טכניים בעיקרם, לחוק הדרכונים ואעמוד עליהם בקצרה.

סעיף 1 בהצעת החוק כא לבטל את האפשרות הקיימת היום למתן ריבון משותף או תעודת מעבר משותפת לבני זוג. כמשך השנים התכבד למשרד הפנים, שמעשית אין דרך זו רצויה. הבקשות לסוג זה של דרכון היו מעטות. עם זאת, בנסיבות מיוחדות, כאמור בסעיף קטן (א), רשאי השו להתיר צירופו של קטן לדרכון או לתעודת מעבר.

סעיף 2 בהצעת החוק מסמיך את השו להאריך את תקופה של תעודת המעבר עד לשנתיים מיום שניתנה, במקום לתקופה כוללת של שנה, כפי שהיה בחוק עד כה.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא: חוק לשכת עורכי־הדין (תיקון מס' 15), התשמ"ז — 1987, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. רשות הדיבור ליושב־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. בבקשה, אדוני.

אליעזר קולט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד בזה להביא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק לשכת עורכי־הדין (תיקון מס' 15), התשמ"ז — 1987.

הצעת החוק עוסקת בתיקונים שונים לחוק לשכת עורכי־הדין, וברשותך, אדוני היושב־ראש, אסקור אחדים מהם בקצרה.

על־פי ההצעה ייקבע בחוק, כי אם נבצר מראש הלשכת עורכי־הדין למלא זמנית את תפקידו, ישמש ממלא־מקומו

* "דברי הכנסת", כרך 105, עמ' 2933; נספחות.
** "דברי הכנסת", חוב' י"ב, עמ' 1147; נספחות.

מתחיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושבי־ראש, כנסת נכבדה, קודם כול אני רוצה לומר, שאיני יודע לבטח מהו ההסבר לכך שמכל ציבור עורכי־הדין בכנסת הציע רק חבר כנסת אחד, וירשובסקי, שתי הסתייגויות, והיחיד שהרבה להגיש הסתייגויות איננו עורך־דין כלל. דומני, שיש כאן עדות נוספת לכך שציבור עורכי־הדין נוהג לפי מיטב המסורת של הגילדות והצבים ומשתדל להסדיר את ענייניו במסגרתו גם כשמדובר בחקיקה בכנסת. משום כך הייתי רוצה שהסתייגויותי ייראו גם כעדות לכך, שהאמון שציבור עורכי־הדין זוכה לו בדרך כלל בארץ איננו מלא עוד כפי שהיה, וזאת בשל המכשולים שמערימים נציגיו בכנסת על חקיקה, שתבחר כי האיסור בחוק שחל על חברי הכנסת לקבל שכר על שירותים הניתנים מחוץ לכנסת חל גם עליהם ועל שאר בעלי המקצועות החופשיים. בשל הפירוש המסולף שהם המציאו לחוק זה נהנים כיום גם מרכיב חברי הכנסת שהם עורכי־דין מההיתר שנתנו לעצמם לנהוג בניגוד לרוח החוק, והם מוציאים שם רע לכל חברי הכנסת. היה ראוי, שעם הצעת התיקון לחוק לשכת עורכי־הדין, הם ידאגו להבהיר בו כי עורך־דין שנבחר לכנסת לא ימשיך בעיסוקיו המקצועיים. תמורת השלום, כדי שלא יגיע למצב של ניגוד אינטרסים, שדוגמתו ראינו רק לאחרונה.

עתה — להסתייגויות עצמן. שתי מכשלות עיקריות עומדות בפני גוף כמו לשכת עורכי־הדין, שהוא גם איגוד מקצועי וגם רשות על־פי דין שיש לה חובות, זכויות וסמכויות. מכשלה אחת היא, שהגוף נבחר על־ידי חבריו, ולכן קיימת סכנה של פוליטיזציה, בייחוד של התדרת המפלגות. המכשלה השנייה היא הסכנה, שמנגנון הפטיטה העצמית ינוצל לרעה אם לניצול חשבונות אישיים ואם סתם לפגיעה במתחרה. שהרי כל עורך־דין הנידון בכיתר־דין משמעת של לשכת עורכי־הדין מובא בפני שלושה ממתחריו המקצועיים. כדי להמחיש סכנה זו די להזכיר כיצד ניצלה ועדת הבחירות המרכזית, המורכבת כולה, פרט ליושבי־ראש שלה, מעסקני מפלגות. את סמכותה לרעה ופסלה שתי רשימות. היא הקטינה את מספר המתחרים בעקבות עסקה בין שתי המפלגות הגדולות. בחינת את תוצאי מהמירוץ את מי שעלול לקחת ממני קולות ואני אוציא מהמירוץ את מי שעלול לקחת ממך קולות.

ייתכן אומנם שעד כה לא נכשלה לשכת עורכי־הדין בכגון אלה, אך כדאי שהכנסת, בהגה עוסקת בהצעת החוק, תיחן דעתה על יצירת מנגנוני הגנה שיבטיחו גם לעתיד קיומה של לשכת עורכי־הדין בלתי פוליטית, בלתי מפלגתית, אוכייקטיבית והגונה. חבל שדווקא בעניינו של גוף כזה אנו עדים עתה לתהליך של חקיקה חפוזה שנעשית לפני בחירות ובקשר להן.

הסתייגויותי לסעיפים 1 ו־2 באות למנוע כחירתו של ממלא־מקום ראש הלשכה על־ידי המועצה הארצית, שהיא גוף שרק חלקו נבחר ואילו חלקו האחר ממונה. אין כל הצדקה לקיים נוהל זה של בחירות עקיפות כאשר אפשר לבחור בבחירות ישירות את ממלא־המקום יחד עם ראש הלשכה, כפי שסגן נשיא ארצות־הברית נבחר יחד עם הנשיא. זה יותר דמוקרטי ומבטיח שבמקרה של הסתלקות נשיא הלשכה מתפקידו בטרם הסתיימה תקופת כהונתו ימלא את מקומו מי שנבחר לכך על־ידי כל חברי הלשכה. הוא הדין גם בממלא־מקום ראשי הוועדים המחוזיים, ומכאן ההסתייגות לסעיף 6. רק במקרה שיהיה צורך באדם שלישי, כדי להחליף את ממלא־המקום הן כנשיאות הלשכה והן כראשות הוועדים המחוזיים, תונהג הדרך המוצעת בחוק.

נשקל העניין והוחלט בהסכמת נציגי משרד המשפטים על 150 חברים. זהו המספר בהצעה שלפנינו.

תיקון מהותי ומשמעותי, לדעתי, הוכנס לגבי משך הכהונה בבית־הדין המשמעי הארצי ובבית־הדין המשמעי המחוזי. על־פי תיקון זה לא יהא אדם זכאי לכהן בבית־דין אלה יותר משתי תקופות כהונה רצופות. תוקף תיקון זה חל מקבלתו בכנסת, ולא יבואו בחשבון תקופות כהונה בבית־הדין המשמעי שקדמו לקבלת החוק.

סעיף 9 להצעת החוק עוסק בכשירות לכהונה כחבר בבית־דין משמעי. על־פי סעיף זה כשיר להיבחר לבית־הדין המשמעי הארצי מי שהיה חבר הלשכה לפחות שמונה שנים, ולבית־הדין המשמעי המחוזי מי שהיה חבר הלשכה לפחות חמש שנים. ואולם, לא יהא כשיר כחבר בית־דין משמעי מי שהורשע בכיתר־משפט או בבית־דין צבאי בעבירה שיש עמה קלון, או מי שהורשע בבית־דין משמעי כעבירת משמעת, והוטל עליו עונש השעיה, או הרצא מן הלשכה, או שהוטל עליו עונש אחר, אך טרם עברו עשר שנים מיום הרשעתו.

כן נקבע בסעיף זה, שחברי המועצה הארצית וחברי ועד מתוו אינם כשירים להיבחר או לכהן כחברי בית־דין משמעי.

סעיף 14 להצעה קובע, שעל־פי הוראת בית־משפט על יושבי־ראש בית־דין משמעי להמציא לבית־המשפט את תיק בית־הדין או כל מסמך המצוי בו. היושבי־ראש ימציא לבית־המשפט בצירוף הודעה בדבר סודיות הדין, וזאת כדי להדגיש את סודיות הדין בבית־הדין המשמעי.

בסעיף 68 לחוק לשכת עורכי־הדין נקבעו העונשים שבית־דין משמעי מוסמך להטיל על נאשם שהורשע בעבירת משמעת. אחד העונשים הוא קנס בשיעור של עד 2,000 שקל, קנס שנקבע ב־1980. משרד המשפטים הציע בהצעת החוק שעברה בקריאה ראשונה, שהקנס הזה יהיה 2,000 שקלים חדשים. בוועדת החוקה, חוק ומשפט עסקנו רבות בסוגיה הזאת, ובסופו של דבר החלטנו להעמיד את הקנס על שיעור של 25,000 שקלים חדשים ולא על 2,000 שקלים חדשים, כפי שהציע משרד המשפטים. אם כן, מיום קבלת חוק זה בכנסת יוכל בית־דין משמעי של לשכת עורכי־הדין להטיל על נאשם שהורשע בעבירת משמעת קנס כספי בשיעור של עד 25,000 שקלים חדשים, ועונש השעיה של עד עשר שנים, במקום עד חמש שנים, כפי שהיה נהוג עד כה.

בית־דין משמעי רשאי, בין השאר, לחייב נאשם בגין כל עבירה שהורשע בה כתשלום פיצויים למתלונן או לאדם אחר שניזוק על־ידי העבירה. עד עתה היה שיעור הפיצויים המרבי גם בסעיף זה 2,000 שקלים. משרד המשפטים הציע לקבוע 2,000 שקלים חדשים. בוועדה החלטנו שסכום הפיצוי המרבי לא יעלה על 25,000 שקלים חדשים במקום 2,000 שקלים. ברצוני לציין כאן, שחייב זה אינו פוטר מאחריות לנוק על־פי כל דין, אך בסכום כזה יש כדי לפצות את המתלונן או את האדם שניזוק ולהקל עליו, וכן יש בו כדי להקנות סמכות משמעותית לבית־הדין המשמעי.

אדוני היושבי־ראש, לחוק הזה הוגשו כמה הסתייגויות, ואני מבקש לאפשר למסתייגים לנמק את הסתייגויותיהם. אודה לך אם אחרי כן תאפשר לי להשיב להם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה ליושבי־ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. חבר הכנסת מתחיהו פלד, בבקשה, אדוני. אדוני רוצה לנמק את כל ההסתייגויות יחד? כן, בבקשה.

יותר מדי בחקיקה פריטנית של לשכת עורכי-הדין. אני חושב שהיינו צריכים לקבוע עקרונות כלליים, ואת היתר להשאיר לעורכי-הדין — אולי גם לנו, כי גם אני עורך-דין — ולא לקבוע מסמרות בחוק. צריך למצוא הורמנות לקיים דיון יסודי בעניין זה. אך הפעם אתייחס לשתי ההסתייגויות לתקון שהובא כעת.

קודם כול, ההסתייגות שלי לסעיף 9 בחוק: יושב-ראש הוועדה הזכיר אותה כאשר הביא את החוק בקריאה שנייה. מדובר בסעיף 16; כלומר, זה סעיף 9 בתיקון, אבל הוא מתייחס לסעיף 16, שמדבר על כשירותו של מי שהיה חבר הלשכה לפחות שמונה שנים להיבחר לבית-הדין המשמעתי הארצי.

אני שאלתי בקריאה הראשונה — ולא שוכנעתי מכל הנימוקים ששמעתי בוועדת החוקה, חוק ומשפט שדנה בחוק הזה — מדוע אדם שישב בבית-הדין המשמעתי הארצי, שהוא אינסטנציית הערעור בבית-הדין המשמעתי של הלשכה לעורכי-הדין, צריך להיות חבר הלשכה במשך שמונה שנים לפחות. שופט שלום בישראל יכול להתמנות לתפקידו לאחר חמש שנים. אם כן, במקרהו של שופט בבית-דין משמעתי, עם כל החשיבות שיש לייחס לבית-דין זה — שהרי בסופו של דבר ניתן לערער על פסק-הדין המשמעתי בפני מוסדות השיפוט במדינת ישראל — תקופה של שמונה שנים נראית לי מוגזמת, מופרזת, מנופחת ונוכעת מרצון ליצור מעין אליטה של הווחיקים יותר ולא לתת אפשרות לאנשים צעירים להתקדם. הם מוכרחים לשבת שמונה שנים, כאילו לאחר חמש שנים אין להם ידיעה וותק מספיקים כדי למלא את התפקיד הזה.

עורך-דין המקבל היום רשיון יכול להופיע מחר בבית-המשפט העליון כתיק הי"כדי ביותר. אבל כדי לשבת בבית-הדין לערעורים של לשכת עורכי-הדין, בבית-הדין הארצי, הוא מוכרח להיות חבר הלשכה במשך שמונה שנים. בעיני זה לא פרופורציוני, לא רציוני, לא מכובד ואולי מטיל צל לא-מכובד במקצת על שופטי ישראל, שהרי די בחמש שנים כדי להתמנות לשיפוט שלום. לכן אני מציע לכתוב כאן: כשיר להיבחר לבית-הדין המשמעתי הארצי מי שהיה חבר הלשכה לפחות במשך חמש שנים, ולא שמונה שנים.

התיקון השני — או, ליתר דיוק, המחיקה — שאני מציע. מתייחס לסעיף 13 בחוק. בסעיף שבאים לחקן אותו אומרים דבר מעניין — והייתי מציע לחברי הכנסת, גם ללא-משפטים ביניהם, להקשיב, מפני שאני חושב שיש כאן איזו מגמה של השתלטות מצד הסככה המנהיגה כלשכת עורכי-הדין על האנשים הרוצים להיכנס למקצוע או הנמצאים במקצוע, מגמה לסגור קצת את הדלתות. מה כתוב, או מה מוצע עכשיו? עברו חמש שנים מתום תקופת ההתמחות, לא ייבחנו המועמד לחברות בלשכה בבחינות הלשכה האמורות אלא ברשות הלשכה. הווי אומר, אדם גמר את חוק לימודיו באוניברסיטה. הוא קיבל את התעודת האקדמית. הוא גמר את הלימודים. אבל במקום להיכנס למקצוע, הוא החליט לעשות כמה דברים אחרים לפני שהוא עושה את בחינות ההתמחות. חלפו חמש שנים, עכשיו הוא רוצה להיבחן. אומרים לו בלשכה: לא, חביבי, אתה לא תיבחן לא עוד אחרון לא נבחן ונחליט אם אתה כשיר לעמוד בבחינות האלה או לא. לפי הקריטריונים שלשכת עורכי-הדין תקבע. הוא גמר את חוק לימודיו, הוא חייב להיבחן בבחינות לשכת עורכי-הדין, מה לכם להתעורר כמה עשעה במשך חמש שנים? יבחנו אותו, יעבור את הבחינה — יקבל רשיון; לא יעבור — לא יקבל רשיון. למה לאפשר ללשכת עורכי-הדין להידר? רגע אחד, אתה לא עבדת חמש שנים, זה לא מוצא חן בעינינו ולכן לא ניתן לך כלל לגשת

אשר לסעיף 3, ההצעה לאחר את פתקי ההצבעה בכחירות לוועידה הארצית ולמועצה הארצית נראית לכאורה טובה ושואפת ליעילות. אולם כשם היעילות נפגע פה העיקרון של חופש ההצבעה ונמנעת מחברים הרוצים לעשות כן האפשרות לפצל את קולותיהם בין שתי רשימות — האחת של המועמדים לוועידה והאחרת של המועמדים למועצה. דומה כי דווקא בגוף המקיים בחירות פנימיות בין חבריו, ואשר בו ההיכרות האישית היא גורם המשפיע על עיצוב דעתם של הבוחרים, בגוף שיש עניין למנוע ככל האפשר את הפוליטיזציה שלו, קיימת חובה שלא לפגוע בחופש הבחירה ולהכפיף את הסייפה ליעילות לעיקרון הזה.

אשר לסעיף 5, העוסק בהקמת ועדים מחוזיים, ראוי להקדים ולומר, כי במערכת כתיב-המשפט קיים מצב הטעון תיקון. כידוע, מחולקת המדינה לשישה מחוזות מינהליים. ככלל, צריך היה להיות בכל מחוז בית-משפט מחוזי, שתחומי חופפים בדיוק את גבולות המחוז. לבית-משפט כזה צמודים פרקליטות המחוז וועד מחוזי של לשכת עורכי-הדין. במחוזות הדרום וירושלים אכן כך הוא המצב, לעומת זאת. בית-המשפט המחוזי בתל-אביב חולש על שני מחוזות — מחוז תל-אביב ומחוז המרכז — והוא עמוס ביותר. גם מבחינת הייעול וגם מבחינת העיקרון הארגוני היה מקום כבר לפני שנים רבות להקים בית-משפט מחוזי נפרד למחוז המרכז, שימוקם בפתח-תקווה ולשירותיו תודקק כל תזומת הערים שמסביב לתל-אביב: נתניה, הרצליה, כפר-סבא, פתח-תקווה, רמלה, לוד, רחובות וראשון-לציון. באופן טבעי יקום אז גם ועד מחוזי של לשכת עורכי-הדין למחוז המרכז.

אנומליה נוספת, שדווקא לשכת עורכי-הדין צריכה היתה לתבוע את תיקונה, קיימת בצפון הארץ. נפת עכו הופרדה ממחוז הצפון, שאליו היא שייכת, וצורפה למחוז חיפה. לא קשה לנחש מהי המגמה הפוליטית העומדת ביסוד החלשה זו של מחוז הצפון ושל בית-המשפט המחוזי בנצרת. מישוה חשש לתת את מלוא הסמכויות לבית-משפט מחוזי שרכים סיכויו להיות מורכב ומנוהל על-ידי מספר רב יחסית של שופטים ופקידים ערבים. להגברת הבלבול, לא נקבעה הפרדה דומה בדרג של בית-משפט השלום; וכן ניתן לתבוע בנהרייה על מקרה שאירע בקריית-שמונה, אך ערכאת הערעור היתה בחיפה. ניתן גם לתבוע בקריית-שמונה על אירוע שקרה בנהרייה, אך ערכאת הערעור היתה בנצרת. לעומת זאת, כאשר גודל התביעה מחייב פנייה ישר לבית-המשפט המחוזי, יידון העניין מקריית-שמונה בנצרת והעניין מנהרייה בחיפה. יש לבטל אנומליה זו, וכמובן לאפשר קיומו של ועד מחוזי של לשכת עורכי-הדין במחוז הצפון.

אין מקום להקמת ועדים בחלקים של מחוזות: לכן צריך לקבוע רק כי ועד מחוזי יפעל בתחום שיפוטו של בית-המשפט המחוזי ולבטל את האפשרות המוצעת בסעיף 5, שוועדים מחוזיים יקומו ללא קשר לבתי-משפט מחוזיים.

ביטלתי את ההסתייגות האחרונה שהגשתי, משום שאני מצטרף אל ההסתייגות של חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואני מניח שתניתן אפשרות להסביר אותה. תודה רבה.

היו"ר א' נתמייאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד, חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, גם לך הסתייגות. בבקשה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בנאומי בדיון על הצעת החוק בקריאה הראשונה אמרתי, שאני חושב שאנחנו עוסקים

סדר־היום של ועדת החוקה, חוק ומשפט את המקום הראוי לה, קיימנו דיון מעמיק בשאלות השונות, וההחלטות שגובשו בוועדת החוקה, חוק ומשפט מנוחת על שלחן חברי הכנסת. השתתפו בדיונים נציגי לשכת עורכי־הדין ואחרים. כל מי שרצה לומר את דברו בקשר לחוק הזה, בא ואמר.

אומנם, הבחירות ללשכת עורכי־הדין הן כפתח, אבל הודעתי גם למשרד המשפטים וגם ללשכת עורכי־הדין, שלא זו הסיבה שתניע אותי להחיש או לקדם את החקיקה. הכנתו של החוק הזה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית הסתיימה למעשה כבר לפני יותר משבועיים, אבל נבצר ממני: מסיבות אישיות, להביאו למליאה כשבוע שעבר; הייתי חולה. אני לא רואה שום פזיזות, שום מהירות ושום נמהרות בהבאת החוק היום לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

שמעתי את ההערות השונות. קיימנו בהן דיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט — חבר הכנסת מתי פלד, גם לאור ההסתייגויות שלך — והגענו למסקנה, על דעת רוב החברים, שטוב הוא שהבחירות לראש הלשכה יהיו כפי שהן. נזכור שהקדנציה ללשכת עורכי־הדין היא של ארבע שנים. ראש לשכת עורכי־הדין שנבצר ממנו למלא את תפקידו או שהוא רוצה להתפטר, על־פי הרוכז אינו מתפטר שבוע או חודש לאחר הבחירות; זהו הליך, ובדרך כלל הוא ישמש כחלק גדול מהתקופה בתפקיד ראש לשכת עורכי־הדין. אם באחד הימים הוא יתפטר, ולשיטתך, חבר הכנסת פלד, אילו היה ממלא־מקום ראש הלשכה שנבחר יחד אתו בבחירות הישירות מתפטר לפניו — היית מגיע למצב שבו שוב צריך להשלים פרק זמן מסוים. הגענו למסקנה שההצעה הזאת היא הטובה ביותר בנוסח העניין, ובפרט כשידעו הכול שהולכים לבחור גם את מוסדות הלשכה וגם את ראש הלשכה.

חבר הכנסת פלד הציע הסתייגות נוספת בנושא הוועדים המחוזיים, כשאלת המקום שבו יש להקים ועד מחוזי. על־פי חוק לשכת עורכי־הדין, שאותו בא הסעיף לתקן: "ועד מחוזי יפעל כתחום שיפוטם של בתי־המשפט המחוזיים בירושלים, תל־אביב, יפו וחיפה", והוקם ועד מחוזי גם בכאר־שבע. לטעמי, זה די והותר למדינה בגודלה של מדינת ישראל.

בראו נשאל את עצמנו בכנות מה הם תפקידיו של הוועד המחוזי וכלום קשה לאיש מעכו או מנהריה ואפילו מצפת להגיע לחיפה לסידור ענייניו, לחדר הספרייה, או ליום עיון בוועד המחוזי. זה לא כל כך רחוק. אין הצדקה שכמקום שבו יש 20 או 30 או אפילו 50 עורכי־דין, יקימו ועד מחוזי מיוחד שאינו יכול לשאת את עצמו. ועד מחוזי הוא לא רק תואר, אלא גם אנשים שעובדים בכשר, גם מנגנון, גם נידה — המון דברים שאין להם הצדקה, לדעתי. בסופו של דבר, מי שמשלם את ההוצאות הם עורכי־הדין שרוצים בוועד מחוזי. לכן, חן כדי דיון בוועדה, לאחר שמשרד המשפטים ולשכת עורכי־הדין הציעו 300 עורכי־דין, הפחתנו בוועדת החוקה, חוק ומשפט את מספר עורכי־הדין ל־150. אמרנו שאם יש במחוז 150 עורכי־דין שרוצים להקים ועד מחוזי, אנחנו צריכים לאפשר להם ולא למנוע זאת. בשאלה כמה אנשים דרושים כדי להקים ועד מחוזי היה ויכוח במשך קרוב לחצי שעה, ראינו את הנקודות לכאן ולכאן, ובסופו של דבר החלטנו כפי שהחלטנו.

חבר הכנסת וירשובסקי דיבר בעניין הכשירות להיבחר לבית־הדין המשמעתי הארצי. בית־הדין המשמעתי הארצי הוא בית־הדין העליון של לשכת עורכי־הדין. לבית־דין משמעתי רגיל כשיר להיבחר מי שגיה חבר הלשכה במשך חמש שנים. השאלו למה חמש? הרי גם ארבע שנים חוצי או ארבע שנים

לכחינות. הווי אומר, ירדו לטמיון ארבע או חמש שנים שבהן למד באוניברסיטה, ואולי למד בזיעת אפיו. אני רואה כזה התערבות בלתי מוצדקת של לשכת עורכי־הדין.

אני רוצה לפנות אליכם, העניין הוא של כולכם, כי עליכם להצביע עליו, אין זה עניין פנימי של לשכת עורכי־הדין. שאתם לא תיתנו לו, כביכול, יד. אני מציע למחוק את הסעיף הזה. שלא היה קיים בחוק עד היום, מאז 1961, מאז קיים החוק, ולא היה קיים גם לפני כן מאז 1938. כשהיה החוק המנדטורי הקודם לו, אני לא רוצה בהגבלה הנוספת הזאת בספר החוקים שלנו, כי לדעתי אין לה שום הצדקה עניינית. אם האיש אינו כשיר ואינו מצליח לעבור את הבחינה — לא יקבל את הרשיון.

הסעיף הזה הוא מיותר, מזיק ונאי־דמוקרטי. אילו הייתי חבר הכנסת שבת וייס, הייתי אומר שהוא יותר מדי גילדאי, הגנה גילדאית על אינטרסים. לכן אני מציע למחוק סעיף זה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ברשות היושב־ראש, אני רוצה לשאול שאלה.

היור"ר א' נחמיאס:
בבקשה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מהו מקורו של הסעיף הזה? למה הכניסו אותו לחוק?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

היה הסבר כלשהו, מי יודע מה עשה אותו איש במשך חמש שנים, אולי שכח את לימודיו? הלא החוק השתנה במשך השנים, ובדינימיקה של החיים המודרניים — מה שהוא למד לפני חמש שנים אולי כבר אינו כל כך טוב היום, אולי זה לא בסדר שהוא לא עסק במקצוע במשך חמש שנים, אולי הוא גם עסק בדברים לא־מכובדים, או משהו מעין זה. אותי, על כל פנים, לא שכנע ההסבר שקיבלנו. אבל אני מביא את העניין כפני התכרים, ואני תושב שהם צריכים להחליט, לא כעורכי־דין אלא כמי שקובע את זכויות הפרט גם במקצוע זה. תודה.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי. אדוני יושב־ראש הוועדה, בבקשה.

אליעזר קולס (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, חבר הכנסת מתי פלד מדבר על חקיקה חפוזה. אולי כדאי יהיה, באחד מימי ההולדת הבאים של הכנסת הזאת, לקיים דיון על המשמעות של חקיקה חפוזה. מה היא חקיקה חפוזה? כאשר הצעת חוק מונחת בוועדה שנתיים ודנים בה פעם אחת — זה לא חפוז; אבל אם הצעת חוק מונחת בוועדה חודשיים ודנים בה 20 פעמים — זה חפוז. אני פשוט רוצה להבין את משמעות ההגדרה חקיקה חפוזה, שחבר כנסת אמר אותה מעל הדוכן הזה. אולי חקיקה חפוזה היא זו שמתקבלת ואינה מוצאת חן בעיני חבר הכנסת — הוא מעדיף שהחוק לא יתקבל ולכן בכל מועד שביאו את החוק לקריאה שנייה ושלישית הוא יהיה בגדר של חקיקה חפוזה.

מתתיהו פלד (הרשימה המחקרמת לשלום):

חקיקה חפוזה היא כשצריך להביא את החוק עד מועד מסוים, כי אחריו יש בחירות ללשכת עורכי־הדין.

אליעזר קולס (יור"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב־ראש, הוועדה קיבלה את הצעת החוק ממליאת הכנסת 12 בינואר 1987. הקדשנו לה, במסגרת

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.
התיקון של חבר הכנסת מ' פלד לסעיף 3 לא נתקבל.

סעיף 3, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיף 4 נתקבל.

התיקון של חבר הכנסת מ' פלד לסעיף 5 לא נתקבל.

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר הכנסת מ' פלד לסעיף 6 לא נתקבל.

סעיף 6, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 7 ו-8 נתקבלו.

התיקון של חבר הכנסת מ' וירשובסקי לסעיף 9 לא נתקבל.

סעיף 9, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיפים 10 — 12 נתקבלו.

הי"ד א' נחמיאס:

לסעיף 13 — הסתייגות לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
אבקש למנות, אדוני היושב-ראש.

הי"ד א' נחמיאס:
בבקשה.

ה צ ב ע

בעד התיקון של חבר הכנסת

מ' וירשובסקי לסעיף 13 — רוב

— 2

התיקון של חבר הכנסת מ' וירשובסקי לסעיף

13 נתקבל.

הי"ד א' נחמיאס:

מאחר שההסתייגות של חבר הכנסת וירשובסקי היתה למחוק את הסעיף, והיא נתקבלה, אין צורך להצביע על הסעיף עצמו, כי הוא נמחק.

לסעיפים 14 עד 24 אין הסתייגויות, ואני מעמיד אותם להצבעה כהצעת הוועדה.

ה צ ב ע

סעיפים 14 — 24 נתקבלו.

הי"ד א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה בקריאה שלישית.

אליעזר קולס (י"ד ועדת החוקה, חוק ומשפט):
אני מבקש להצביע בקריאה שלישית.

הי"ד א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה בקריאה שלישית בכפיפות למחיקות שנתקבלו כמסגרת ההסתייגויות. אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

ה צ ב ע

חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 15),

החשמ"ז — 1987, נתקבל.

אין זמן טוב פחות ויפה פחות מחמש שנים. אין שום קרובה במספר חמש. אבל זאת היתה החלטה. כך נמשך הדבר הרבה שנים, והוא הוכיח את עצמו. לא רצינו בוועדה להתערב בכביעה של שמונה שנים, כי הנחנו שאדם שמגיע לבית-דין ארצי צריך קצת יותר כישורים מאדם שמגיע לבית-דין משמעתי אזורי. ההחלטה היא שמונה שנים — לדעתי, אין זה משנה אם יהיו שמונה שנים, שבע שנים או שש שנים.

אמנון לי (המעורר):

אני רוצה להזכיר, שהלשכה שוקדת על שמירת האתיקה המוסרית. אין מקום להקבלה שעשה חבר הכנסת וירשובסקי. הוא אמר שאם יכול עורך-דין מתחיל להופיע לפני בית-המשפט העליון, למה נמנע ממנו להיבחר לבית-דין משמעתי אם הוא לא היה חבר כלשכה שמונה שנים? אדרבה ואדרבה, מפני שלשכת עורכי-הדין רואה עצמה ממונה על משמר האתיקה המקצועית, אנחנו רוצים להחמיר יותר לגבי כללים שחלים עלינו.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

הייתי חבר בית-הדין כמשך שש שנים, האמן לי שכדי להיות חבר בבית-הדין די בוותק של חמש שנים.

אליעזר קולס (י"ד ועדת החוקה, חוק ומשפט):

חבר הכנסת וירשובסקי, אנחנו חוזרים בעצם במיני-דיון על דיון שהיה בוועדה — לא נמצאים כאן כל חברי הוועדה. אלה בדיוק המלים שהשתמשת בהן גם בוועדה, ולא שכנעת את החברים. חברי הוועדה השתכנעו שעדיף שיהיה לאותו אדם קצת יותר ותק ויותר ניסיון במקצוע, מה גם שהגבלנו את משך הכהונה בבית-הדין המשמעתי הארצי לשתי קדנציות רצופות בלבד, ואחר-כך יש להחליף את האדם המכהן בתפקיד. אני לא רואה בזה עניין כל כך חשוב כדי שהכנסת תקיים בו דיון מיוחד.

ועתה, לענין ההתמחות. הסעיף בענין ההתמחות בא על-פי בקשת לשכת עורכי-הדין ועל-פי בקשת משרד המשפטים. סעיף זה בא לומר דבר פשוט: אדם סיים לימודיו, סיים את התמחותו, הוא חייב לגשת לבחינות התמחות בתוך חמש שנים מיום סיום ההתמחות. הכוונה היתה לקבוע פרק זמן סביר שאחריו לא יהיה כדאי לאותו אדם לגרור את העניין. הסנקציה על זה שהוא לא ניגש לבחינת ההתמחות, כאשר יש לו עדיין אפשרות להסביר כלשכה למה הוא לא ניגש אליה תוך חמש שנים, היא תקופת התמחות חדשה, ולא הפסד הלימודים.

אבל, אני אומר שנית, בנושא הזה התקיים דיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט. העניין מסור עכשיו, אדוני היושב-ראש, לשיקול דעתה של הכנסת, בעת ההצבעה על החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. תודה רבה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה בקריאה שנייה על חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 15), החשמ"ז — 1987. לסעיף 1 — הסתייגות לחבר הכנסת מתתיהו פלד. מי להסתייגות — ירים את ידו? מי נגד?

ה צ ב ע

התיקון של חבר הכנסת מ' פלד לסעיף 1 לא

נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר הכנסת מ' פלד לסעיף 2 לא

נתקבל.

1. הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ז — 1987*

(קריאה ראשונה)

המתבצעת הלכה למעשה. ייתכן שעלינו לעסוק בנושאים אלה כאשר אנו מטפלים בתיקון חוק-יסוד: הכנסת.

אני רוצה גם לציין, שיש כאן איזה חיזוק נוסף של הממשלה, כי מה אנחנו רואים כאן? לפי המוצע בחוק, אנו מציעים לאפשר את כינוס הכנסת בפגרה, כדי שהממשלה תתייצב לפניה. ואולם, אי-אפשר לכנס את הכנסת בפגרה ולהציע אי-אמון לממשלה. זאת אומרת, שבזמן הפגרה משתנה המשחק הפוליטי לטובת הממשלה. אפשר להציע ממשלה, אך אי-אפשר להפיל ממשלה, אלא אם כן היא נופלת כתוצאה ממשבר. נניח שרצוים להביע אי-אמון — והשאלה אם אי-אמון במשטרנו הוא מעשי או לא היא שאלה בפני עצמה — האי-אמון הוא נשק פרלמנטרי הנתון לשימושן של המפלגות. לצערי, ניצלו את הנשק הפרלמנטרי הזה לרעה, אבל אין בכך כדי לשנות את העובדה, שכל עוד קיים הנשק הזה — ואני רוצה שהוא יהיה קיים, חבר הכנסת שבח וייס — אין לשחק אותו ארבעה חודשים בשנה ולהשתמש בו רק כאמצעי נגור. תוך כדי הדיונים, שהרי, כפי שרענן את זיכרוני לפני דיון זה מזכיר הכנסת, אפשר יהיה בסוף דיון ההצעות הצעת אי-אמון, אבל כנושא בפני עצמו, כפי שאנו עושים זאת בימי מושב הכנסת, לא נוכל להעלותה.

אם אנו באים ושוקלים מה לעשות כדי שלא תהיה ריקנות קונסטיטוציונית פרלמנטרית בזמן הפגרה מבחינת הצגת הממשלה, יש לחשוב גם על הצד השני; המשחק הפרלמנטרי תוך כדי דיוצדדי, והקואליציה והאופוזיציה מהוות מעין שלמות פרלמנטרית. ובסופו של דבר אנו מטפלים בחוק-יסוד: הכנסת, שזה הפרלמנט על כל חלקיו.

אני חושב שזו רוגמה לתיקון המעוות את האיזון, שהיה צריך להיות כמשחק שבין הכנסת כתורת שכוח לבין הממשלה כתורת שכוח. כאשר נדון בוועדה בהצעת חוק זו, שכאמור, אני מסכים שהיא תועבר לועדה, יהיה עלינו לתת את דעתנו על כך.

הייתי רוצה לנצל את האזריה, הייתי אומר הקונסטרקטיבית, או הייתי אומר החדשנית, הקיימת. אני רוצה לציין לשבח פעולה ויוזמה שבאו אומנם מצד חברים שונים, אבל נתמכו ונתאפשרו על-ידי יושב-ראש ועדת הכנסת, חבר הכנסת מיכה רייטר. בכך שהוא אפשר להעלות את הנושאים, הוא אפשר גם לייעל ולשפר במידה מסוימת את עבודתה של הכנסת, והצמיח לה במלתעותיה כמה שינויים נוספים, כדי שנוכל להשתמש בהן בעבודתנו הפרלמנטרית, למשל קיצור התקופה של הנחת חוקים, הצעות חוק פרטיות ודברים אחרים מסוג זה.

להצעת חוק זו, שבסופו של דבר הועלתה על-ידי ועדת הכנסת, ואין צורך לחשוש שיטענו כלפיה שהיא ינושא חדש, כפי שקורה כאשר הממשלה מביאה הצעת חוק, מצטרפים כל מיני דברים שהממשלה לא צפתה מראש או אינה מעוניינת בהם.

אני מציע ליושב-ראש הוועדה — אני מבין שהצעת החוק תגיע לוועדת החוקה, חוק ומשפט — שהיריעה תיפתח, או הייתי אומר, שהסוגריים יפתחו, ויהיה אפשר לעשות בדיקה יסודית יותר של עבודת הבית ואופן תפקודו של חוק-יסוד:

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ז — 1987, בקריאה ראשונה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת, בבקשה.

מיכאל רייטר (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא לקריאה ראשונה הצעת חוק שהכינה ועדת הכנסת, ביוזמת יושב-ראש הכנסת, בעניין כינוס הכנסת בפגרה כדי שהממשלה שהורכבה תתייצב לפניה.

בהתאם להוראות סעיף 33 בחוק-יסוד: הכנסת, נעשה כינוס הכנסת בפגרה רק על-פי דרישת הממשלה או על-פי דרישה של 30 חברי כנסת, ובכנסת האחת-עשרה — מכוח הוראות שעה — על-פי דרישת 20 חברי כנסת.

אין החוק מקנה ליושב-ראש הכנסת סמכות לכנס את הכנסת מכוחו הוא, כאשר בעת הפגרה הוא מקבל הודעה על הרכבת הממשלה ועליה להתייצב לפני הכנסת על-פי הוראות סעיף 15 לחוק-יסוד: הממשלה. התיקון המוצע בא להקנות לו סמכות זו.

הנושא הוא, אומנם, נושא שבתחום סמכותה של ועדת הכנסת, אך הואיל והאכסניה שלו היא חוק-יסוד: הכנסת, ובחוק-יסוד עוסקת ועדת החוקה, חוק ומשפט, אני מציע לאשר את הצעת החוק בקריאה ראשונה ולהעבירה לוועדת החוקה, חוק ומשפט לשם הכנתה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. תודה רבה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה ליושב-ראש ועדת הכנסת. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לדיון בהצעת חוק-יסוד: הכנסת. האם מיהו מחברי הכנסת הנוכחים כאן רוצה להירשם ועדיין לא נרשם? אני מודיע שהרשימה סגורה.

רשות הדיבור לראשון בנואמים, חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מוכן בהחלט להצביע כעת העברת ההצעה לוועדה לשם בדיקתה וטיפול בה. עם זאת כרצוני להעיר, שאני מצטע שמיאיים נושאים די נכבדים, תיקונים של חוק-יסוד, בשיטה של תיקונים-תיקונים, טלאי על גבי טלאי, כאשר אין ברגע זה — אינני יודע מה יקרה מחר — כל סיבה אופרטיבית להכנסתו של תיקון זה לספר החוקים. בסופו של דבר יש עכשיו ממשלה. ואינני יודע, מדוע רצו כל כך להעלות את התיקון הזה, אבל, כאמור אינני מתנגד לתיקון.

עם זה, אני מרשה לעצמי לשאול את עצמי, את עצמנו: האם זהו באמת הנושא המרכזי שאנו צריכים לברוק בחוק-יסוד: הכנסת, והאם אין מקום לדון בנושאים אחרים בדבר עם הטיפול בנושא זה? אכן, תיאורטית הכנסת היא הריבון והממשלה אחראית בפניה, אך יש לנו תחושה, ועתה אולי יותר מאי-פעם, שבסופו של דבר מתייבה הממשלה הרבה מאוד מהלכים בעבודתה של הכנסת, והיא הקובעת: עצמאותה של הכנסת היא בגדר של תיאוריה יותר מאשר פרקטיקה

* רשומות (הצעות חוק, תוב' 1817).

השליה הכמעט עיוורת של נושא שהוא אובייקטיבי. למעשה, זהו נושא שטיפלנו בו בוודיאנטיס אחרים. הוא עלה בצורה הרבה יותר קלה והרבה פחות מכבידה על האוצר לעומת נושאים אחרים. ואיננו מצליחים להתגבר על הפיליבסטרס, על הניסיונות לחבל בקידום הנושא. וכמי מדובר? לפעמים יש לך רושם שאלה שמפריעים ללא הרף לקידום הנושא ותוקעים מקלות בגלגלי העגלה שוכחים שמאחורי המושג הנייטרלי הזה — התק"ם, התנועה הקיבוצית המאוחדת, יש אנשים חיים, אנשים עובדים, אנשים עמלים בתנאים קשים. קשה להגיד שהם נמנים עם המתעשרים במדינת ישראל. כל מי שינסה לעשות את המאזן בין מה שהם קיבלו לבין מה שהם נותנים יצטרך כמדומני להעמיד אותם בקטגוריה של אלה שנתנו הרבה יותר משקיבלו. ואחרי כל זה יש לי רושם שבאנשים ממשכים למעשה בחשבון ה"סוון". עושים חשבונות היסטוריים מלפני 40 שנה ומתפרקים מהרגשות שאני קיוויתי שאבד עליהם כלח.

לפעמים אני מצטער שאיננו יכולים להסיר את חזית הבניין הזה כדי שהציבור יסתכל ויראה כיצד מתנהל דיון בנושא רציני כל כך כמו נושא זה, ולפעמים גם בנושאים אחרים, אבל, לדעתי, בנושא זה מגיע לשיאו העיוות של הדיון הפרלמנטרי.

אנחנו עושים זאת שעה שמצפים מאתנו לנורמות שונות של התנהגות. רוצים שאנחנו נשמע דוגמה במידה מסוימת. אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שבנושא הזה עברנו את הגבול, ונדמה לי שעדיין לא גמרנו את ההתכוונות הנמשכת. זאת כאשר מדובר בנושא שצריך להיות מטופל כפי שמטופל כל נושא אחר, ולא חסרים לנו נושאים לטפל בהם.

יוכל נאמן (התחיה):

מדוע לא יהיה אותו יחס מהצד השני להתיישבות החדשה שעושה היום מה שעשו הקיבוצים לפני 40 שנים?

יצחק ארצי (המערך):

חבר הכנסת נאמן, אני חושב שגם אם יעשה הצד השני את המאמצים הגדולים ביותר כדי להפריע, הוא לא יגיע לשיאים כאלה. כי זוהי, כנראה, תכונה מיוחדת שאינה קיימת בכל מקום ומקום. אפשר להתווכח, אפשר לנסות לסתור דברים, יש לגיטימציה להרבה מאוד תמרונים פרלמנטריים. אבל יש גם גבול שצריך להציבו כרגע מסוים ולהגיד: מעבר לזה איננו משחקים. עכשיו עלינו לקבל החלטה לגופו של עניין.

הכנסת עושה גם מעשים טובים. בשבוע שעבר, ביום חגה של הכנסת, אפשר היה לסכם כמה הישגים: טיפול בנושאים שנוגעים לכנסת, הסדרת נושא העיסוק הנוסף של חברי הכנסת, תשלום לפי נוכחות, קביעה אובייקטיבית של מדיניות השכר, התמודדות עם מגמות של פורקי עול. אבל, אנחנו מקלקלים לעצמנו.

כמו רבים מאתנו ביקרתי ביום חמישי ביחידה צבאית מסוימת. והשאלה חוזרת בכל מקום ומקום: מדוע המליאה ריקה? איפה העבודה שלכם? איך אתם עובדים? איך אתם מקיימים עניינים? מדוע אתם מטייבים לעצמכם ומטייפים מוסר לאחרים? יש מה להשיב, אבל התשובות אינן משכנעות, משום שאנחנו נמצאים במצב משונה ופרדוקסלי.

במדינות הטוטליטריות יש עגנתים לדמוקרטיה. לא רק גורכיצוב, גם ירוזלסקי דיבר אתמול על הצורך בכיבדות כדי לשפר דברים בפולין הקומוניסטית. לעומת זאת, אצלנו המגמה היא הפוכה, מתחילים להתעייף מהחופש, ואז, השאלה היא: מי אשם? אנחנו אשמים, כיוון שאיננו מצליחים לתת את

הכנסת, ואולי אף להציע חוקים נלווים אחרים בקשר לעבודת הכנסת ועדויותיה. אנחנו איננו צריכים לחשוב על הרגע הזה בלבד, על ההרכב הקואליציוני הקיים, שינוי כרוח כזאת אפשר לעשות בהוראות שעה, כפי שנעשה לגבי הסעיף הקובע ש-20 חברי כנסת ולא 30 יכולים לדרוש כינוסה של הכנסת בזמן הפגרה. אנחנו צריכים לחשוב באופן יסודי יותר, איך צריכה הכנסת לעבוד ולהפקד כביית-מחוקקים, שממלא לא רק פונקציה של מחוקק אלא גם פונקציה של מפקח על הממשלה, ועל-ידי פעולתו גם מציב אתגרים ונורמות לציבור.

אני מקווה שהצעת חוק זו, שאולי נראית כנדבך קטן, או אבן קטנה מאוד, תיהפך לראש פינה לעבודה יסודית כתיקון חוקי הכנסת ולעבודתו המשופרת באמצעות חוקים דומים לה. לכן אני מסכים בהחלט שהצעת החוק תועבר לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

הייד' א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת וירשובסקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת יצחק ארצי, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס, בבקשה.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת החוק המוגשת עתה, מטרתה לחוק את סמכויות יושב-ראש הכנסת. בחוק נתגלתה לקונה מסוימת: התברר שאם קורה משבר ממשלתי, והממשלה עומדת להתייצב בפני הכנסת, הרי בתקופת הפגרה חסרה ליושב-ראש הכנסת הסמכות לזמן את הבית. לכן, מוצע להעניק לו סמכות זאת.

התיקון משקף מגמה שאנו מתמודדים אתה בזמן האחרון — חיזוק סמכויותיו של יושב-ראש הכנסת. חיזוק סמכויותיו של יושב-ראש הכנסת הוא משימה חשובה, בייחוד בתקופה שאנחנו חיים בה, של ממשלת ליכוד לאומי, שבה בדרך כלל שום דבר אינו יכול להתבצע ללא הסכמת שני הצדדים. העמדה של יושב-ראש הכנסת היא עמדה סמכותית אשר יש בה, לפעמים, כדי לקדם דברים. ואכן, בזמן האחרון חיזקנו את סמכויותיו של יושב-ראש הכנסת.

לפני חודשים מספר עמדנו בפני בעיה: באיזו מידה רשאי יושב-ראש הכנסת לאסור או למנוע הגשת חקיקה גזענית? העניין הזה עזרין גם דיון בכנסת, הוא הגיע גם לערכאות, ובסופו של דבר, יש היום ליושב-ראש הכנסת סמכות שלא הייתה לו בעבר.

אבל, בדיון זה אני שואל את עצמי, האם אין בתיקון זה משמעות סמלית כלשהי? אנחנו כאילו מכינים את עצמנו לתקופה משבר צפוי שבו ניאליץ אולי להציג בפגרה — והפגרה תחל בעוד חודשים מספר — ממשלה חדשה. אינני אופטימי ואינני חושב שהתהליך של פיזור הכנסת, של בחירות ושל הקמת ממשלה חדשה יהיה מהיר כל כך, אבל יש בדיון הזה משום סמליות, משום שהמגמות, כפי שהן מצטיירות, לצערי, בעבודת הכנסת הן הפוכות. אני שומע זמירות אחרות. אני שומע זמירות על פיזור הכנסת, על הליכה לבחירות חרשות. ואכן, מי שעוקב אחר המתרחש מגיע לפעמים למסקנה, שכך לא יהיה אפשר להמשיך הרבה זמן. הכנסת הופכה, יותר ויותר, מבית-מחוקקים לזירת התגוששות. והשאלה היא, כמה זמן יהיה אפשר לפעול באווירה של התגוששות בממשל מורכב כל כך ומסובך, גם בכנסת וגם בממשלה?

היום חידשנו את הדיון על התק"ם. אני עוקב אחר תמרוני הסרק שמתמשכים על פני שבועות רבים, ואני רואה את

עניין שני, והוא נוגע לעניין זה: הכנסת יכולה להיקלע למצב שבו אכן אין ממשלה, אלא קיימת ממשלת מעבר, ואין לה הכוח להתפזר ולהכריז על בחירות חדשות. ככל המשטרים הדמוקרטיים קיים סידור למקרים כאלה: או שיש קיבוע מוחלט של תקופת הכהונה, כמו בארצות-הברית; או שיש פרוגרסיביות של ראש המדינה בעניין זה. לעתים מפעיל את הפרוגרסיביות ראש הממשלה דרך נשיא רפרזנטטיבי, כמו בגרמניה או באיטליה; לעתים מתבצע הדבר על-ידי נשיא שמשמש ראש המדינה למעשה, במשטר נשיאותי כמו זה שבצרפת; לעתים זוהי סמכות של המלך או של המלכה, כמו בבלגיה ובאנגליה, וגם כאן היא בעצם סמכות של ראש ממשלה המפעיל אותה דרכם.

אנחנו גם סידור כזה לא עשינו — זה לא יעזור גם אם ועדת הכנסת תרצה לעשות זאת בלי שתהיה הסכמה בבית הזה, לתיקון הזה תהיה בוודאי הסכמה — ויכול להיווצר מצב שבו כבר הממשלה שבורה, אין לה רוב, והכנסת ממשיכה לכהן עקב חוסר האפשרות להשיג רוב לפיזורה, או בגלל מניפולציה בנוגע לעיתוי, שזה דבר חמור כשלעצמו: כאשר יש כבר החלטה על התפזרות הכנסת, משאירים את מועד הבחירות להחלטה של אותו רוב שמחליט על פיזור הכנסת והוא יכול לעשות מה שכבר עשה בעבר — להחליט על כך שהבחירות תהיינה בעוד שלושה, ארבעה, שבעה חודשים, ולהכניס את המדינה למערכת בחירות אין-סופית; וכבר היו דברים מעולם. לדאבון הלב, הכנסות האחרונות אינן מצליחות להוציא את תקופת כהונתן, כי אנחנו נמצאים כמין מצב משכרי וכאווירה של "עכשוויים", כשבחירות הן עכשיו חלק מן העניין. בתקופה כזאת חשוב מאוד לחדר את הכלים החוקתיים.

על כן אני קורא לכנסת, בהזדמנות של דיון בקריאה הראשונה בחוק זה, לאשר, כמובן, את התיקון — הוא נחוץ, יושב-ראש הכנסת זקוק לו, אנחנו זקוקים לו — אבל עם זאת לתת כתף לכמה חזרות חוקתיות בחוק-יסוד: הכנסת, אשר יכשירו אותו לטפל טיפול נמרץ ואפקטיבי במצבי משבר כדי למנוע התארכות מופרות ומופלגת של כהונת הכנסת, ללא תקדים ככל העולם הדמוקרטי, במצבים כאלה.

אני מצביע, כמובן, בעד ההצעה שהוועדה שלי מביאה להצבעה בכנסת.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת שכח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, — לחבר הכנסת רפאל איתן.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, החוק הזה בא לתת אפשרות ליושב-ראש הכנסת לכנס את הכנסת בלי להזדקק לחתימות חברי הכנסת כאשר הממשלה החדשה צריכה להתייצב בפני הכנסת. הדבר סביר, מקובל, גם הגיוני.

הייתי חושב אחרת אילו היתה מובאת פה הצעה לתת ליושב-ראש הכנסת את הסמכות לזמן את הכנסת כל אימת שהוא ירצה בכך ועל כל נושא שבעולם. אני חושב שזה לא צריך להיעשות. לדעתי, התכנסות הכנסת במהלך הפגרה צריכה להיות עניין שמחוץ לשגרה, מאורע ייחודי ומיוחד. ומאחר שהסיעות הקטנות כבית הוסיחו חוסר-אחריות מופנם במשך כל החודשים האחרונים, עם הצעות האי-אמון ועם — הייתי אומר — ה"טרטור" המתמשך של הכנסת בעיסוק בהצעות אי-אמון, במקום לדון בדברים לגופם, אני סבור שצריך לבוא תיקון כנושא החתימות של חברי הכנסת.

התשובה הקלסית שנתן צ'רצ'יל, כמדומני, כאשר אמר: המשטר הפרלמנטרי הוא משטר גרוע למדי, אבל האלטרנטיבה גרועה עוד יותר. אצלנו פונים ישר אלטרנטיבה ורוצים, תולמים, על "המנהיג החוק" שיתתור את הבעיות. הזמן האכזבה פועלים לטובת הגעוועים האלה, ואם אנחנו לא נרע לשפר את עצמנו, גם בעיני הציבור הרחב, נעודד כמו דינו את המגמות המסוכנות והשליטות האלה.

ניצלתי את ההזדמנות של הדיון בתיקון לחוק-יסוד: הכנסת, כדי להעלות הרהורים כלליים יותר. ודאי וודאי שאני בעד החוק הזה, בעד העברתו לוועדה ובעד קבלתו על-ידי הכנסת. אבל אני רוצה לומר בסיום, שמעל ומעבר לאקט היחיד של חקיקת הסעיף הזה עלינו לחזור השכם והערב ולהגיד לעצמנו שאנחנו חייבים בריסון עצמי, כדי להחזיר לפרלמנטרים הישראלי את כבודו ויוקרתו.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יצחק ארצי. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבה וייס, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת בני שליטא. אני מבקש להודיע שחברים שאקרא בשמם ולא יהיו כאולם לא יקבלו רשות הדיבור.

שבח וייס (המערך):

חברי היושב-ראש, חברי הכנסת, כל עיסוק בחוק-יסוד מביא אותנו כאופן טבעי לעיסוק בשאלות חוקתיות. התיקון המוצע כאן הוא הגיוני, אף כי אינו נוגע באופן מהותי לחוק. הייתי אומר שהוא אפילו על גבול התיקון הטכני במידה מסוימת. הוא נחוץ.

בהזדמנות זאת אני מבקש לומר כמה דברים על חוק-יסוד: הכנסת כולו ועל התיקונים שלא עשינו. לאור הדינמיות שמגלה ועדת הכנסת, ויש לי הזכות להיות חבר בה, אני רוצה לומר משהו לכנסת במליאתה ולכנסת כחבר של נציגי מפלגות: יש כמה עניינים בחוק-יסוד: הכנסת, שאנחנו מסרבים לטפל בהם, ולדעתי הם חייבים טיפול כבר שנים רבות. לעתים אני תמה מדוע האבות המייסדים של הפרלמנטרים הישראלי ואלה שעיצבו את החוק הזה לא התמודדו עם השאלות האלה בעבר באומץ הנחוץ.

נושא ראשון: על-פי חוק-יסוד: הכנסת, ועל-פי המצב החוקי הקיים בישראל, יכולה ממשלת מעבר להמשיך את כהונתה זמן כלתי מוגבל, כאשר באופן כילזוני כבר לא יהיו בה חברים. אין למצב הזה אחר ורע בשום מסגרת חוקתית אחרת. אם הממשלה אכן נופלת כתוצאה מהצלחה של הצעת אי-אמון, או כתוצאה מעריכת בחירות חדשות, ממשלת מעבר ממשיכה לכהן עד לכינון ממשלה חדשה. אם אין אפשרות לכונן ממשלה חדשה, ממשלה ממשיכה למשך תקופת כהונתה של כנסת שלמה, אם אין לכנסת הכוח והיכולת לגרום לפיזורה העצמי ולהקמת הבחירות.

בעבר הועלה הנושא הזה פעמים מספר מעל כימת הכנסת. היו לנו בעבר ממשלות מעבר של חודשים אחרים, ובמקרים אלה לא היחה קיימת האפשרות להטיל בהן דופי של אי-אמון, כי הן כבר היו נעדרות אמון; ובמקרה הטוב ביותר — מינוס ומינוס נחננים פלוס. כל ההצעות שהעליתי בעניין זה, כשם שעשו גם חברים בכנסות קודמות, נקלעו למצב של וטו קואליציוני — ובעצם וטו של הכוחות הפוליטיים המרכיבים את הממשלה, ואני שייך להם — ואני לא מבין מה פשר ההתנגדות הזאת למציאת סידור כלשהו כדי שלא ניקלע למצב של ממשלת מעבר ארוכה אשר תשלוט בארץ ללא אמון הכנסת. זה עניין אחד.

בפגרה רוב של 61 חברי כנסת, מצופה מאותה קואליציה שהורכבה בפגרה שתדע להשיג 61 קולות של חברי כנסת שיהיו ב"stand by כדי לבוא ולהצביע, ואז יחתמו 30 איש — היום 20 — על בקשה לזמן את הכנסת לישיבה ומוכטח להם שיהיו גם 30 חתימות, גם 20 חתימות וגם רוב של 61 חברי כנסת כדי לאשר את הממשלה. לכן אינני מבין את הנימוק שבדברי ההסבר לצורך הכנסת תיקון זה בחוק.

אבל, חברי הכנסת, אני מחייב את התיקון. מדוע אני מחייב את התיקון? מפני שאני חושב שליושב-ראש הכנסת צריכה להיות סמכות לזמן את הכנסת בפגרה כדי לדון באירועים מיוחדים, שאי אפשר שהכנסת לא תיתן דעתה עליהם בגלל הפגרה — גם אם אין 30 חתימות, או 20 חתימות של חברי כנסת, כפי שנדרש היום. הווי אומר, צריכה להיות יוזמה של יושב-ראש הכנסת, אולי בהתייעצות או בהסכמה של הנשיאות עם סגני יושב-ראש הכנסת.

כמה דברים אמורים? — נתאר לעצמנו שבפגרה מתחולל משבר כמו המשבר הנורא של מניית הבנקים, האם אז לא תכונס הכנסת גם כלי 30 או 20 חתימות של חברי הכנסת? מדוע לא תהיה ליושב-ראש הכנסת הסמכות, בהתייעצות עם הסגנים, לזמן את הכנסת לדיון דחוף בנושאים שהם קרדינלים בחיי המדינה? לדוגמה, נניח שקורה אירוע שיש בו כיוזי העם היהודי בארץ או כאחת מארצות העולם ומצופה שהכנסת תגיב עליו, האם לא נאפשר ליושב-ראש הכנסת לזמן את הכנסת לישיבה בפגרה כדי שהכנסת של מדינת ישראל תגיב ותוציא גילוי דעה, כפי שמתבקש בעקבות אירוע כזה או כזה? או נתאר לעצמנו אירוע ביטחוני ממדרגה ראשונה, אירוע מדיני ממדרגה ראשונה, והכנסת בפגרה, האם רק כשנאסוף חתימות של 20 או 30 חברי כנסת לצורך זימון החברים, האם רק אז נוכל לזמן את הכנסת? ודאי שאני מסכים לכך שתהיה ליושב-ראש הכנסת הסמכות לזמן את הכנסת לישיבה במקרים כאלה, תוך התייעצות עם הנשיאות, עם הסגנים.

לכן, חברי הכנסת, כאשר יגיע הנושא לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט, אני אנסה להכניס כמה תיקונים. אני מחייב את העברת הנושא הזה לדיון בוועדה.

אני פטור מלהביע עמדה כלשהי לגבי מעמד הכנסת בעקבות הביקורים שערכנו בבסיסי צבא ביום חמישי החולף, לרגל יום הולדתה של הכנסת.

חברי הכנסת, חבר הכנסת שמאי ואני ביקרנו בשני בסיסי צבא גדולים. בתוקף תפקידי כחבר ועדה החרץ והביטחון אני מבקר הרבה כמחנות צבא. הפעם הזאת היתה לי הזדמנות להיפגש עם חיילים; לפני שהגענו לבסיסים ביקשנו להיפגש עם חיילים.

רבתי חברי הכנסת, אני מניח שכל אחד מחברי הכנסת שביקר בבסיסים, במסגרת המבצע הזה, שמע את הדברים. הגיע הזמן שנהיה רגישים למה שאנחנו שומעים, ואני בטוח שלא רק אני שמעתי את הדברים — כיצד החיילים והציבור מתייחסים לכנסת, אני אומר שחייב להיות נושא שנדון בו מעבר לחלוקה המפלגתית ולחשבונות הסייעתיים. בואו נתייחס רגע אחד לדיון בנושא של "איך אנחנו נראים בעיני הציבור", ואולי נמצא את התרופה לבעיה הקשה הזאת. הרי לא ייתכן שכולנו נצטייר בעיני הציבור כאותם חברי כנסת שעומדים פה, צועקים וחושבים שאולי התקשורת תקלוט אותם ואז אולי הם יזכו בפופולריות. זוהי שטות. גם אם נרמה לחבר כנסת זה או זה שהוא אישית זוכה לסיקור כלשהו; הרי תדמיתו הכללית של המוסד הזה בהתגלותו כן לעיני הציבור היא כל כך רעה, כל כך

הסיעות הגדולות הוכיחו לא אחת בעבר, שיש להן היכולת להבחין בין עיקר לטפל. הן לא מזמנות את הכנסת כל הזמן, הן השתמשו באפשרות זו כדרך אחראית, ולכן צריך אולי אפילו להגדיל את האחריות הזאת, ואני מציע לקצר את צו השעה שמדבר על 20 חברי כנסת. אני הזהרתי בזמני את מי שהיה שר המשפטים, משה נסים, ודיברתי על לבו שלא יקבל את זה ולא יעשה זאת. הוא, כדמוקרט גדול, חשב שהוא עושה דבר גדול ואישר את זה. אני אינני חושב שאנחנו צריכים לעבור את כל הגבולות ולחצות את כל הגשרים כשביל לרצות את הסיעות הקטנות, ואני אינני דמוקרט קטן יותר ממישהו אחר. יגידו אולי שאינני דמוקרט, אבל לפחות אני רוצה להיות יעיל, אני רוצה שהכנסת תעבוד כיעילות ואני רוצה שהכנסת תתעסק בדברים חשובים. סיעות קטנות, אם יהיה להן הכוח — וככל שאנחנו מורידים את המספר יש להן הכוח הזה — יכנסו את הכנסת על כל עניין קטן. דקלרטיבי, עניין שאינו חשוב ואינו בנפשה של האומה, מתוך רצון לנגח את הממשלה; הן יהפכו אותה לכנסת אפורה.

לכן, אני מציע לקבל את החוק הזה, אבל יחד עם זאת לא לקבל בחוק-הייסוד הזה הוראות שעה, והייתי אפילו מגדיל את מספר החתימות הנדרש ל-35.

היו"ר א' נחמיאס:

מה שאתה אומר אינו נוגע לחוק הזה.

בני שליטא (הליכוד):

בסדר, זה לא נוגע לחוק הזה, אבל אני אומר: זה דבר שצריך להיעשות. אנחנו מדברים עכשיו על כינוס הכנסת כמועדים מיוחדים בפגרות, ולכן אני אומר: הדבר הזה צריך להיעשות בנפרד, כתוספת — להגדיל את מספר החתימות הנדרש אפילו ל-35. אין לאפשר לכנסת להפוך לכנסת של יוסי'ים, אלא יש לדאוג לכך שאם יכנסו את הכנסת בפגרה, ידע כל הציבור שנפל דבר חשוב בישראל, שלשם כך מכניסים את הכנסת, ושהכנסת מתכנסת ועובדת ופועלת.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת בני שליטא. חבר הכנסת רפאל איתן — אינו באולם. חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר — אינו באולם. ישות הדיבור לחבר הכנסת אמנון לין, ואחריו — לחברת כנסת גאולה כהן.

מנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אומר מראש, שאינני מקבל את הנימוק בדברי ההסבר שבהצעת התיקון, ואני משתומם מאוד שאנשים כל כך מנוסים כמו האנשים שיושבים בוועדת הכנסת, כיניהם פרלמנטרים מאוד מאוד מנוסים, יכלו להעלות על הדעת להביא נימוק כזה בדברי ההסבר לצורך קבלת התיקון המוצע, שאני, אגב, מקבל אותו.

אומר מדוע אינני מקבל את הנימוק, ואילו היינו צריכים להצביע בהתאם לנימוק הזה בדברי ההסבר — הייתי מציע שלא להצביע בעד התיקון המוצע. מה נאמר בדברי ההסבר להצעת התיקון? — כמצב הנוכחי, אם יושב-ראש הכנסת רוצה לזמן את הכנסת בפגרה כדי להקים ממשלה, הוא אינו יכול לעשות זאת, ובתיקון המוצע אנחנו רוצים להעניק לו סמכות לכך. אין חוסר היגיון גדול מזה, כי ממה נפשך? אם רוצים לזמן את הכנסת בפגרה כדי להרכיב ממשלה, צריך שיהיה רוב של 61 חברי כנסת לפחות שיבואו ויצביעו בעד הממשלה. אם אין רוב של 61 חברי כנסת ולא יכולים לכנס למעלה מ-60 חברי כנסת לצורך הצבעה בעד ממשלה — כשל מה מזמנים את חברי הכנסת? אפשר לומר יותר מזה: אם ימצא

חשוב, כל כך חיוני, אם זה יהיה נושא שבו יש קונסנזוס לאומי, האם לא ימצאו 20 חברי כנסת שיחתמו? לדעתי, הרחבת שלא לצורך.

אם מדברים על הנושא, הייתי מרחיבה אותו, או מטפלת בצד העקרוני שלו. הייתי שואלת: למה צריכים פגרה של הכנסת? צריך היה בהחלט למצוא דרך אחרת. במצב כמו שלנו, כשאנו יודעים שיש חברי כנסת — כמוכן, לא כולם — הלוקחים לעצמם פגרות פרטיות בלי סמכות וכלי תיאום, למה לא תעבוד הכנסת ללא הפסקה, וחברי הכנסת יצאו לחופשה חודש או חודשיים כשנה במועדים המתואמים בין כל הסיעות, כך שהאיזון הפוליטי לא ייפגע? אינני בטוחה שאפשר לעשות זאת. יש גם לקצר את הפגרה. יש לעשות זאת, בפירוש. הנושא הזה של קיצור הפגרה עולה מדי פעם. בדרך זו אולי גם נקצר את השאלות ואת הבעיות המתעוררות בשל הפגרה.

מכל מקום, אדוני היושב-ראש, אני בעד התיקון הזה.

בני שליטא (הליכוד):

— — —

גאולה כהן (התחיה):

כבר עשרים פעם אמרתי מעל במה זו, שהבעיות של עם ישראל אינן יוצאות לפגרה, ובאמת מדי פעם יש בעיות קשות, ומדי פעם אוספים את הכנסת, מכנסים כינוסים מיוחדים, מועיקים אנשים מחוץ לארץ, ולא רק להרכבת ממשלה, אלא גם לנושאים פחות גורליים. אני חושבת שאפשר בהחלט לרדן בקיצור הפגרה, אבל אין זה הנושא העומד עכשיו על הפרק. ונוקתי לו מפני שגם אני הלכתי בדרך שהלכו בה האחרים.

לדעתי, התיקון הזה הוא תיקון שכא למלא פרצה בתקנון. אבל אני רוצה להדגיש שוב הדגש היטב: מדובר אך ורק בנושא אחר ויחיד, והוא הצורך בהרכבת ממשלה בזמן חופשה.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה לחברת הכנסת גאולה כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחרי — לחבר הכנסת דוד מגן.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אשר לחוק המוצע כאן, אני תומך בו. אני חושב שהוא בא בזמן הנכון ובמקום הנכון, אבל כמו חלק מקדמי אני רוצה לנצל הזדמנות זו ולומר כמה דברים על הכנסת עצמה.

כשבוע שעבר חגגנו את יום הולדת הכנסת, ויושב-ראש הכנסת השמיע כאן כמה דברים נכוחים ורפים. אני מבין מרדע לא הוקדש זמן לדיון, שבו היחה ניתנת לחברי הכנסת האפשרות להביע את דעתם על הנושאים שהיושב-ראש דיבר עליהם.

הבעיה היא, כמוכן, תרמית הכנסת — והיא תרמית מאוד שלילית, תרמית של גוף עיף שאינו מכבד את עצמו, וזו בעיה חמורה מדרגה ראשונה. היא חמורה משום שעם אובדן היוקרה של הכנסת אובדת יוקרתו של המשטר הדמוקרטי. כללית אני גורס, שמשטר דמוקרטי לעולם אינו מופל אלא נופל. הוא נופל כשאין לו כוח להמשיך ולהתקיים, ואז כמוכן בא מישהו לקחת את מקומו. אני חושב שהשאלה, מרדע יש לכנסת תרמית כזו, קשורה קשר הדוק לאופן פעולתה של הכנסת.

נוהגים להצביע על התופעה ששרים אינם נוכחים כאן. אני מוכרח לומר שלי לפחות, לא מפריעה תופעה זו כלל. אני חושב ששר צריך להיות כמיליא, כאשר נדים בנושא הקשור למשרדו, אבל אין שום סיבה ששרים ישבו כאן סתם כדי לשבת. לעומת

יורדה, עד שהגיע הזמן שנרון בעניין הזה באופן רציני, אולי בעקבות דיון שיומן יושב-ראש ועדת הכנסת ביוזמתו.

אינני מקבל את כל הנימוקים וההסברים של חברי הכנסת שכאים מדי פעם לדבר ואומרים: חברי הכנסת אינם מסדר של צדקנים והכנסת אינה מסדר של כנסיות. אני שומע את כל הניסוחים האלה.

רק היום הופעתי עם חבר הכנסת שבת וייס בפני ציבור של ועדי פועלים מאזור חיפה, שבאו אלינו לביקור. בתשובותינו לא שכנענו אותם אשר לשאלה אחת שלהם: סגנון הדיבור בכנסת.

גאולה כהן (התחיה):
זה שייך לנושא?

אמנון לין (המערך):

זה לא שייך לנושא אבל אני מנצל את ההזדמנות כדי להשמיע באוזני כולנו את הדברים האלה.

חברי הכנסת, אני מציע שיושב-ראש ועדת הכנסת ייזום דיון מיוחד בנושא זה, נעלה כולנו כאן על הבמה הזו ונחפש דרך לפתרון שאתו נוכל להופיע בפני הציבור הרחב. תודה רבה.

היור"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אמנון לין. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, בבקשה, ואחריה — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, עלי להודות שאני ממש מופתעת מהאנרגיה הרוחנית המושקעת בדיון על התיקון הזה שהוא: לדעתי, תיקון של לקונה בתקנון הקיים ואינו מצריך השקעת אנרגיה כזאת. עם זאת, אני מצטרפת לדעתו של חבר הכנסת אמנון לין, על הדיון שיש לקיים בכנסת. הוא העלה כמה נושאים, וודאי אפשר להוסיף עליהם.

הנושא הזה הועלה בוועדת הכנסת ואושר כמעט ללא ירכוח אף שבוועדת הכנסת, כפי שאני מכירה אותה ויש לי הכבוד להימנות עם חבריה, אין נושא המאושר כלי דיונים דיוני דיונים.

מרדע קיבלו חברי הכנסת מכל המחנות את התיקון כמעט פה-אחד ומייד? לפעמים יש לקונה מפני שמעולם לא חשבו ולא עלה על הדעת שהיה מצב שבו יהיה הכרח לכנס את הכנסת לצורך הרכבת ממשלה דווקא בזמן הפגרה ועלול להיות מצב שלא תהיה אפשרות לעשות את זה.

אני מתנגדת בהחלט לכל מגמה הרוצה לתת ליושב-ראש הכנסת יותר מאשר הזכות הזאת נומינלית, גם אין צורך ביותר מכך, זה לא יוכל לתפקד. אני פונה לחבר הכנסת לין: אתה מתנגד למה שצריך היה, לדעתי, להיות ברור מלכתחילה והוא גם הגיוני, אבל אתה מרחיב את היריעה וטוען שיש לתת ליושב-ראש הכנסת אפשרות — על-פי שיקול דעתו, אולי תוך התייעצות עם אחד מסגניו — לקרוא לכנסת בגלל אירוע דרמטי. על-ידי כך אתה פוחח כמוכן פתח לביקורת כלתי נמנעת על יושב-ראש הכנסת — מרדע הוא חבר דווקא בנושא זה. לכנס בו את הכנסת ולא בנושא אחר. האם יש נושא אחר שאין בו ממד פוליטי? שאין לו השלכות פוליטיות? האם יכול אדם אחד, יושב-ראש הכנסת, להחליט האם לפעול בנושא זה או בנושא זה שהוא אולי חשוב יותר, דרמטי יותר? זה ודאי לא יכול להיות, ואפשר להוסיף ולשאול: אם יהיה הנושא כל כך

בלוח הזמנים שדוברת עליהם. אבל אי-אפשר שמי שראוי לדבר, נניח, 10 דקות, ידבר 20 דקות, כי מוכיר הכנסת לא ייתן. הוא מאותה פה באור אדם.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני מודה לאדוני על ההערה. אני חוזר על הדברים שאמרתי.

היו"ר א' נחמיאס:

אם אתה רוצה, בבקשה, זכותך להמשיך לטעות.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
אני בטוח שאני לא טועה. היו פה מקרים כאלה, וודאיה היו גם בעתיד, ודרך אגב, אין לי שום הסתייגות מהעניין הזה. אני חושב שלפעמים טבעי שלא להפסיק חבר כנסת כרגע שמיצה את הזמן העומד לרשותו. אם באמת יש לו מה לומר, והדברים נשמעים כחשובים, מדוע לא לתת לו להמשיך? אני מסכים שהנוהל צריך לקבוע מסגרת, אבל אני חושב שהאפשרות להתערב בתוך דבריו של חבר הכנסת, אפשרות שהיא כל כך מוגבלת וחלויה כרשות היושב-ראש, גם היא איננה מאפשרת לפתח דיון כראוי.

זאת ועוד זאת, לא אחת יש דברים הנוכעים מן הנשיאות וקשה להבין אותם. לא אחת מתרחש במדינה משהו המעורר עניין רב, מעורר רצון להתייחס אליו, מעורר רצון לדון בו, ונשיאות הכנסת כאלו איננה רוצה שנושאים מן האקטואליה היומיומית, החשובה, הבוררת, יעלו לדיון בכנסת. דבר זה קורה מדי פעם, ואני מוכרח לומר שהוא מעורר אצלי תמיהות. אינני רוצה להרכות בדוגמאות, אבל אני יודע שרק בשכוע שעבר ביקשו 11 חברי כנסת לדון על האירועים שהיו ברמת-הגולן. אלה היו כלי כל ספק אירועים בעלי חשיבות עניינית רבה, ו-11 חברי הכנסת, אם אינני טועה, ייצגו את כל הסיעות, ואף-על-פי-כן הדיון לא אושר. לעומת זה, הוכר נושא אחר — עם כל הכבוד למציע, על אודות איוו ידיעה, שהתברר אחר כך כי היא אינה מדויקת, בדבר שיעור השכר של עובדים מינהליים באוניברסיטאות — כנושא דחוף לסדר-היום. לפי דעתי, בהחלטה פשוטה זאת מנעה נשיאות הכנסת מהכנסת דיון מעניין וחשוב על נושא מרכזי בחיינו, וכל הדיון עבר, כמובן, אל העיתונות, שהיא הרבה יותר חופשייה לקבוע לעצמה את הנושאים שהיא עוסקת בהם.

לפיכך, אני חושב שיש מקום לכך שנשיאות הכנסת תהיה פחות קנאית בהתנגדותה להעלאת נושאים על סדר-היום, דבר שההצדקה לו מועטה בייחוד נוכח העובדה שהצעות רגילות לסדר-היום, על-פי התקנון, הן מעטות כלי-כן. ברור שסיעה חשמור את ההצעות הרגילות לעניינים הנוגעים לתפיסת עולמה העקרונית ותנסה להעלות באמצעות הצעות דחופות לסדר-היום את ההתייחסות שלה לאירועים שוטפים.

אני מוכרח לומר, שאינני יודע מדוע הנשיאות מגלה הסתייגות גדולה כלי-כן בעניין הזה, כלומר, לא מגדילים את מספר הנושאים שסיעה יכולה להעלות בנושאים רגילים, ועם זאת לוחמים בקנאות משונה נגד העלאת נושאים שיש בהם כל כך ספק עניין והיה כדאי לדון בהם. הנימוק שזה גוזל זמן — זאת הנקודה האחרונה שאני רוצה להעלות — הוא הפחות מוסבר מכולם.

היו"ר א' נחמיאס:

את הביקורת על הנשיאות סיימת?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כן.

זה, התמונה המוכרת כל כך בעיבור, של המון מושבים ריקים בזמן שמתקיים דיון, היא הדבר החמור והיא איננה חלויה בנוכחות השרים.

נדמה לי, שאחד הליקויים החמורים בנוהל העבודה שלנו כגוף דן, כגוף מתוכנן, הוא זה שמרגישים מאוד את זכות הדיבור, כלומר כל אחד יכול לבוא לכאן ולדבר, אך הזכות להישמע אינה מוכרת כלל. כל קבוצת אנשים, המבקשת לקיים איוה הווי משותף, מכירה בכך שהזכות היא לא רק לדבר אלא גם להישמע, ואילו כאן, ככנסת, הזכות להישמע איננה מוכרת. ולא חשוב מי מדבר. כבר ראיתי שרים שעמדו כאן על הדוכן ונשאו הרצאות חשובות על מדיניות משרדיהם לפני שלושה-ארבעה חברי כנסת. הזכות להישמע פשוט איננה מוכרת, וכאשר הזכות להישמע איננה מוכרת — וכמובן, אין זו זכות שאפשר לעגן בתקנון, כי היא עניין של הבנת המהות של דיון פרלמנטרי — התוצאה היא שכל אחד קם, מדבר והולך.

כשהאולם ריק ושואלים היכן נמצאים חברי הכנסת, החשובה ברורה: בזמון או במשרדים. כל חבר כנסת יודע לכוון בדיוק את הזמן ולהופיע כמה דקות לפני ששמו נקרא כדי שיוכל למסור את הודעתו וללכת. התוצאה היא התמונה הרגילה, ואולם, כפי שאמרתי, אי-אפשר לתקן חיסרון זה בנוהל, כי הוא חלוי במודעות לעצם טיבו של המושג "דיון". ככנסת הזו באמת אין מתקיימים דיונים.

יש בנוהל גם משהו שמפריע, למשל, אינני מכיר הרבה פרלמנטים, אבל כאלה שאני מכיר, האפשרות של חבר פרלמנט, של חבר קונגרס, להתערב כמהלך נאום של חבר קונגרס אחר או של חבר פרלמנט אחר היא רשות נתונה. הוא יכול לבקש ממנו: הרשה לי להעיר הערה, או להציג שאלה, או להעלות אספקט, ואולי תתייחס לזה. אצלנו צריך לשם כך לבקש את רשות היושב-ראש. היושב-ראש חרד תמיד לשמור על לוח הזמנים: עשר דקות לדובר, ייקוב הרין את ההר, חוץ ממקרים יוצאים מן הכלל, ולאחר התבוננות של תקופה כבר לא-קצרה אני מוכרח לומר עליהם, שקשה לי להבין מה היו הקריטריונים שהנחו את היושב-ראש להאריך אותם. ככל אופן, לא אחת שומעים מפי חבר כנסת נאום המשתרע על 20 — 30 דקות ואפילו על 40 דקות. מה שלא ברור לי הוא, מתי ועל יסוד מה נוטים היושבים-ראש להיות קפדנים פה ונדיבים שם.

היו"ר א' נחמיאס:

מה שאתה אומר משונה מאוד. דווקא לך יש חוש הבחנה יוצא מן הכלל.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני מדבר על מקרים שהייתי נוכח בהם.

היו"ר א' נחמיאס:

לא היה ולא נברא.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

אני מנחה עם אלה הנוהגים לשבת כאן — — —

היו"ר א' נחמיאס:

זו אמת. לכן התפלאתי על מה שאמרתי. אתה בין אלה היושבים כאן בהתמדה, כל הכבוד, אבל מה שאתה אומר אינו נכון. במקרה זה אני אף רשאי לדבר בשם חברי הסגנים. אתה צריך לעשות הבחנה. הפותח בדיון רשאי לדבר 20 דקות. מי שמביא הצעת אי-אמון בממשלה רשאי לדבר 20 דקות. לאחר מכן, בהצעה לסדר — מדובר על 10 דקות; בהסתייגות — חמש דקות; בהצעה אחרת — שלוש דקות. הנה לך ההבדלים

ונכחותו של יושב-ראש ועדת הכנסת, הידוע במרצו הרב
ובכושרו לנהל דיונים —

כמי שליטא (הליכוד):

מחצית מחברי הממשלה הם חברים שלך, למה אתה תוקף
אותם?

דוד מגן (הליכוד):

— מעצמיקים במסגרת הוועדה, כדי לטעון בפני ועדת
הכנסת, שעניין סמכויות יושב-ראש הכנסת לכנס את הכנסת
צריך להיות עניין הרבה יותר קיצוני מהמוצע בהצעה זו.
לדעתי, אם מתכוונים להעניק סמכויות שאינן נמצאות היום
בידי יושב-ראש הכנסת, טוב יהיה להעניק לו סמכויות של
ממש ולא סמכויות לשעה, ולהגדיר בחוק בפירוט שיושב-ראש
הכנסת — כפי שמקובל במוסדות אחרים, למשל אצל ראש
הממשלה ובמוסדות ציבוריים אחרים — יכול לכנס את הכנסת
בכל עת שיחפוץ בכך.

לעניין הטכני ולבעיה שהיתה בפגרה האחרונה של
הכנסת, לפני כארבעה חודשים, כאשר הכנסת כונסה בכל-זאת
בתקופת הפגרה כדי שממשלה חדשה תחייצב בפניה — לעניין
הזה יש פתרון, גם אם הוא מסורבל. אדוני היושב-ראש, אינני
יודע כיצד פעלו הממשלה ונשיאות הכנסת באוקטובר 1986.
כאשר הכנסת כונסה בכל-זאת, אבל אם המתיר היה איסוף 20
חתימות של חברי הכנסת, לעומת איסוף 30 חתימות בתקופות
כהונתן של כנסות אחרות, אינני חושב שהגזירה הזאת קשה
מדי ומסורבלת מדי.

אני מרשה לעצמי לסכם את הדברים בהצעה המורכבת
משלושה חלקים: א. כמקרה הנדון, להעניק את הסמכות
לזימון הכנסת לנשיא המדינה; ב. אם בוועדת הכנסת יתעוררו
הסתייגויות מהצעה זו, אני מציע לך, אדוני היושב-ראש, את
ההצעה לפחות להעניק סמכויות ליושב-ראש הכנסת לכנס את
הכנסת בכל עת, לא רק בפגרה ולא רק לעניין מסוים, הייתי
אומר בכל עת ובכל עניין; ג. אם לדברים הללו לא יימצאו
פתרונות, כדאי שלא לשנות את החוק ולהשאיר חמיד את
האופציה של יוזמה לשידה או עקיפה של איסוף חתימות של 20
חברי כנסת בימי כהונת הכנסת האחת-עשרה, או חתימות של
30 חברי כנסת בימי כהונה של כנסת אחרת, כפי שקובע החוק.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דוד מגן. רשות הדיבור לחבר הכנסת
תופיק טובי, אחרון הנואמים.

אני מציע ליושב-ראש ועדת הכנסת להשיב על עניין
איסוף 20 ו-30 החתימות של חברי הכנסת הדרושות בשביל
להרכיב ממשלה, שהועלה עלי-ידי חבר הכנסת מגן.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית שלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני תומך בהצעת החוק,
וצריך כנראה למהר בחקיקה זו, כדי לאפשר הרכבת ממשלה
חדשה בזמן הפגרה הקרובה. הלוואי שהממשלה הזאת, אשר
דרדרה את הארץ לכאוס שאנחנו חיים בתוכו, תגיע מהר ככל
האפשר לקצה ותשחרר את המוני העם מהתלאות הנובעות
מקיומה של ממשלת שני הראשים.

כשמדובר בהרכבת ממשלה חדשה, יורשה לי להגיד,
שזמן צריך היה שהממשלה הנוכחית תפנה את מקומה
לממשלה חדשה. ממשלה שאינה מסוגלת לתפקד, ממשלה
שאינה מסוגלת לפתור שום בעיה מבעיות היסוד של המדינה,
החוסמת את הדרך בפני השלום, כשהקונסנסוס של שלילת
זכות העם הפלשטיני להגדרה עצמית ולהקמת מדינתו

היו"ר א' נחמיאס:

נתתי לך לסיים, אף שעברת את הזמן שהוקצב לך. לא
רציתי להפסיק אותך, שמה תגיד שבדיוק כשאתה מבקש את
הנשיאות אני מפסיק אותך.

מתחיה פלד (הרשימה המתקרמת לשלום):

אני מוותרת, כי לא אצליח לנמק את דברי ברקה שנתת לי.
תודה רבה.

היו"ר א' נחמיאס:

בבקשה, אדוני. תודה לחבר הכנסת מתחיה פלד. רשות
הדיבור לחבר הכנסת דוד מגן, ואחריו — לאחרון בנואמים,
חבר הכנסת תופיק טובי.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, הצעת החוק
המונחת לפנינו היא מיותרת לחלוטין ונובעת, כנראה, מרצונה
של הממשלה לספק בכל-זאת תעסוקה כלשהי לכנסת, כלי
שאנחנו נטרח לעסוק בחקיקה יסודית ורצינית בנושאים
אחרים, אשר מטרידים אותנו וצריכים להטריד אותנו בהחלט.

שלא כחברי, אינני רוצה לנצל את ההזדמנות הזאת ולדבר
על כל תחלואיה של הכנסת. אני חושב שהכנסת האחת-עשרה,
המכונה בימים של ממשלת אחדות לאומית, היא תופעה
יוצאת מן הכלל, ומסיבה זו נוצרו בה, כידוע, כמה וכמה
תופעות וחמונות שבהחלט אינן אופייניות לימים רגילים.

בעניין המוצע כאן אני מבקש לעורר מחשבה בקשר ליחסי
הגומלין בין הכנסת לבין הנשיא. הצעת החוק מדברת על מקרה
אחד ומיוחד — הצורך בהצגת ממשלה בפני הכנסת בימי
פגרת הכנסת. כולנו יודעים כי המוסד הקורא לחבר מחברי
הכנסת להרכיב ממשלה הוא נשיא המדינה. אני חושב שהן
בימי פגרה והן בימים שאינם ימי פגרה, מי שצריך להורות
לכנסת להתכנס ולדון בהבעת אמון או אי-אמון בממשלה הוא
האישיות אשר יזמה את התהליך מראשיתו, וכולנו מכירים את
התהליך הזה על-יפה: התייעצות עם הסיעות; קריאה לחבר
הכנסת שלו הסיכויים הרבים ביותר להרכיב את הממשלה;
הודעה לנשיא מטעם חבר הכנסת המעמד לראשות הממשלה.
שהוא כבר מוכן להרכיב את הממשלה; ואז חסרה כאן חוליה.
אם דרוש תיקון כלשהו, הוא דרוש בנושא הזה, בתחום
הפעילות והסמכויות של הנשיא, או כפי שאני ניסיתי להגדיר
זאת, בתחום יחסי הגומלין בין הנשיא לבין הכנסת. אבל, אם
הממשלה מתקשת לתקן דווקא את סעיף 33 בעניין הסמכויות
של יושב-ראש הכנסת — — —

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת דוד מגן, ברשותך, אתה חוזר על הפגיעה
פעמיים. פעם אחת אתה פוגע בממשלה ופעם אחת אתה פוגע
בוועדת הכנסת. הצעת החוק אינה מטעם הממשלה, היא מטעם
ועדת הכנסת.

דוד מגן (הליכוד):

סליחה.

היו"ר א' נחמיאס:

לכן, עשה חסד עם ועדת הכנסת שהביאה את הצעת החוק
ואל תחקף את הממשלה, שהיא לא בעלת החוק.

דוד מגן (הליכוד):

אני מודה ליושב-ראש על התיקון. הואיל ומדובר בוועדת
הכנסת, ברור שאני אמין את טון הביקורת, כי בדרך-כלל
ועדת הכנסת שוגה פחות מאשר הממשלה. אני מנצל את

עידוד להעמקת העשייה החקיקתית — אם אפשר לומר — של חברי הכנסת, של ועדות הכנסת ושל יושבי-ראש הכנסת, דבר שהכנסת שלנו דלה בו, לצערנו הרב, כאופן יחסי לעומת פרלמנטים בעולם.

אדוני היושב-ראש, אם מדברים על סוגיית הכנסת כפגרה, אני רוצה לומר, שעדיין לא הוכרעה באופן מעשי הסוגיה האם מותר או אסור להגיש הצעת אי-אמון בזמן פגרה. מה יקרה אם, למשל, תתפור הכנסת ויום למחרת תכריז, לא עלינו, ממשלה כלשהי מלחמה על ארצות-הברית? האם יהיה תוקף ל-100 חתימות של חברי כנסת שירצו להביע אי-אמון? או שמא כאשר יוצאת הכנסת לפגרה משתחררת הממשלה משך חודשיים. לעתים לשלושה חודשים ואף ליותר, מעולה של הכנסת? כשאלה החשובה הזאת אין עדיין הכרעה, אם כי יש אולי מסורת. אבל, לעניות דעתי, זוהי סוגיה חשובה דיה שכדאי להתמודד אתה בוועדת החוקה, חוק ומשפט כלי כל קשר למקרה פרטי זה או זה — כדי להבטיח את הדרכים הנכונות לעת מצוקה.

אני שותף לדעתו של חבר הכנסת רייס, שיש גם צורך להתמודד עם סוגיית ממשלת המעבר, והמצב הנוכחי אינו כריא. אולי כאן, משום האקטואליה האפשרית במצב, ראוי שוועדת החוקה, חוק ומשפט תתייחס גם לסוגיה זו.

אני לא מסכים, לצערי הרב, עם דברי חברי לסיעה, חבר הכנסת בני שליטא, לגבי 20 חתימות כהוראת שעה בכנסת הנוכחית. ככנסת הנוכחית, בקונסטלציה הנוכחית, עם קואליציה כל כך גדולה, כאשר יש 20 חתימות, אני מניח שיש בעיה אמיתית, ובהחלט כדאי וחשוב לכנס את הכנסת כפגרה. אני לא רואה בכך, בשום פנים ואופן, הפרזה.

חבר הכנסת לין טען, שלמעשה אין שום צורך בתיקון אלא יש צורך להרחיב את החוק הקיים. אני, כמובן, לא מקבל את טענתו. התיקון שלנו בא לקבוע למעשה ככוח מתייחסות הכנסת. כאשר יושבי-ראש הכנסת מכנס את הכנסת, אנחנו מאדירים את הכנסת, את הפרלמנט, ומחזיקים אותו לעומת הממשלה. הרי אם נלך על-פי ההיגיון של דברי חבר הכנסת לין, לא צריך למעשה לתת כלל ליושב-ראש הכנסת סמכות, גם בעת רגילה, לכנס את הכנסת, אם אין קוטה מסוימת — 20 חתימות ואולי פחות — של חברים, שתומכים בהצעה זו או זו. אבל, בנושא זה אני תומך בעמדת חברת הכנסת גאולה כהן, ואיני בעד הרחבת הסמכויות של יושבי-ראש הכנסת בעת פגרה.

צריך להבחין בין נושא לנושא. לא תמיד אנחנו מצויים במצב שבו יש ממשלה כפי שהיא היום. המצב השכיח הוא דווקא זה שבו יש ממשלה הנשענת על רוב צר יותר. הפגרה נועדה לעיסוק בהרבה מאוד עניינים אחרים. אולי צריך לקצר אותה, אולי צריך לעשות רכיזיה גם בה.

יושב-ראש הכנסת כפרלמנט שלנו, בניגוד לפרלמנטים אחרים, יש כאלה גם כן, הוא אומנם יושבי-ראש, אבל הוא אחד מ-120 חברי כנסת, ואין להעמיד אותו בפני המבחן הקשה הזה בעת פגרה — האם לכנס את הכנסת, ומתי? או להביאו למצב שבו הוא יאלץ לעמוד בפני לחצים.

לכן, ההיתר המופיע בחוק-יסוד: הכנסת היום, עם הוראת השעה, עם התיקון המוצע, לעניות דעתי, הוא ההסדר שאנחנו צריכים לעשות.

איני מתייחס ככוונה לכל ההערות, עם חלקן אני מזדהה, עם חלקן — אשר לתרומת הכנסת והדרכים שעל-פיהן הכית

העצמאית לצדה של מדינת ישראל, קונסנסוס זה הוא הקובע את דמותה של הממשלה; הדיכוי הגובר בשטחים כיום הוא העדות החותכת למה שמלבד ומאחר את הממשלה הזאת — יד הברזל ומגף הדיכוי כלפי העם הערבי הפלשתיני.

זוהי ממשלה המשחיתה, משני אנפיה, את דמות החברה, ומה שענינו רואות בבתי-החולים, כתוצאה מהתכחשות הממשלה לאינטרסים של זכויות העובדים בבתי-החולים, זוהי ההוכחה הכורדה ביותר לדרך שבה הממשלה הזאת מוליכה את החברה הישראלית.

זוהי ממשלה שענינה ואוניה אטומות לבעיותיה של האוכלוסייה הערבית. כשהופיעו עובדי עיריית אוס-אל-פחס כהפגנה מול הכנסת וקבלו על כך שהם לא קיבלו במשך חודשים את משכורתם, זו היתה זעקה לא נגד העירייה אלא נגד הממשלה אשר אוטמת את אזניה משמוע את בעיותיה הכואבות של העיר המקופחת, שמפנים לה עורף זה 38 שנה — כפי שזעקו תושביה "אנחנו על מפת ישראל אבל אנחנו לא קיימים בחשבונותיה של ממשלת ישראל". לפני חודשיים נאלץ משרד הפנים להתחשב בצעקה ולהחליט על הקצבת 2.5 מיליוני ש"ח כדי לשלם משכורות לעובדים ולמורים. עד עכשיו לא ניתנה ההקצאה בגלל בירוקרטיה; לא הועברה ולו פרוטה אחת בטענה שהכסף אולי יעוקל ולא יגיע ליעדו. אבל בינתיים המשפחות רעבות, ילדים אינם הולכים לבתי-הספר, והממשלה אינה מסוגלת למלא את התחייבויותיה, למלא אחר החלטתה לגבי עיריית אוס-אל-פחס. אני קורא לממשלה שתטה ארון לסבלותיהם של תושבי העיר ותסיר בירוקרטיה מעל דרכה, תסיר אפליה מעל דרכה ותיענה לתביעות המשפחות, העירייה, המורים והילדים לחזור ללימודים בבתי-הספר.

חברי הכנסת, אשר להצעת החוק, נוסף על מה שנאמר, אני חושב, ומוזן תבעתי זאת, שיש לתת ליושב-ראש הכנסת סמכות לזמן את הכנסת לישיבה בזמן הפגרה. לא רק במקרה זה או זה, לא רק כאשר 20 חברי כנסת מגישים לו את החתימות, לא רק כשהממשלה תוכעת זאת ולא רק כדי להרכיב, כפי שאומד לנו, ממשלה חדשה שתתייצב בפני הכנסת, אלא עשויות להיות גם סיבות סבירות ומצב מסוים שבו ימצא לנכון יושבי-ראש הכנסת, אחרי שיקול דעת, אחרי התייעצות עם הסגנים, אחרי התייעצות עם חלקים שונים בבית, שיש מקום לכנס את הכנסת, ולפי החוק כיום הוא אינו יכול לעשות זאת. אני חושב שעם התיקון המוצע יש להוסיף גם תיקון נוסף, חדש, המסמיך, או מאפשר ליושב-ראש הכנסת לזמן את הכנסת בעת פגרה, על-פי החלטתו ושיקול דעתו.

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת חופיק טובי. אדוני יושבי-ראש ועדת הכנסת, ברצונך להשיב? בבקשה.

מיכאל רייסר (י"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חייב לומר, שלא צפיתי מספר כה רב של מתייחסים, ואיני יודע איך לקבל התייחסות זאת, האם כקומפלימנט או כמשהו אחר. בכל אופן, אני שמח שרוב הדוברים תומכים, מטעם זה או זה, בהצעת התיקון שלנו.

אני מסכים עם חבר הכנסת וירשובסקי, שסוגיית הכנסת כפגרה היא סוגיה הראויה לבדיקה ולעיון מעמיק ביותר, במיוחד מההיבט ההקונסטיטוציוני. אני גם מסכים שהתיקון שאנחנו מציעים היום הוא בסך הכל תיקון קטן, ואולי אפילו לא החשוב מכל התיקונים שצריכים לעשות כסוגיה הזאת. ככל זאת, זהו תיקון חיובי, הן במהותו והן מפני שיש בו משום

ה צ ב ע ה

ההצעה להעביר את הצעת חוק ייסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ז - 1987, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

הי"ד א' נחמיאס:

הצעת חוק ייסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ז - 1987, נתקבלה בקריאה ראשונה והועברה לוועדת החוקה, חוק ומשפט, שתכין אותה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

מתנהל - איני מזדהה. וזאת משום שאני סובר שמן הרין הוא להעיר פחות ולעשות יותר. יש הגזמה רבה בביקורת על סגנון הדיבור ופחות מדי איפוק, ולא ארחיב את הדיבור. לסיכום, אני מבקש, כאמור, לאשר את בקשתו ולהעביר את הצעת התיקון לחוק לריון בוועדת החוקה, חוק ומשפט. תודה רבה.

הי"ד א' נחמיאס:

תודה ליושבי ראש ועדת הכנסת. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. מי להצעת חוק ייסוד: הכנסת (תיקון מס' 17), התשמ"ז - 1987, בקריאה ראשונה - יצביע.

ז. הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח* (גמר הדיון)

יובל נאמן (התחיה):

לא, לתח סקירה מקפת. כאשר הייתי שר המדע והפיתוח סקרתי פעמיים בכנסת, בדרום השנתי שלי. גם את כל הנושא הזה. אני יכול לומר, שכמשך שנתיים, מ-1 באוגוסט 1982 ועד 14 בספטמבר 1984, הוחלט על הקמת 82 יישובים, ומתוכם הוקמו 53 יישובים - מהם שישה שבעה בגליל וכנגב והיתר ביהודה, בשומרון ובעזה. זה היה באותן שנתיים. נתונים אלו אני זוכר על-פה. אני אתן ברצון סקירה מפורטת יותר, ככלל זה על הצד הכספי, אם אתבקש לכך.

עכשיו אני חוזר לנושא שלנו. אני חושב שגם ועדה להתיישבות צריכה לעסוק בהתיישבות משני צדי "הקו הירוק", כמו כן ועדה לאזורי פיתוח. יש אזורי פיתוח משני צדי "הקו הירוק".

אני זוכר שהעברתי, בשעתי, בוועדת שרים לכלכלה את ההחלטה על מתן המעמד המיוחד של חבל המדע לכרמיאל, ובוועדת השרים למדע וטכנולוגיה החלטנו על הקמת קריית המדע באריאל. גם כרמיאל וגם אריאל, אנב גם ערד, אלו ערים שיש בהן תשתית להתפתחות של תעשיות עתירות מוצר. יכולות להיות תעשיות כאלה גם במקומות אחרים, אבל במקומות הללו יש תשתית מיוחדת שיכולה לתאם פיתוח כזה.

חברי הכנסת, מה שמוציא מהכלים - אם אחא בקיא בעניינים - היא הצדקנות שמגיעה לפעמים עד להסוואת האמת בצורה חמורה. אני מתכוון לפרשת הנגב. הוקמה ועדת שרים לפיתוח הנגב בראשותו של שר החוץ, מר פרס. אני יכול לומר לחברי הכנסת, שאם יש נושא שהיה מתכוון לפיתוח הנגב - לכן גם נבחר התוואי הזה - הרי זה היה נושא תעלת הימים. את תעלת הימים סגרו. היום קראנו בעיתון, שאפילו מחפשים דרך איך לחייב את הדירקטורים שעסקו בנושא כמיליון הדולר האחרון שהוצאו שם. והיום יש ועדת שרים בראשותו של שר החוץ, שמחפשת - אולי מוכרק ייתן לה רעיון - דרכים לפיתוח הנגב. מפעל תעלת הימים היה אמור להיכנות בצורה מודולרית, אפשר היה להתחיל בבנייה באזור מסוים, ללא קשר עם שאר האזורים, ולעשות משהו בסיומת המזרחית של המפעל. אפשר היה להתחיל, אם רצו בכך, גם בצד המערבי. היו אפשרויות מגוונות שבכל אחת מהן יכול היה להיות פיתוח אזורי הקשור לתוכנית הכלולת, אם בירוחם, אם בדימונה, ואם בערים שבקצה המערבי - משרדות ונתיבות ועד נווה-דקלים.

הי"ד א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לסעיף הבא והאחרון: הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח. זהו המשך הדיון וגמר הדיון היום. רשות הדיבור לחבר הכנסת יובל נאמן, ואחריו - לחבר הכנסת דוד דנינו.

יובל נאמן (התחיה):

כבוד היושבי ראש, היוצא והנכנס, חברי הכנסת, בממשלת האחדות הלאומית חסרות כמה ועדות שהיו קיימות בממשלות קודמות, ואולי בגלל האופי הקוטבי של הממשלה הנוכחית התקשו כמינוין. אני חושב שטוב עשה חבר הכנסת פרץ שהציע לדון בהקמת הוועדה הזאת. גם ועדה לענייני אזורי פיתוח וגם ועדה להתיישבות חסרות בממשלה הזאת. צריך שתוקמנה שתיהן.

אנב, כאשר אני מדבר על ההתיישבות, כוונתי היא כמונן להתיישבות ביהודה, בשומרון ובעזה, אבל גם בגליל וגם בנגב: ועדת השרים להתיישבות כתקופתה האחרונה - - -

עונה סולודר (המערך): אפשר לשאול אותך שאלה?

יובל נאמן (התחיה): כן בבקשה.

עונה סולודר (המערך):

חבר הכנסת יובל נאמן, כריאיון שהתפרסם בשבועון של "מעריב" נשאלה מזכירת "גוש אמונים" לגבי נתונים על ההתיישבות ביהודה ובשומרון - מספר היישובים, פרנסת התושבים, מספר נפשות וכו', ולהפתעתי היא לא ידעה להשיב. אודה לך מאוד אם תוכל למסור מעט נתונים לגבי ההתיישבות ביהודה ובשומרון.

הי"ד ר' נחמיאס:

היום נתפרסם בעיתון שהוקמו 118 יישובים בהוצאה של 2.1 מיליארדי דולר.

יובל נאמן (התחיה):

אם יבקשו ממני, אמסור נתונים כרצון רב. אני מודה לחברת הכנסת עונה סולודר, אם אתבקש, אני אשמח לתח סקירה - - -

הי"ד ר' נחמיאס: במסגרת עשר הדקות.

* "דברי הכנסת", חוב' י"ז, עמ' 1768.

ומעירת פיתוח כמו שלומי יצאו קצינים, שאחד מהם נמצא בעירה ושלושה הם כבר מחוצה לה.

בעירות הפיתוח טמון פוטנציאל של נוער נפלא, נוער מצוין, אשר ככנותו וכיכולתו להגיע להישגים מצוינים. אך מהו העידוד שניתן לעירות הפיתוח? אדוני היושב־ראש, התשובה היא חוסר תעסוקה וחוסר תחומה לב.

מדברים על עירות פיתוח, שם יפה, מחמיא, מלא תקוות. השאלה היא האם השם "עירות פיתוח" הוא בעל משמעות ותוכן, או שמא הוא סמלי בלבד. השם "עירות פיתוח" הפך בחדשים האחרונים גם לשם "עירות מיקוח". וכל זה כדי לתת הרגשה לתושבי עירות הפיתוח שמפלגה אחת בעד עניינם ומפלגה שנייה — נגדו. נוצר הרושם שרק חברי שתי המפלגות האלה חיים בכל עירות הפיתוח בארץ־ישראל. אדוני היושב־ראש, אני רוחה התייחסות זו לעירות הפיתוח.

יתירה מזאת, הרבה נכתב והרבה נאמר על עירות הפיתוח, אם בעיתונות ואם בכלי התקשורת האחרים. אספן מאמרים וכתבות יכול היה ליצור מהם עשרות ספרים, אם לא מאות. ועם כל זאת, המצוקה בכל תחומי החיים ממשיכה לשרוד כרוב העירות. זה 36 שנים נאבקות העירות על קיומן, ואף־על־פי־כן טרם זכו לעצמאות כלכלית. חוסר תיעוש ותעסוקה מתאימה עלול להביא להתפרצות.

למנויגות המקומית בעירות הפיתוח — או "עירות המיקוח", כפי שהזכרתי קודם — יש תחושה, שהעירות נמצאות בתחית הסולם של סדר־היום הלאומי. הן לכוּן נתונות במאבק ההישרדות, מאבקי יוקרה בין הסיעות הגדולות מעלים אותן הרגע על סדר־יומנו. זה יחזור בוודאי מדי פעם בפעם, אך בגמר המאבק יישכח העניין ותישכחנה עירות הפיתוח עד למאבק הבא. סיעתי, סיעת המפד"ל, השקיעה הרבה מאמץ בעירות הפיתוח, בעיקר בתחום החינוך. לכן, לא נסכים לכך שעירות הפיתוח ייהפכו למוקד למאבקי כוח בין הסיעות, ועל־ידי כך לבני ערובה.

חברי הכנסת, כולנו גאים בהקמת עירות הפיתוח, כולנו גאים בכך שהן מאבטחות את רחבי הארץ, כולנו גאים בזה שהן פרושות על כל שטחי ארץ־ישראל, כולנו גאים על שאנו יכולים להצביע על קצינים מעירות הפיתוח. אך נשאלת השאלה: כמה אנחנו מבטיחים את עתידן וחיוקן? עירות הפיתוח ראיות לחינוך ראוי לשמו, ראיות לתרבות ישראלית מתאימה. תושביהן הם אזרחי המדינה, הממלאים פונקציות חשובות, והם זכאים לעידוד, לחינוך, לתרבות ולתיעוש מתאימים. כל זה — כנכות ולא כחסד. מן הדין שהדרג הבכיר במדינה, קרי הממשלה, ייתן את הדעת על כך.

חברי הכנסת, הממשלה, שהיא האחראית לביטחון, אינה מיוצגת כאן. אינני בא לומר שלא נעשה דבר בתחומים אלה. אני אומר שכל מה שנעשה עד עכשיו בעירות הפיתוח חשוב מאוד. זה תרם הרבה, אבל זה מעט מדי ומאוחר מדי.

חברי הכנסת, חובתנו לתת את הדעת על האוכלוסייה הרחוקה ממרכז הארץ. אסור לנו להשתמש באמרה: רחוק מן העין, רחוק מן הלב. תושבי עירות הפיתוח משלמים ביוקר על שהם נמצאים שם. על כל שירות שמקבלים רק במרכז הארץ הם משלמים יותר מאנשים שחיים במרכז הארץ.

הנוער בעירות הפיתוח הוא נוער מצוין, הוא נוער שהוכיח את עצמו במסגרות רבות — צבאיות, חינוכיות ואחרות. אך, למרבה הצער, אותו נוער נפלא אינו זוכה לאהדה ולתשומת הלב שלהן הוא ראוי.

יש התעלמות גמורה מכל זה, והיום מתחילים לחפש רעיונות איך לפתח את הנגב. אני מתכוון לפנות לאותה ועדה ולבקש ממנה שתזמין אותי להרצות בפניה איך מפתחים אוזר, איך נבנתה תוכנית הפיתוח לו האזור הפרובלמטי של הנגב. אם תקום ועדת שרים לענייני פיתוח, היא אולי תואיל לעשות, כדי שהדברים האלה יהיו אמיתיים ולא רק סכמאות. לכל מי שחזר על הססמה שלפיה הנגב הוא המקום האחרון עלי אדמות שבו אפשר להגשים את הציונות — אני אומר שקר, זה אינו המקום האחרון. אפשר להגשים ציונות בגליל, בשומרון, ביהודה ובכל מקום — גם בנגב. חשוב שחלק גדול מהנגב לא יחלקלל, חשוב לא לאנוס את הטבע מכחינת אופיו של המדבר והדברים המיוחדים למדבר. יש דברים שכאמת אפשר לעשותם בנגב כמטרה לפתחו, אפשר להמשיך ולהועיל.

מי שמפריע ביותר לפיתוח הנגב הוא צה"ל, בגלל הנסיגה מסיני, פשוט מפני שאין לו מקום להתאמן. כשהיה סיני בדינו, היו פני הדברים אחרים. היום אין לצה"ל מקום אחר.

חברי הכנסת, האינטרס של עיר הפיתוח זהה לאינטרס של ערי פיתוח הנמצאות בצד השני של ה"קו הירוק". לכרמיאל, לאריאל ולערד יש אינטרסים דומים לגמרי.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית שלום ולשוויון):
חשמע מה אומרים — — —

יובל נאמן (התחיה):

יש להם אינטרסים זהים לחלוטין, והאחד לא בא על חשבון השני. אפשר להמשיך ולקדם את הנושאים הללו. חשוב ביותר שזה ייעשה, מלבד הפתרונות המקומיים. אני יכול לומר לחברי הכנסת, שלגבי דימונה, למשל, נוסף על מה שיכול מפעל תעלת ימים לעשות, יש דברים שקמ"ג — קריה למחקר גרעיני — יכולה לעשות, וגם עושה. בשנתיים שהייתי בממשלה, קמו שני מפעלים שהתבססו על רעיונות של חוקרים בקמ"ג, ומפעלים אלה הוקמו בדימונה. צריך להמשיך לקדם בצורה זאת פתרונות מקומיים, ויחד עם זה גם פתרונות כלולניים יותר. האחד הוא מפעל הימים — לגבי הנגב; ולגבי ערי המדע — אריאל וכרמיאל — הקמת קריות מדע, תוך ניצול רציני של התשתית המיוחדת שהוקמה במקומות אלה.

כל זה יתבצע כאשר לא תוקמנה ועדות בלבד, אלא יהיה גם רצון לעשות את הדברים שהועדויות אמורות לטפל בהם ולא רק להשתמש בהם כסכמאות. תודה.

היוזר ד' בני־אמר:

תודה לחבר הכנסת יובל נאמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת דוד דינו, ואחריו — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

דוד דינו (הסיעה הרחית־לאומית):

אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, מדברים על עירות הפיתוח. עירות הפיתוח הוקמו והגיעו למה שהגיעו הודות להנהגה שעמדה בראש כל עיריה ועיריה. הרבה מאבקים, הרבה מאמצים נעשו כדי שהן יגיעו למה שהגיעו. כיום.

כבוד השר קורפו — שאיננו כאן — הרגיש בדבריו, שחיל מעירת הפיתוח שלומי קיבל השנה דרגת קצונה. זה מכובד, זה יפה. הוסיף השר ואמר, שהוא היה הראשון. רבותי חברי הכנסת, השר קורפו אינו יודע. כנראה, שהיו קצינים מבני שלומי גם לפני הצקין הזה, וכל זה הודות לחינוך הממלכתי־דתי, שממנו שאבו ביטחון עצמי, חינוך ציוני וחינוך לאומי.

עשרות שנים השקעתי בחינוך הנוער בשלומי, כראש המועצה המקומית שלומי. אני שמח שזה הוכיח את עצמו

שהגיעו לשיאם בהתקפה פרועה על המוסד העליון של המערכת השיפוטית, ביח"המשפט העליון ונשיאו. אנו עדים לניסיונות חוזרים ונשנים, שחלקם מצליחים לקעקע את חסינות הכנסת וחבריה, כדי למנוע מחברי הכנסת למלא את תפקידם כאופן חופשי וללא מורא ולחץ. מחקפים את הכנסת ורומסים את כבודיה.

העובדה המצערת, שחלק מחברי הכנסת הם בעלי הכנסות בצד משכורתם ותפקידם כחברי כנסת, גורמת לפגיעה בכנסת ומשמשת כלי לניגוח נגדה ונגד חבריה. יש להחריע על כך, ואם יורשה לי, כדי לשלב גם יחד את החינוך לדמוקרטיה ואת ההזדהות עם עיירות הפיתוח, אני מבקש להציע לקיים ישיבה של מליאת הכנסת כאחת מעיירות הפיתוח.

חברי הכנסת, בהודמנות זו אני רוצה לכוון על ההחלטה להקדיש את הדין בשבוע שעבר והיום לערי הפיתוח. חשוב מאוד למקד את תשומת הלב הציבורית והלאומית בכעיה קשה זו. אני מקווה מאוד שתצמח מכך תועלת מעשית כלשהי לעיירות הפיתוח. עם זאת, אני סבור שאם אומנם החלטנו להקדיש להן את הדין הזה, היה עלינו לתת להן את זכות הדיבור ואת פתחון-הפה, לשמוע ולהקשיב למה שיש להן לומר ולהזכיר לכולנו את הבעיות, המחדלים, הכישלונות והמצב הקשה שבו חיים מאות אלפי תושבים של המגזר הזה, המזוהה והמופלה לרעה, שנזכרים בו רק בהודמנות חגיגיות או כאשר מנסים לניסן אותה. את זה עשו בשבוע שעבר ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, שמעון פרס, והשר שהשיב בדיון, כנשק תעמולתי במאבק בין המפלגות, לצרכים דמוגוגיים.

חברי הכנסת, אני מבקש לציטט מדבריו של ראש המועצה המקומית ירוחם, שאמר בריאיון עיתונאי דברים שלדעתי יש בהם תמצית הסיבה למצב, ואני מצטט: "לולא ההשקעות המסיביות ביהודה ושומרון היה מצבן של ערי הפיתוח אחר. כל הכסף שהושקע ביהודה ושומרון היה על השכונות של עיירות הפיתוח".

חבר שחבר הכנסת שריבר קודם לכן לא נמצא פה.

רוד דנינו (הסיעה הדתית-לאומית):
הוא יושב כאן.

היו"ר ד' בן-מאיר:
הוא מתכוון לחבר הכנסת יובל נאמן.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
הוא אומר: "הפיתוח של יהודה ושומרון הביא לעולם ציונות על הכיפאק. שקוראת אל מעבר ל"קו הירוק" כל מי שחובש כיפה גדולה וסרוגה על ראשו, עוטה רובן גדול ומסורבל ונושא על כתפו רובה גלילי".

עוד ציטוט, אם תרצו: "משחקים בארגומנט של ביטחון המדינה. אני בטוח שכולנו נשוב אל שפיות הדעת רק אחרי שנחזיר את יהודה ושומרון לבעלים החוקיים" — — —

רוד דנינו (הסיעה הדתית-לאומית):
אני מציע לך לא להשתמש בכיפית.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אלה לא המלים שלי. זה ציטוט. אלה הם דברי ראש המועצה המקומית ירוחם. הוא אומר: "אני בטוח שכולנו נשוב אל שפיות הדעת רק אחרי שנחזיר את יהודה ושומרון לבעלים החוקיים. אבל לשם כך דרוש אומץ לב ציבורי". תודו כי דרוש אומץ לב ציבורי לומר דברים כאלה, מאחר שמדובר באדם שנבחר בבחירה אישית והוא עצמו חובש כיפה סרוגה.

כבוד השר קורפו אינו כאן, אבל בדבריו הוא הזכיר את הסכומים הגדולים שאושרו להשקעות. השאלה היא באילו מפעלים ישקיעו, והאם זה יתממש עוד השנה. ידוע שברוב עיירות הפיתוח אחוז גבוה מהמפרנסים מועסקים בענפים נמוכי השכר, וכל זה מחוסר מפעלי תעשייה עתירת ידע ומפעלי תעשייה מתקדמים אחרים.

שיעור האבטלה בין הצעירים והנאשים בגיל העמידה הוא כפול, אם לא למעלה מזה, מהמוצע הארצי. יחידה מזאת, 80% מכלל המובטלים בעיירות הפיתוח הם גילאי 21 — 35. לצערי הרב, רובם, אם לא כולם, מעדות המזרח.

שירותי החינוך וחיי התרבות, השירותים והמסחר הם בעלי איכות נמוכה.

חברי הכנסת, בעיירות הפיתוח יש מאזן הגירה שלילי ואחוז גבוה מאוד מהכנים היוצאים לצבא אינו חוזר הביתה; לכן ידוע כבוד השר רק על צעיר אחד שקיבל דרגת קצונה וחזר הביתה. על-פי דיווח מעירת הפיתוח אופקים, כ-80% מצעיריה לא חוזרים הביתה, ולכן אם הודגש פה שהאבטלה ירדה בעיירות הפיתוח, הרי שהסיבה לכך היא שחלק מהאוכלוסייה ירד מהעיירה למרכז הארץ.

השנתון הסטטיסטי לשנים 1984 — 1985 מצביע על כך שמעירות פיתוח בצפון הארץ עזבו 1,300 ומעירות פיתוח כדרום הארץ עזבו 1,500; בשנת 1986 גדלה בודאי העזיבה ולכן גם ירדה האבטלה. הכול נובע מאי-יכולת של עיירות הפיתוח להציע לצעיריהן תנאים מינימליים להישארותם, כגון תעסוקה וחיי חברה מתאימים.

לשם כך, אדוני היושב-ראש, אני מציע להקים ועדת שרים שתדאג לדברים האלה: הגדלת האוכלוסייה בעיירות הפיתוח; הרחבת פיתוח החשתי באזורי התעשייה של כל עיירת פיתוח; עידוד השקעות מטעם הממשלה או מטעמן של חברות ציבוריות ליצירת מקומות תעסוקה מתאימים; עידוד יוזמות מקומיות; והאחרון שבהם, העלאת רמת השירותים — חינוך, רווחה ושיכון.

אדוני היושב-ראש, אני מסיים ואומר, שכדי שהנקודות שציינתי יקבלו טיפול נמרץ, יש למנות ועדת שרים לעיירות הפיתוח, שחטפל בכל הנושאים האלה. הקמת ועדה כזאת היא נחוצה וחיונית ביותר, לפני שיקרה בעיירות הפיתוח מה שאינו רצוי, כפי שכבר הצבעתי על כך. ועדה כזאת חיתן לאזרחים בעיירות הפיתוח לפחות תחושת אמן.

היו"ר ד' בן-מאיר:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת צ'רלי ביטון, ואחרי — לחבר הכנסת אהרן נחמיאס.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שבוע שעבר מלאו 38 שנים לכנסת. אני רוצה לכוון אותה ביום חגה, ואף לאחל לה שנים רבות נוספות של פעילות דמוקרטית ושל חקיקה טובה.

חברי הכנסת, חגה של הכנסת הוא חג של הדמוקרטיה. הדמוקרטיה מחזיקה בינתיים מעמד, אך היא הולכת ונכשת, ועלינו לזהות בבירור את אויבי הדמוקרטיה, כדי שנוכל להילחם בהם ולהתגונן מפניהם ביעילות.

חברי הכנסת, לאחרונה מתרבות הפגיעות וההתקפות, ואביא כמה דוגמאות. ראינו את הגילויים המדהימים של המפלצת הכהניסטית בסיוע אנשי "גוש אמונים" והתחיה, העושה שימוש בדם וברגשות של משפחות פגועות, גילויים

מגדל-העמק, קריית-שמונה, שלומי, חצור — אלו יישובים שהיו ונשארו ערים ועיירות פיתוח. מישוהו נשמש מהרשימה?

חברי הכנסת, אנו מבקשים כאן צדק, תיקון העוול הזה אינו אפשרי ללא ויתור על ההתחליוות בגדה המערבית. חייבים לוותר על היישובים הנמצאים מהלך חמש דקות מכפר-סבא, כדי להציל את היישובים המצויים חמש דקות מן הייאוש והאבדון.

חברי הכנסת, אני רוצה להזכיר עוד מגור אחד בישראל הסובל, לא פחות ואף יותר מעיירות הפיתוח, מן המדיניות ומסדר-העדיפויות המעוות של התקציב הלאומי, ובנוסף על כך גם ממדיניות מכוונת של אפליה וקיפוח, ולא רק הנוחה והתרשלות. ואני מתכוון, רבותי, ליישובים במגזר הערבי. הן היישובים העירוניים והן היישובים הכפריים סובלים מבעיה של העדר תיעוש וממכה של אבטלה גבוהה ביותר. בשכר שעבר שמענו על אבטלה גבוהה במגזר הערבי. נוצרת וכסביבתה בלבד רשומים למעלה מ-3,500 מובטלים.

חברי הכנסת, אני יודע שאינכם אוהבים שמזכירים לכם יישובים אלו, אבל אינני מתכוון להרפות. חובה להזכיר את דיכוי המיעוט, את האפליה ואת הקיפוח שהם מנת חלקם של היישובים הערביים. ואני מצרף אותם ללא היסוס לעיירות הפיתוח. כולם קורבנות של מדיניות עיוורת ומרושעת.

היור"ד בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן נחמיאס. ואחריו — לחבר הכנסת מאיר שטרית.

אהרן נחמיאס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מצטער מאוד שאותם חברים, אשר הרימו כחודש האחרון את דגל ערי הפיתוח, אינם נמצאים כאן באולם בעת הזאת. אבל מאחר שנמצא כאן חבר הכנסת מאיר שטרית, שצריך לדבר אחרי, אני אבקש ממנו שהוא יהיה מביא הדברים שאני עומד לומר, מפני שהייתי רוצה שהכול ידעו שהמספרים בהחלט מדברים בעד עצמם.

מתברר שכתקופה שבה שלט הליכוד במדינה, מ'1977 עד 1984 — אלה התנאים שיש לי — חלה ירידה כממדים מדהימים במצב התעסוקה ובמצב התעשייה. אביא כמה מספרים וכמה נתונים שמדברים בעד עצמם. מסוף 1976 עד סוף 1983 גדל מספר המועסקים בתעשייה בערי הפיתוח ב-37%, כלומר ב-4.6% לשנה בממוצע. אם נעשה השוואה לשכר הענים שקדמו להן, כלומר מ'1969 עד 1976, נראה שמספר המועסקים בתעשייה באותה קבוצה של ערי פיתוח גדל ב-42%, כלומר ב-5.1% מדי שנה. וזה לאחר שבשנים 1968 ועד 1969 גדל שיעור המועסקים בתעשייה ב-43% במלים אחרות, אילו נמשך הגידול שהיה עד 1977, היו מהיוספים היום 12,000 מקומות עבודה בתעשייה בערי הפיתוח. ו-12,000 מקומות עבודה בתעשייה בערי הפיתוח, וזוהי הנקודה שהיה בה כדי לשנות את מצב התעסוקה בערי הפיתוח מן הקצה אל הקצה.

לכן, חבר הכנסת מאיר שטרית, כאשר באים חברי המערך, או אלו הנחשבים בעיניך ובעיני רעיך לאנשי השמאל, ומתאוננים שהמשאבים של המדינה הושקעו ביהודה ובשומרון, צריך להביא מספרים אחרים כדי להוסיף טענות אלו, צריך להביא הוכחות אחרות. בינתיים, העובדות מדברות בעד עצמן, ולפיהן אילו נמשכה העשייה בערי הפיתוח, בפיתוח מקומות תעסוקה, כפי שהיתה עד 1977, היו מיתוספים 12,000 מקומות עבודה.

אני רוצה להימנע ככל האפשר משימוש בסטטיסטיקה, כי המספרים הללו עושים מעט מאוד רושם, ומרוב ציטוטים של מספרים הם איבדו את היכולת לחזור לאזניהם ולמוחם של האחראים, יש מספרים כמו הפנסיה של יפת, ויש מספרים כמו המשכורת של אלמליח מירוחם, גיבור הסרט "לחם", עכשיו התבררו תוצאות הוויכוח בין הליכוד למערך, שבו השתמשו בערי הפיתוח כבקלף מיקוח דמגוגי, ויש הסכמה שבשתיקה בין המפלגות הגדולות להקציב 370 מיליון שקל ליישובי בקעת-הירדן ורמת-הגולן. מדובר, חברי הכנסת, ב-8,000 תושבים בסך הכול. להזכיר לכם, בירוחם יש 6,250 תושבים, כמעט כמו ככל אותם יישובי הבקעה והרמה, ללא קצרים, אבל, אני גולש שוב למספרים.

ראש עיריית דימונה, הללי, איש הליכוד, סירב להתייחס באופן מפורש לכך, שההתחליוות מכסחות את עיירות הפיתוח.

היור"ד בן-מאיר:

חבר הכנסת ביטון, הוא איש המרכז הליברלי.

צדלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): איש המרכז הליברלי, אבל בליכוד.

היור"ד בן-מאיר:

לא, לא.

צדלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אתה צודק, הוא עבר למפלגה אחרת. אבל, חברי הכנסת, הוא בכל זאת מודה ואומר: "פעם היו אומרים שהשמיכה הלאומית היתה פרושה כך שהגליל מושך לכיוון שלו והנגב לכיוון שלו, ומה שבטוח הוא שכתל-אביב מספיק חם. היום פרשו את השמיכה לרוחב, מהים עד הירדן, כך שגם הגליל וגם הנגב מחוץ לשמיכה הלאומית". וברור למה הכוונה.

מה לעשות שלא לכל אחד יש אומץ לב ציבורי כמו לברוך אלמקיים, ראש מועצת ירוחם. אבל, חברי הכנסת, אי-אפשר לברוח מהמציאות. מי שיכול לברוח במציאות הם אלה שכל חייהם חיים מחוץ למציאות, כספירות העליונות של ארץ-ישראל השלמה: המיסטיקנים של "גוש אמונים", המטורף של סיעת "כך", הבכיינית של "התחיה", המתרוצצים על כל גבעה בשומרון, אבל עדיין לא ראו איך נראה המרכז המסחרי המודנת של ירוחם או שכונת הקוטג'ים הנטושה שם; אותם רחפנים, המנהלים מאבק כדי לקרוע עוד ועוד מהתקציב הלאומי בשביל הקולוניות בגדה.

"מעולם לא שמענו את השוואה בין מצפה-רמון ללבנון", אומר אליהו אוחנה, חושב מצפה-רמון. הוא נמצא במצפה-רמון משנת 1961. פעם הוא עבד ב"אכז'וסיד", אחר כך פוטר. היום הוא עובד כפועל דחק ומשתכר כ-250 שקל חדש בחודש. "אין רופאים", הוא אומר, "גם לא רופא שיניים. תראה את הבית, בלוק שלם, כמה כניסות, ואני גר ג'ה לבד. פעם בכל דירה היתה משפחה. עכשיו הכול ריק. תראה איך הכיוב זורם ברחוב, מסריח — — — מצפה-רמון זה כמו לבנון אחרי המלחמה: כולם ברחו והכול הרוס".

חברי הכנסת, עיירות הפיתוח רובן ככולן הוקמו בשנות ה-50 וה-60. גילן כמעט כגילה של המדינה, כמעט כגיל הכנסת. מתי הן כבר תחדלנה להיקרא עיירות פיתוח? נמאס. לפי הגישה המדיניות, זו שהיתה וזו הקיימת, אלה ימשיכו להיות ערי פיתוח גם בשנת 2000, ואפילו מעבר לכך.

בואו נסתכל בכמה מהן: מצפה-רמון, דימונה, שדרות, אופקים, קריית-גת, נתיבות, בית-שמש, בית-שאן, מעלות,

פיתוח, האם הופנו אליהן משאבים? זה היה כותל שאליו היו באים ראשי ערי הפיתוח כדי לתנות את כאביהם. יכול להיות שפק ושם מצאו מזור ותרופה וחטישה לכאבים, אבל לא יותר מזה.

ודבר אחרון. למען האמת והיושר צריך לומר, שאם מטרח המדיניות של ישראל היא לספח את יהודה ושומרון, הדרך הנוכחית היא דרך נכונה, מדיניות המשרתת את הוגיה. היא משרתת את הוגיה מבחינת יצירת עובדות במטרה לספח את יהודה ושומרון. יפה, אני חושש מאוד שהוגיה של המדיניות הזאת לא נתנו דעתם במידה מספקת לעובדה שבין כך ובין כך יברחו ערי הפיתוח מכיון האצבעות. כרגע שערי הפיתוח יעזבו ויינטשו, גם במחיר של פיתוח יהודה ושומרון, המדינה לא תצא נשכרת מכך.

אני משוכנע ובטוח שלא זו צריכה להיות המדיניות. אני משוכנע ובטוח שאלה שהקמתם קרמה בכלל לרגע שבו דרכה כך רגלו של חייל צה"ל או של תושב ישראל ביהודה ובשומרון, ואני מתכוון לערי הפיתוח שהוקמו לפני כן, הם הזכאים לעדיפות עליונה. וכדי שיוכו לעדיפות עליונה, אנחנו חייבים להעניק עדיפות לגליל ולנגב. אז עשו מעשה, קיבלו את חוק הנגב. חוק הנגב הוא חוק חסר שיניים, אפילו שיניים תותכות אין לו. וזאת הסיבה לכך שלא רוצים לאפשר לי להעביר את חוק הגליל, מפני שלחוק הגליל לא רק שיש שיניים — מלתעות יש לו, והוא חייב לעגן בתקציב המדינה את פיתוחו של הגליל. וזאת זה לא רוצים לתת.

אמנון לין (המערך):

האם קיבלת תשובה שלילית ברורה?

אהרן נחמיאס (המערך):

עוד לא קיבלתי תשובה שלילית ברורה. חוששים לתת לי תשובה שלילית ברורה, אבל עושים כל מיני — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת נחמיאס, גם מלתעות יכולות להיות תסרות שיניים, אז תזוהר.

אהרן נחמיאס (המערך):

לא. מלתעות גליליות הן חזקות עד מאוד.

אדוני היושב-ראש, אני מסכם ואומר, שכל עוד לא נשנה את סדר העדיפויות, כל עוד לא נראה בערי הפיתוח חלק מרכזי בפיתוחה של המדינה ובפיוור האוכלוסין, נמשיך ונקיים דיונים כאלה. ואגב, כדי שלא ירגזו עלי החברים מהציבור הערבי, אני רוצה לומר, שככל שערי הפיתוח בגליל התפתחו, כן התקדם גם הכפר הערבי. אני אומר זאת כדי להניח את דעתם, ושלא יעמידו את עצמם נגד ערי הפיתוח.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר שטרית, ואחריו — לחבר הכנסת רן כהן.

מאיר שטרית (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראשית אני רוצה להביע את מחאתי החריפה על כך ששום שר משרי הממשלה אינו נוכח בריון הזה. כותרת הדיון היא הצורך בהקמת ועדת שרים לערי פיתוח. אינני יודע אם חברי הכנסת יודעים מדוע לא קמה ועדת שרים לערי פיתוח. אבל גם לאלה שיוודעים אחזור ואומר את הסיבה. הסיבה היא המלחמה והמאבק בין שרים אחדים בממשלה בשאלה מי יהיה יושב-ראש ועדת השרים לערי הפיתוח.

12,000 מקומות עבודה נוספים בערי הפיתוח, פירושו של דבר הוא, איוני היושב-ראש וחברי הכנסת הנכבדים, שאם נכפיל אותם בשלושה לכל מועסק, היינו מגיעים ל-40,000 נפש בערי הפיתוח, שהיו יכולים להתפרנס בכבוד.

לכן, גם המספרים על ההגירה מערי הפיתוח למרכז הארץ אינם דבר שצריך להפתיע. הא כהא תליא. אילו היתה פרנסה, לא היו צריכים להגר מערי הפיתוח, ואני רוצה לומר לך, בעניין ההגירה מערי הפיתוח, שהמספרים הם מוזעזעים. ואני אביא רק שלושה נתונים, כדי שנוכין כמה מדובר.

ב-1980 עזבו את הגליל 15,000 נפש. ב-1981 עזבו את הגליל קרוב ל-17,000 נפש. ב-1982 חלה האצה בתהליך, נדמה לי שהמספר הגיע ל-19,000 נפש. אבל אני עושה קפיצת מחסום ומגיע לסוף שנת 1986, לדצמבר 1986, שנה שבה עזבו את הגליל 21,000 נפש.

כדי להיות ישר עם עצמי ועם הנתונים שהבאתי — ההגירה השלילית שאנחנו מביאים אותה כחשבון, פירושו של דבר: יש הגידול הטבעי, אם היגרו לערי הפיתוח מרצעת החוף או מערים שאינן ערי הפיתוח ואם באה עליה כלשהי לערי הפיתוח, ואני מדבר כעת על הגליל — ההגירה השלילית מתבטאת בכך כאשר אנחנו מצרפים את שלושת הנתונים האלה להיקף האוכלוסייה שהיתה בו בינואר של השנה הנסקרת וב-31 בדצמבר של אותה שנה, ואנחנו או מפתחים או מוסיפים. לכן, אין מקום להשתוממות ואין מקום לתדהמה על שיש עזיבה רבתי של ערי הפיתוח.

עכשיו אני רוצה להגיד עוד דבר: בנגב המצב קשה עוד יותר, בנגב המצב תמור הרבה יותר. יש לי הנתונים של כל עיר ועיר, של כל עיירה ועיירה. אבל מאחר שאני בעל ניסיון יודע שברגע שבו מוכרים שמה של עיירה, השם מתפרסם ומייד נקשרת לאותה עיירה תדמית של עזיבה, לכן אינני רוצה לדבר כעייירה ספציפית, ואינני רוצה להביא שמות של עיירה או עיר שממנה יש הגירה גדולה יותר מאשר מעיירה אחרת או מעיר אחרת, כדי שלא לקלקל את תדמיתה, וכדי שלא להקשות את המאבק שמהלים ראשי ערי הפיתוח לשיפור תדמית עריהם — כי מי ירצה לבוא למקום שתדמיתו אינה חיובית, כי אם שלילית? לכן אינני רוצה להביא נתונים ספציפיים.

לפיכך, כאשר באים חברי המערך ואומרים, שהמשאבים של המדינה הופנו ליהודה ולשומרון — חברים יקרים, כואו נהיה שרים עם עצמו, ואני מתכוון לחברי הליכוד, ואני מביע שוב את צערי על שאינם כאן. תודו כדבר: בשנה שחלפה הושקעו ביהודה ובשומרון 320 מיליון דולר; 320 מיליון דולר בשנה אחת.

מאיר שטרית (הליכוד):

זה היה בתקופה ששמעון פרס היה ראש הממשלה.

אהרן נחמיאס (המערך):

תסלח לי, אדוני, אינני מתווכח רק אתך. אני מבשר לך, שאני מתווכח גם עם חברי. אני מודיע לך, שגם חברי אינם רויים נחת מהנתונים האלה. אילו הושקעו בערי הפיתוח בגליל ובנגב 320 מיליון דולר, היינו עומדים היום במצב שונה לחלוטין. עם תדמית חיובית לאין ערוך יותר מזו הקיימת. בתהליך פריצת אופקים חדשים.

מה בכלל נושא הדיון היום? הנושא הוא אי-הקמתה של ועדת שרים לערי פיתוח. חברים יקרים, אני מקבל את הכותרת ככותרת. וכאשר היתה קיימת ועדת שרים לערי פיתוח, האם התפתחו אז ערי הפיתוח? כאשר היתה קיימת ועדת שרים לערי

שאפשר למצוא בהם פסוקים לכל מטרה, כמו, להבדיל, כתנ"ך ובתורה. תמיד אפשר למצוא פסוק לכל דבר.

מאיר שטרית (הליכוד):

השאלה אינה שייכת לנושא של ערי הפיתוח, אך אענה עליה בקצרה: על"ן לזכור שהמפלגה היחידה שעשתה שלום עם העולם הערבי היא דווקא הליכוד. אני מאמין בחיאוריה האומרת: נצי השלום יויגי המלחמה. אם יש במדינה הזאת מפלגה שיש סיכוי שתביא שלום, היא רק מהימין. מפני ששלום שהיא תעשה יזכה לקונסנסוס מלא בעם, כי השמאל נתן אוטומטית את הסכמתו. ולהיפך: המלחמות של מדינת ישראל מתקיימות בקונסנסוס לאומי רק אם מפלגת השמאל נמצאת בראשות הממשלה. כי אז יש הסכמה אוטומטית של הימין. לכן, אדוני חבר הכנסת דראושה, אם אתה רוצה שיהיה אי-פעם שלום במדינת ישראל, אתה צריך לתמוך בליכוד.

עבדיאלוהב דראושה (המערך):

מאיר שטרית (הליכוד):
אבל אני רוצה לחזור לבן-גוריון, אתה הסטת אותי מהקו.

היו"ר ד' בן-מאיר:

נכון, והוא עוד מעט גומר את הנאום שלו.

עבדיאלוהב דראושה (המערך):

— — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני מבקש לא להפריע.

מאיר שטרית (הליכוד):

ואכן, לפי החזון הזה של בן-גוריון באו גלי עליה גדולים, ישבו בערי הפיתוח יוצאי מזרח ומערב, ישבו בהתחלה בתנאים קשים, במעברות, בצריפים, וחיכו שהמדינה תוכל לקחת על עצמה את הוצאתם מהדיר הארעי והערכתם לדיר של קבע, ולבנות חיים אזורים, ברמה מתקדמת.

לראובני הרב, השכונות שנבנו בערי הפיתוח, שמטרתן הייתה להוציא את האנשים מהמעברות, הן היום שכונות השיקום של מדינת ישראל. אין לך כמעט עיר פיתוח, ששכונות שנבנו בה כדי להוציא את האנשים מהמעברות לא הפכו להיות שכונות שיקום. אני שואל: למה? האם לא היתה ארכיטקטורה בארץ? לא היתה ארכיטקטורה בעולם? לא ראו בניינים לפני כן? מדוע צריך היה לבנות פעם נוספת, מחדש, אחרי המעברות, מעברות מכטון?

התהליך הזה של יצירת תשתית ברמה נמוכה, יצירת מערכת חינוך ברמה נמוכה, גרם לרבר אחד: אלה שהיו בידיהם האמצעים הכספיים עזבו את ערי הפיתוח ועברו לערים הגדולות, ובערי הפיתוח נשאר משקע סוציו-אקונומי כבד מאוד, שהתפוצץ בפניה של המדינה בסוף שנות ה-60. רק אז בא הדור השני של ערי הפיתוח, ויש לי הכבוד והעונג להיות אחד מנציגיו, ומי שכאו כילדים למעברות וגדלו בהן לא השלימו עם המצב ויצאו למאבק בתוך מפלגותיהם ומחץ להן כדי לשנות את המצב בערי הפיתוח. אבל, צריך לזכור, שבאותו זמן כבר עזבו רבים וטובים את ערי הפיתוח, והמאבק הזה היה על חיקון ועל יישום המטרות שנקבעו לערי הפיתוח. ואני שואל ככונות את החברים: מדוע יקום אדם ויעבור מתל-אביב לדמונה, לבאר-שבע, לירוחם? למה שיעבור? מי "מטורף" — תסלחו לי — לעשות זאת?

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
נכון.

מאיר שטרית (הליכוד):

במלחמה הזאת איש אינו מוכן לוותר. ומחוסר אפשרות להגיע להסכמה מוקפאת כבר שנים עבודתה של ועדת השרים וכבר שנים אין בממשלה חבר המייצג בה את ענייני ערי הפיתוח. ובשנה שעברה נאלצנו — אני מדבר כמי שהיה עד לפני שבועיים ראש עיר פיתוח — להפגין מול משרד ראש הממשלה, בגשם, תחילה ראשי הערים לבדם ולאחר מכן עם העובדים, כדי שדברנו יובא לממשלה לצורך פתרון בעיה כואבת ולוחצת של תקציבים וגירעונות שנוצרו בערי הפיתוח. והגירעונות נוצרו לא בגין כובות, אלא בעיקר בגין אי-מילוי התחייבויותיה של הממשלה לערי הפיתוח.

וראה זה פלא: כאשר דנים בנושא של ערי הפיתוח, אינן מוצא ככנסת אף לא שר אחד, אני שואל: היכן הם אלה שנאבקים על התפקיד הזה? מדוע אין איש מהם נמצא כאן? חשובתי אחת: אם איש מהם אינו מוצא לנכון לבוא לדיון הזה, איש מהם גם אינו רואי להיות יושב-ראש ועדת השרים לערי פיתוח. אני מצטער לומר את זה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

עכשיו אני מבין למה התפטר מחפידך כראש עיריית יבנה.

מאיר שטרית (הליכוד):

למה?

היו"ר ד' בן-מאיר:

המבין יבין.

מאיר שטרית (הליכוד):

אין לי כוונות בעניין הזה. אני פשוט כואב את העניין. שמעתי את דבריו של ידידי חבר הכנסת אהרן נתמ"א, ראש עיריית צפת לשעבר, גם הוא דיבר ככואב על הבעיה. אני פשוט מציין עובדה, ואני מבקש מהיושב-ראש שיעביר לממשלה את המחאה החריפה בעניין הזה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

כך ייעשה.

מאיר שטרית (הליכוד):

חברי הכנסת, כשבוע שעבר חגגנו את יום הולדתה של הכנסת. אני גם רוצה להזכיר לכולנו, שהשנה הזאת היא שנת המאה להולדתו של בן-גוריון. החזון של בן-גוריון היה, שהעלייה ההמונית תיקלט בארץ, תיישב את חלקי הארץ הרחוקים, הלא-מיושבים, כדי להבטיח את שמירתה של מדינת ישראל ואת קיומו של המפעל הציוני. המגמה היתה לאכלס את ערי הפיתוח באוכלוסיות מגוונות, ביוצאי מזרח ומערב, ולממש את היעדים של הציונות האמיתית, או, לפי חזונו של בן-גוריון — ליצור את כור ההיתוך, שאנשים יחיו ביחד, יגדלו את ילדיהם ביחד.

עבדיאלוהב דראושה (המערך):

אתה מדבר על החזון של בן-גוריון. הוא אמר שארץ-ישראל הקטנה עם שלום עדיפה על ארץ-ישראל הגדולה ללא שלום. מה שאתה והמפלגה שלך עושים זה מלחמה על תקציבים להתחלואות, לא בתוך ארץ-ישראל הקטנה אלא במקום אחר.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת דראושה, בן-גוריון אמר כל כך הרבה דברים,

אהרן נחמיאס (המעריך):

— — — כיבנה — — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני אבקש לא להפריע, הוא כבר גומר, חבר הכנסת נחמיאס.

מאיר שטרית (הליכוד):

לחלוטין, לחלוטין.

אהרן נחמיאס (המעריך):

— — —

מאיר שטרית (הליכוד):

אני צריך לומר: זאת בדיוק היחה המגמה, חבר הכנסת נחמיאס. הוצאנו את ידי הממשלה מהעסק. הממשלה לא בונה מוסדות ציבור כיבנה, לא מפתחת כבישים, לא בונה בתים. אני לא צריך אותה. וככל ששיגעו מהר יותר להבנה, שיש לתת לאנשי ערי הפיתוח את הכלים כדי שהם יעשו את העבודה בכוחותיהם שלהם. כן יהיה טוב יותר. כיבנה, הממשלה לא רק יצאה מהעניין ולא השקיעה כסף, אלא שכל אזור "כנה ביתך" על 1,600 הורלות שנכנו בו, הכניס לממשלה 20 מיליון דולר.

אני רוצה לומר: כיבנה מעולם לא היה יתרון תעשייתי. זאת אומרת, אין הטבות, אין מענקים והלוואות, אין פטור ממס הכנסה, אין הנחות. יבנה נהנית כעיר פיתוח בשני מישורים: חינוך ושיכון ומשכנתאות בדרגה ב'. זה הכל.

אני רוצה לומר לכם: מעגל המצוקה שבו שרויות ערי הפיתוח הוא, לדעתי, מעגל קסמים המורכב משלושה חלקים: שיכון, חינוך ותעסוקה. הממשלה מנסה לפרוץ את המעגל דרך התעסוקה. זו שגיאה. לדעתי, צריך לפרוץ אותו דרך החינוך, אם פרצה איתו דרך החינוך ופתרת את בעיית המגורים, מתפתחת התעשייה מאלה, כי או יש לתעשיין אוכלוסייה ברמות שונות, עובדים מכל הדרגים במקום, וסיבה לבוא ולשם.

אני חושב, רבותי, שהתקווה, שהיחה תיאורטית והתגשמה כיבנה, שגדלה כעשר שנים מ-7,000 נפש ל-21,000 נפש והפכה לעיר ואם בישראל, התקווה שהתגשמה גם בכרמיאל ובערד ובמגדל-העמק, התקווה הזאת קיימת ויכולה להתגשם בכל מקום, אם נספק את התנאים ואת הכלים. התנאים והכלים הם בידי הממשלה, הם בידי שרים שלדאבוננו הרב אינני רואה אותם פה ולפעמים מדברים גבוהה גבוהה מן השפה ולחרץ.

אתי, חבר הכנסת נחמיאס, אין לך ויכוח ביחס לנושא של עדיפויות לאומיות. בניני ערי הפיתוח צריכות לעמוד בראש סולם העדיפויות הלאומי, בלי שום השוואה לשום דבר אחר. אני רוצה לומר לך יותר מזאת, ואני רוצה שתדעו זאת, כדי שהממשלה לא תגיד "לא ידענו": אם יש סכנה אמיתית לקיומה של המדינה הזאת, זה אובדן החזון, זו הידיעה שבערי הפיתוח גדלים היום בני דור המצוקה של מחר. אפשר לעבור היום בערי הפיתוח, לסמן ילדים בכיתה א' ולהגיד: אלה יהיו העבריינים של המחר, ואין מי שבא להושיע.

כדי להושיע, לא די בפרוטות, לא באגרת חינוך נוספת ולא בקיצוצים נוספים בחינוך. צריך להקדיש לזה משאבים רציניים, לא רק כספיים, אלא גם אנושיים, גם רצון.

למטרה הזאת, חברי הכנסת, הקמתי עם פרישתי מראשות העיר את הלובי של חברי כנסת למען ערי הפיתוח. אני מקווה שרוככם יצטרף אליו. אלה הן המטרות שעליהן אני מתכוון להילחם, ובעזרת השם גם להצליח. תודה.

את השאלה הזאת, רבותי, שאלתי את עצמי כשנבחרתי לראשות המועצה כיבנה, שהיחה במצב נורא, ב-1973. שאלתי: למה שמישהו יעבור אלי? את התשובה שנתתי אני רוצה לשוב ולתת, כדי להראות שיש תקווה ואפשר לשנות, כפי שעשינו ביבנה. התשובה היא פשוטה: ערי הפיתוח לא יוכלו לעולם להתמודד עם הערים הגדולות לא במרכזי מסחר גדולים יותר, לא במרכזי בידור גדולים יותר, לא בשיכונים גבוהים יותר, ולא בפעילות תרבותית ומסחרית גדולה. הן יכולות להתחרות בדבר אחר: הן יכולות להתחרות ביצירת איכות חיים שהעיר לא תוכל לתת לעולם לחושביה. הן יכולות להתחרות ביצירת מערכת חינוך שאי-אפשר להגיע אליה בעיר. אמרתי אז לעצמי, ואני אומר שנית: אם נצליח ליצור בערי הפיתוח איכות חיים גבוהה ומערכת חינוך שתהיה מן הטובות ביותר בארץ, שתעלה עשרת מונים על מערכות החינוך בערים הגדולות, ניצור תקווה, ולאנשים יהיה כדאי לשקול מעבר לעיר פיתוח.

לאיכות חיים, רבותי, יש בעיני שני ביטויים מרכזיים: 1. רמת החינוך, איזה חינוך יקבלו הילדים של אלה העוברים לעיר פיתוח; 2. צורת המגורים של האנשים. אנשים לא רוצים לגור בקבוצת בטון, אם יש להם אלטרנטיבה לגור על הקרקע, אפילו בכית קטן יותר, בחצר קטנה יותר, אבל עם איכות חיים. שילוב של שני האלמנטים האלה, של חינוך ברמה גבוהה ושל צורת מגורים נוחה על הקרקע, פריטית, יוצר קומבינציה מפתה, ובמיוחד אם מחיר הקרקע הוא זול. כפי שצריך להיות, ולדאבוננו לא קיים. אם בכרמיאל מבקשים שבכיל מגרש ל"כנה ביתך" 20,000 דולר, למה ילכו אנשים לגליל?

ידידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

מאיר שטרית (הליכוד):

חבר הכנסת וידידן עטשי, זה המחיר, אני לא מדבר בעלמא.

אהרן נחמיאס (המעריך):

יש הצעה שלי לסדר-היום, שדנים בה כיום בוועדת הכלכלה, בנושא זה.

מאיר שטרית (הליכוד):

אני תומך בך.

אהרן נחמיאס (המעריך):

אני יודע שאתה תומך בך.

מאיר שטרית (הליכוד):

אם ביבנה מגרש עולה 40,000 דולר, למה שיבואו עכשיו ליבנה? עכשיו באמת באים רק אלה שיכולים. בתחילת הדרך זו הייתה אחת המלחמות הקשות שלי עם מינהל מקרקעי ישראל ועברתי ייסורי גיהינום כדי להבטיח, שחושב יבנה ותקן, שחי שם 30 שנה ואכל את כל החצץ, יקבל הנחה מסוימת במחיר הקרקע.

אני רוצה לומר לכם, חברים: אם פותרים את שתי החוליות האלה — חינוך ומגורים, נפתרת התעשייה מאלה. מניסיוני ביבנה, ניסיון של 13 שנים, אני יכול לומר, שכאשר שמנו את החינוך בראש סולם העדיפויות של העיר והשקענו בו את כל המשאבים, ותכננו את העיר אחרת, הוצאנו — ואני אומר, זה מה שצריך לעשות — את הידיים של הממשלה מערי הפיתוח. עדיף שהממשלה לא תכנה ולא תפתח. מה שהיא עושה, היא עושה ברמה ג' וכתוכנית מגירה של משרד השיכון. אני מציע שנבטל את הפטרונז' של הפקידות הממשלתית על ערי הפיתוח, ניתן אפשרות לעבודה עצמית פריטית, ונשנה את תפיסת העולם שלנו בנוגע לערי הפיתוח. כרגע שאתה יוצר את שני האלמנטים האלה — של חינוך ברמה גבוהה —

הוא ירד, כפעם הראשונה כמעט אחרי שנים רבות. יש נסיגה, ואף-על-פי-כן נפתח הדיון הזה בעטיפת צלופן בשלל הצבעים, בשרשרות צבעוניות ובכלונים מתפוצצים כאוויר מתחת לגג הזה של הכנסת.

רכותי חברי הכנסת, מאחר שאמרת שחבר הכנסת נחמיאס וחבר הכנסת שטרית אמרו רבים מן הדברים שרציתי לומר, אני רוצה לומר רק עוד שני דברים ובוהו לסיים. אין כל סיבה לכך שיימשך הוויכוח שבו פתח חברי, חבר הכנסת מאיר שטרית — האם צריך קודם חינוך ולאחר מכן תיעוש. קודם תיעוש ולאחר מכן בריאות, קודם בריאות ולאחר מכן חינוך. אין מנוס אלא לתקוף את הבעיה הזאת ככל החזיתות יחד. נכון אמר חבר הכנסת שטרית, שבלי חינוך שיכוא בראשו ובראשונה — לא יהיה פתרון למצוקת עיירות הפיתוח.

ואף-על-פי-כן, במקומות שונים ניסו לבנות מערכות חינוך, אך לאחר שהבנים גדלו והתחנכו ולא היו להם מקומות עבודה — הם עזבו. עובדה היא שיש הגירה שלילית של בנים, ולא נעים להגיד, מהמוכשרים ביותר שבהם. וזה הכאב הגדול ביותר, כי הם גדלו במקומות האלה שנחשבו לעוובה כביכול, ובמקומות אלה גדלו בנים נפלאים.

היינו, חברי הכנסת, לפני שבוע בביקור ביחידות צה"ל, גם זאת לכבוד יום הולדתה של הכנסת. בדיקתי ביחידות שאליהן הגענו: חיילים מוכשרים ביותר, קצינים מוכשרים ביותר, בני עיירות הפיתוח, משרתים ביחידות הללו. אבל הם מסיימים את שירותם הצבאי, עוזבים את עיירות הפיתוח ועוברים למקומות אחרים, ואנחנו לא נתנו להם תקווה.

לכן אין מנוס מלחזור ולומר, רכותי חברי הכנסת מהליכוד ומהמערך — ויש לובי מהליכוד, ויש לובי מהמערך, ויש לובי מהאופוזיציה — העובדה היא שכל הלובי הזה של עיירות הפיתוח הוא במיעוט, ולא מבחינה מספרית אלא מבחינת יכולת הקביעה.

יעקב זאק אמיר (המערך):

הוא במיעוט בייצוג בממשלה.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הוא במיעוט בקביעת העובדות. זה מה שקורה. כשכא אלינו שר התעשייה והמסחר והציג תחזית להקמת מפעלים לשנים הבאות, ובערי הפיתוח מספרם נמוך בהשוואה לגידול של עיירות הפיתוח — זה בבחינת אישור לנטישתן של עיירות הפיתוח.

אם אנחנו בודקים את הנתונים ורואים מה מושקע בהתחליות — 320 מיליון שקל, כפי שאמר חבר הכנסת נחמיאס לפני — ומה מושקע בעיירות הפיתוח — כמעט אפס — כי אז ההכרעות נופלות בניגוד לעמדתו של הלובי של עיירות הפיתוח, ולא יעזור לכם, אנשי המפלגות השונות, עובדה היא שהנחשלות כברי הפיתוח הולכת וגדלה. זוהי עובדה, אלו עובדות פשוטות. כשנתיים האחרונות היתה תוספת של 17,000 מתחילים בשטחים, אבל תהליך זה היה מלווה בהפחתת מספר המתיישבים בקצת-היורן. והוא האזור היחיד שבו פחת מספר המתיישבים כ-548 נפשות. אם כן, סלח לי, זה אינו ביטחון ולא קשקושים ולא בלבול מוח. כפי שיש פחות במספרם של תושבי עיירות הפיתוח, כך היה פחות במספרם של תושבי קצת-היורן, והאת משום שהיה גידול במספר התושבים בהתחליות. אתם יכולים לראות זאת.

בני שליטא (הליכוד):

זה לא רציני.

היור' ד' בן-מאיר:

תודה. לאות הערכה על 13 שנות שירותך ביבנה, חבר הכנסת שטרית, הענקנו לך עוד חמש דקות.

מה רצית להעיר, חבר הכנסת דראושה?

עבד-אלוהב דראושה (המערך):

חבר הכנסת מאיר שטרית נאם נאום יפה, ומוסר ההשכל הוא, שבמקום להשקיע בהתחליות, צריך להשקיע בערי הפיתוח.

היור' ד' בן-מאיר:

כל אחד יסיק את מוסר ההשכל שלו.

רשות הדיבור לחבר הכנסת רן כהן, ואחריו — לחבר הכנסת זיידן עטשי.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברות וחברי הכנסת, אחרי שני המלומדים שנאמו לפני בנושא של עיירות הפיתוח, חבר הכנסת נחמיאס וחבר הכנסת שטרית, אני יכול לחסוך לעצמי מעט מן הדברים החשובים ביותר שרציתי לומר, למרות חילוקי דעות פה ושם גם עמם.

אני רוצה להקדים ולומר שברצוני למחות, נוסף על הצטרפותי למחאה של חבר הכנסת שטרית, על העובדה שאיש מהשרים לא כיבד בנוכחותו את הדיון הזה, ואני רואה משום צביעות וזיוף בכך שרוב השרים כיבדו בנוכחותם את התחלת הדיון הזה ביום חגה של הכנסת ואילו היום לא טרח איש מהם לכבד לכאן, ולו כדי לייצג את הממשלה.

אני רוצה לומר, שלעניות דעתי יש פער תהומי בין כל הנאומים שנאמו כאן, מימין, משמאל וממרכז, לבין נאומי של ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס בפתיחת הדיון הזה. איזה נאום מתוך זה היה, עטוף-בצלופן, נאום שמפורח עליו סוכריות. שמעתי אותו ושאלתי את עצמי: האם זה לא נאום הסיכום על כתייתן של עיירות הפיתוח? האם זו לא חגיגת היום של הטיפול בבעיותיהן ובמצוקיהן, שכבר נפתרו? אבל באו חבריו של שמעון פרס, ובאו חברי הליכוד, ובאו חברי הסיעות האחרות והוכיחו שפשוט יש חוסר כל קשר בין נאומי הכמעט נכוב, המצועצע, של שמעון פרס לבין מה שקורה בעיירות הפיתוח.

אילו בא לכאן שמעון פרס והיה אומר, רכותי, יש הישגים לעיירות הפיתוח, אבל יש מצוקות, וביום השנה ה-20 למלחמת ששת-הימים, וביום השנה ה-10 להתחלת ההידברות על השלום עם מצרים. אנחנו רוצים להכריז על שנת 1987 לא רק כשנת השלום אלא גם כשנת עיירות הפיתוח; ואילו דאג לאחר מכן לתרגם את זה לפעולה של ממש. לתוכניות של ממש — אפשר היה איכשהו להתגבר גם על מתק השפתיים הרכ כל כך. אבל הוא לא עשה את זה. מתוך דבריו התקבל הרושם שעיירות הפיתוח הן עיירות הנופש של מדינת ישראל, והוא בא לסכם את חגיגותיהן.

רכותי, אין יכולים הדברים להתיישב עם העובדה, ש-25% מהאבטלה במדינת ישראל מרוכזת בערי הפיתוח, וזה לצד ההישגים שהושגו בעמל רב על-ידי עיירות הפיתוח? יש ערי פיתוח שבהן בנו מערכת השכלה טובה, מערכת חינוך טובה, מערכת בריאות טובה, מערכת מוניציפלית טובה. אבל עובדה היא ש-25% מן האבטלה מרוכזת בעיירות הפיתוח. עובדה היא, רכותי חברי הכנסת, שבשנה האחרונה ירד מספר הסטודנטים מעיירות הפיתוח — לא רק שהוא לא עלה, אלא

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אני יודע, אצלך כל הרצינות שבעולם. האמן לי, כל כך הרבה רצינות אצלך —

היז"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת רן כהן, אל תענה, אני מבקש שחסיים. הלא אמרת לי שאתה מקצר.

בני שליטא (הליכוד):

שמע, מה שאתה אומר זוהי דמגוגיה — — —

היז"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת בני שליטא, הלא עוד מעט אתה עולה לדבר ותאמר את מה שיש לך לומר.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, הלא עובדה היא שמאז 1967 הושקעו 2.5 מיליארדי דולר בשטחים. זוהי עובדה. לו הושקע רק חלק מסכום זה — לו הושקעו 10% בתיעוש, בחינוך, בבריאות, בפיתוח שירותים חברתיים בעיירות הפיתוח, לא היתה לנו היום הכעיה הוואת. מי שרוצה לומר לי שזוהי רמגוגיה — יחשוב על מה שאני אומר. אני נגד השקעה בשטחים ולו של פרטה אחת, כי אני חושב שזה נגד השלום, נגד הציונות ונגד התקוות של מדינת ישראל. אבל אפילו 10% מהסכום שהושקע בשטחים לא השקעתם כנושאים שהזכרתי. להוציא 90,000 דולר על משפחה בשטחים, ואפילו רבע מסכום זה לא השקעתם בעיירות הפיתוח — על מה אתם מדברים?

ראו רק את הנתונים של נושא החינוך — ועל החינוך דיבר פה לפני חבר הכנסת מאיר שטרית מהליכוד: ביישובי הרחב הוצאו על חינוך 1,114 שקלים לנפש, ואילו בערבה — 624 שקלים לנפש; בנושאי-עציון — 321 שקלים לנפש, ואילו במודיעין — 107 שקלים לנפש, היינו שלישי; בשומרון — 405 שקלים לנפש, וכדרום השרון — 259 שקלים לנפש; במטה-בנימין — 369 שקלים לנפש, ובמטה-יהודה — 177 שקלים לנפש. אלה יהודים ואלה יהודים; באפרת — 281 שקלים לנפש, ובראש-פינה 69 שקלים לנפש, כלומר, בשטחים פי ארבעה; באלקנה — 324 שקלים לנפש, ובשלומי — 68 שקלים לנפש —

בני שליטא (הליכוד):

כל התמונה — — —

היז"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת בני שליטא, סליחה, יש פה שמונה חברי כנסת לא נותן לדבר. עוד מעט תוכל לומר את דברך.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— כלומר פי 4.7; ואחרון חביב, בקריית-ארבע — 193 שקלים לנפש, ואילו בכפר-ייונה — 21 שקלים לנפש, ואלו מקומות סמוכים. אם כן, ההשקעה בחינוך בשטחים היא פי חשעה לעומת עיירות הפיתוח.

אתה יודע איפה מתגלה הזיוף הגדול ביותר? במקום שבו הליכוד והמערך רבים מי יעמוד בראש ועדת השרים ואינם מגיעים לפתרון. הלא זה חושף את כל השקר והזיוף בעניין הזה, כי במקרה זה הריכ אף לא מרבה תוצאות חיוביות לעיירות הפיתוח. מה שחשף הוא, שהריב נסוב על השאלה: איך לעסוק בדמגוגיה? חבר הכנסת בני שליטא: כאן מצויה הדמגוגיה, ולא כדברי. לו התאחדתם, יכולים הייתם אולי להביא גם קצת ישועה. תודה רבה.

היז"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשת הדיבור לחבר הכנסת זיידן עטשי, ואחריו — לחבר הכנסת בני שליטא.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אפשר לקבוע שני ראשים. זהו הפתרון היחיד.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שמעתי גואמים מספר בישיבה הקודמת וגם בישיבה זו, ולי כמאזין נדמה כאילו כל הדוברים מדברים בשני עמים, בשני לאומים, בשני סוגי אוכלוסייה: קבוצה וארעית. כל הגואמים האלה לא קסמו לי כלל. בכללם הגאום של מלאמ-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, משום שהוויכוח בין המפלגות, במיוחד בין הליכוד ובין המערך, אינו יותר מאשר מס שפתיים לאוכלוסייה הגרה בעיירות הפיתוח, שבהן אנו דנים היום.

אני מקווה שכולנו נזכה לכך שהמושג "עיירות פיתוח" יתדר להתקיים ועיירות הפיתוח יתבססו ויהפכו לעיירות מפותחות ומשגשגות מבחינה כלכלית, חינוכית, בריאותית ורואי מבחינת היקף האוכלוסייה שתלך אליהן.

קודמי הזכירו כאן את המושג "עבריינות", אני חושב שהיה זה יידי חבר הכנסת מאיר שטרית. כמשקיף וגם כמי שעוקב קצת אחר העניין אני רוצה לומר, שמקור העבריינות הוא לא דווקא בעיירות הפיתוח, העבריינות אינה גואה בעיירות הפיתוח. מקור עבריינות הנוער, שעליה הצבעת אתה והצביעו אחרים, הוא דווקא בערים הגדולות.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

במרכז הארץ.

זיידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

דווקא במרכז הארץ.

אשר להגירה השלילית, שגם עליה דיברו כאן, אני הבנתי מתוך הדברים שיש כאילו הגירה שלילית מעיירות הפיתוח לעיר, ואילו אני חושב שיש הגירה שלילית, במושגים שלי, מהעיר להתחליוות. שאל חבר הכנסת שטרית: מדוע לא הולכים אנשים מן העיר לגור בעיירות הפיתוח? ואני שואל: מדוע הלכו אותם אנשים מהעיר לגור בהתחליוות? האם זוהי ציונות טובה, וזוהי ציונות לא טובה? מהו ההבדל?

מאז 1968 ועד היום היו התמריצים הכלכליים שיעדה הממשלה להתחליוות על חשבון עיירות הפיתוח. לכן נהרו אנשים מהעיר אל ההתחליוות, ואז היתה אכזבה, ואפשר לומר: קנאה. בעיירות הפיתוח היתה עזיבה, ואפשר להצביע על הגירה שלילית. אם קופת המדינה התרוקנה פה ושם בשנים כאלה, הרי זה היה משום שהימרנו על כל כך הרבה אזורים, הזנחנו יישובים או עיירות שהם עדיין לא מבוססים וביססנו עיירות אחרות, וגם שם קשה לנו, כי שם הגושא הפוליטי הפרובוקטיבי, הלאומני, הוא העיקר. לדעתי, בעיירות הפיתוח, הנושא היהודי, הציוני, הישראלי, הלאומי, הוא העיקר, ובשבילי עיירות הפיתוח הן בעדיפות לאומית גבוהה הרבה יותר מן ההתחליוות, משום שאני רואה תהליך כזה: הגירה מהעיר להתחליוות ומעיירות הפיתוח לעיר.

אני שותף גם לדאגה שהביעו חברי הכנסת לגבי מאזן ההגירה השלילי של עיירות הפיתוח. אני חושב שאנשי עיירות הפיתוח הוכיחו חלוציות, הוכיחו יצירה, הפריחו שממה,

— הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח —

לדרוזים, אי־אפשר לחשוב על שלום במרחב שלנו. כשאני רואה יישוב יהודי, עיירת פיתוח או התנחלות שקמו על אדמה שהופקעה, או שבעת ההקמה "זחלו" לאדמה ערבית, זה צורם לי. חבר הכנסת שטרית, או חבר הכנסת נחמיאס, אמר: אם יישוב יהודי או עיירת פיתוח מתועשת, פורחת, משגשגת, טוב ליישוב הערבי. אני רוצה שגם העיירה הערבית חשגשג, תפרח כלכלית ותהווה דוגמה לשכונת טובה עם שכנתה, העיירה היהודית. לא ייתכן שכאן יהיה חשמל לעופות בלולים, וכאן לא יהיה חשמל לאנשים.

ואין צורך לדבר על הדרוזים המשתרם כצה"ל, כי כבר נאמרו הרכה דברים ומילאנו פרוטוקולים רבים בנושא הזה במליאה וכוועדות. רבותי, ללא שוויון לא נוכל לזכות בשכונות טובה. חוסר שוויון לא תורם לשכונות טובה. חוסר שכונות טובה גורם לחיכוכים, לפרובוקציות ולסכסוכים, ואז איננו יכולים לחיות בשקט, אפילו יש יציבות כלכלית.

לכן, מי שחושב על ועדת שרים, או על שר לעיירות הפיתוח, חייב לחשוב על־פי אותם מושגים, שאותו שר או אותה ועדה יטפלו גם ביישובים הערביים שלידי אותן עיירות פיתוח, כדי שהראייה שלנו תהיה שוויונית, ולטובת המדינה. לדעתי, זהו ערך ראשון במושג של דו־קיום ורכיקים.

הי"ר ד' בן־מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני מקווה שאי־נוכחות השרים היא בגלל השתתפותם בהלוויה של מאיר יערי, וזכרונו לברכה.

הי"ר ד' בן־מאיר:

אפשר להגיד את זה גם על חלק מחברי הכנסת מעיירות הפיתוח שלא נמצאים כאן.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

השרים הם אלה שקובעים את המדיניות ומבצעים אותה. אם הם לא שומעים את דברי החברים, נאמרו הדברים בעלמא, כי הם לא יקראו את הפרוטוקול.

הי"ר ד' בן־מאיר:

כיוון שמספר חברי הכנסת מקרב עיירות הפיתוח גדול יותר ממספרם בממשלה, ועל כך מתלוננים אותם חברי כנסת, הייתי רוצה לפנות לראות אותם כאן.

חבר הכנסת בני שליטא, בבקשה.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, לכבוד ייחשב לי לדבר אל חברי כנסת שהם שרים לעתיד. לא חשוב אם שולחן הממשלה ריק ברגע זה. אני מתכוון גם אליך, ז'אק אמיר, וגם לחבר הכנסת מאיר שטרית. עדיין לא שמעתי שחברת הכנסת עדנה סולודר הביעה רצון להיות שרה, ואינני יודע אם דברי מכוונים גם אליה.

עדנה סולודר (המערך):

אני מתזקת את דבריך. אני בכלל לא חושבת על זה, תירגע. אני לא אחזרה אתך.

בני שליטא (הליכוד):

הייתי רגוע גם קודם.

חברי הכנסת, יש לומר את האמת אפילו היא כואבת. הפנים כבר אינן לערי הפיתוח. כדאי שנשמור את הנאומים שלנו לשנה הבאה, לעוד שנתיים, משום שנצטרך לשאת אותם

הקימו עיירות למופת ולגאווה מדינת ישראל, וזהו יציפור הנפש שלנו. היה עלינו לעשות הכול כדי שתושביהן יישארו שם וכדי להגדיל את האוכלוסייה של עיירות הפיתוח. ודאי שאני מסכים שאין יישוב אוטופי, יישוב אידיאלי, אבל אם אנו רוצים לבנות מדינה, אי־אפשר לבנות מדינה שבה הכול גרים בירושלים, בתל־אביב ובחיפה.

לכן אני מהראשונים לצדד בהוזלת הקרקע לאוכלוסייה הרוצה לגור בעיירות הפיתוח, ואני תומך במתן פטור ממסים לאוכלוסייה זו.

בכנסת התשיעית תמכתי בסיוע למכללות האזוריות, משום שלא משנה עד כמה האדם עשיר או מבוסס, לימודים באחת האוניברסיטאות המרכזיות היא כשכילו מעמסה לא רק כלכלית אלא גם חברתית, ועליו להחליט איפה הוא מעדיף ללמוד: בחיפה ובירושלים זה עולה לי יותר מדי כסף, ולכן לא אלמד כלל. כולנו, חברי הכנסת, מצויים לעודד את המכללות האזוריות, כדי שיינתן חינוך אקדמי לתושבי אותם אזורים, כי זוהי אחת הבעיות המרכזיות.

אינני רואה שעייירות הפיתוח הן במצב רע ביותר. אני רואה שם שירותי בריאות טובים: אולי לא אידיאליים, אבל יש שירותי בריאות, שירותי חינוך, תברואה, וכל השאר. איננו צריכים לומר שאנשים גרים שם בתנאים לא טובים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

מי אומר את זה?

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

שמעתי את כל הנאומים. על מה קמה הזעקה הזאת? כולם זועקים: עיירות הפיתוח. אין דבר אידיאלי, אין דבר מושלם. אני מסכים שצריך להוסיף להן, אבל אסור שרק התומרות תמשוך אותנו לשם. אני חושב שלפיזור האוכלוסייה דרוש גם חזון אחר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני אראה לך את הסטנוגרמה של הישיבה מהשבע שעבר.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מכיר אותך היטב ושמעתי את הנאום שלך.

הי"ר ד' בן־מאיר:

אין כאן חברי כנסת שישמעו את הנאומים בעל־פה, ואתה עוד חושב שהם קוראים נאומים שכבר ננאמו? אני מפקפק בכך.

יידן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):

חברי הכנסת, לפני עשרה ימים שודרה בטלוויזיה כתבה על יישוב בצפון הארץ, ליד צפת. מרבירים על השקעות ועל מכוניות שיש לתושבים. אני מכיר יישובים ומשפחות, שדווקא מפני שהתעשרו באותה עיירת פיתוח ומצבם התייצב, דווקא מפני שהשיגו את שלהם וקיבלו את ההטבות שהמדינה העניקה להם אמרו: עכשיו כיסינו מלאים, נלך לחל־אביב, לחיפה או אפילו לכרמיאל, נתניה, עכו ונהרייה. יש אזרחים שבשל המשיכה החומרית והולכים בכיוון ההפוך. אחרי שהם מתכסטים, במקום לשמש דוגמה בכיסוס הכלכלי שהשיגו ולמשוך אליהם אנשים נוספים, הם יוצרים דמורליזציה, עוזבים את היישוב והולכים לעיר. גם את זה צריך להזכיר, ולא רק את חוסר המשאבים.

לבסוף, רבותי, כמה שנדבר וכמה שנועק, בלי שלום כחוך עיירות הפיתוח, בלי שלום בין המדינה לערבים, בין המדינה

פעם ואני אספר שוב את סיפור השמיכה הידוע: כששלושה שוכבים לישון, הצפוני מושך את השמיכה לכיוון שלו, הדרומי לכיוון שלו ולתל-אביבים בינתיים חם באמצע. זה מה שקורה. אנחנו נריב בינינו, נריב עם יהודה ושומרון, בעוד הבעיה של כולנו, מכל המפלגות, היא לשכנע את הממשלה שתפקידן של ערי הפיתוח טרם הסתיים. זה ענייננו. ייתכן שזה אפילו ביכולתנו.

אני לא יודע אם ועדת שרים תביא מזור ומרפא, והעליתי את הנושא הזה כבר כמה פעמים, הן כשאלחות והן בהצעות לסדר-היום שמעולם לא קיבלו דחיפות. אני שואל וממשיך לשאול מדוע אין ועדת שרים לערי פיתוח, גם אם אנחנו לא חושבים שפה יתחולל המהפך.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 אתה באמת חושב שוועדת שרים תשנה את העניין? בני,
 אני שואל אותך, אל תהיה תמים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
 יש ועדת שרים לפיתוח הנגב.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 מאז הנתב התפתח?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
 התפתח במהירות נוראית.

בני שליטא (הליכוד):

אני חוזר ואומר, חבר הכנסת צירלי ביטון הרי איננו רוצה להקשיב — — —

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 אני מקשיב.

בני שליטא (הליכוד):

אינני תולה תקוות לשינוי ערכים כללי כתוצאה מהקמתה של ועדת שרים. אבל יש בהקמתה לפחות משום הצהרת כוונות מטעם הממשלה. אתם יודעים, יש לנו היום ממשלה המתפקדת לפי שיטת הרוטציה לא כל כך רע, יותר טוב מכפי שיכולנו לחשוב. זה עובד, מדוע לא לתקיים רוטציה גם בתפקיד יושב-ראש ועדת השרים לערי הפיתוח? הממשלה אינה מסוגלת לפתור את הבעיה הזאת משום שזה לא מעניין אותה. משום שזה דבר שנמצא בשולי המחשבה שלה, זה חמור. מדוע לא? נשאלו לנו שנה וחצי עד הבחירות. בחלק מהזמן יהיה היושב-ראש השר גד יעקבי, אם הוא לא ייסע לארצות-הברית, ובחלקו השני ישמש בתפקיד אריק שרון או משה קצב. מה יש? מדוע לא?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

בחוק הנגב שניהם יושבים-ראש של המועצה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, נטלת ארבע דקות מרשות הדיבור שלו על-ידי ההערות שלך.

בני שליטא (הליכוד):

חבר הכנסת ז'אק אמיר, אני באמת מבקש ממך, תפסיק להפריע לי.

היו"ר ד' בן-מאיר:

זה לא יכול להיות כך. אתה הופך את זה לדין פרטי, זו לא ישיבת ועדה. אני מצטער, אני מבקש לתת לו לדבר כי אני עוד מעט אפסיק אותו והוא יכעס על כך שלא גמר את התיזה שלו, לא את התיזה שלך.

בזעקה וברמה גם כעתיד. נראה ששום דבר לא השתנה וגם אינו עתיד להשתנות.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
 כאספות בחירות.

בני שליטא (הליכוד):

הממשלה מתנערת מאחריותה. בקושי נותרו כמה פטורים וגם הם לא-משמעותיים. הסיווג נעשה היום לאות מתה, ואם ליישוב מסוים יש סיווג, הוא נותן מעט מאוד תמריצים לעומת מה שהיינו רוצים וממה שצריך להיות.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
 זה מזער.

בני שליטא (הליכוד):

כעיתון של ערי הפיתוח אינה בינן לבין עצמן. יש להן ויכוח עם גוש-דן. זה הוויכוח, ולא נערוך על כך ויכוחים בינינו. גם הסיפור על יהודה ושומרון מיותר, משום שיהודה ושומרון הן ערי הפיתוח של זמננו. חבר הכנסת ז'אק אמיר, אפשר לומר בציניות, אולי אפילו בטיפשות אך באותה התלהבות: כואו נחסל את דימונה. ניקח את התקציבים של דימונה וניתן אותם למגדל-העמק, לקריית-שמונה ולירוחם ויהיה להם יותר כסף.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני מקווה שאתה לא מעביר את זה הלאה.

בני שליטא (הליכוד):

סליחה, גם זה אפשר לומר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אבל למה אמרת ז'אק אמיר?

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, זה לא דיאלוג. אני מבקש לא להפריע.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

בינתיים זה השם שלי, זה לא דיאלוג. לכן אני מבקש הבהרה. עדיין לא עזבתי את עיר הפיתוח, אני עדיין חי שם.

בני שליטא (הליכוד):

אינני מכין למה אתה רואה בדברי כוונה אישית, אין בהם שום כוונה אישית. חס וחלילה.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

בני שליטא (הליכוד):

לא, חס וחלילה. ידידי הטוב חבר הכנסת ז'אק אמיר, אמרתי זאת בלשון המשל. אם נוריד היום את דימונה מהמפה ונחלק את התקציבים שלה לערי פיתוח אחרות, גם כן יהיה כסף. האם מישוה מציע ברצינות לעשות זאת? זה הכול. יש לי המון רעיונות, הרבה מאוד רעיונות מאין לקחת כסף. אפשר להגיד גם שהבריאות היא על חשבון ערי הפיתוח, שהכבישים הם על חשבון ערי הפיתוח, וכל דבר שנעשה במדינה הזאת הוא על חשבון ערי הפיתוח. מצאו את יהודה ושומרון. זה העניין.

לכן, כל הדבר הזה לא יצלח. יהודה ושומרון זה רק תירוץ לדמגוגים. מפני שאם יהודה ושומרון לא היו, חבר הכנסת אמיר, היו מסיתים פה את הדרום נגד הצפון ואת הצפון נגד הדרום. זה מה שהיו עושים הדמגוגים של זמננו. זאת צביעות לומר שיהודה ושומרון הם הבעיה. הבעיה היא גוש-דן. ספרתי

הממשלה כופה על התעשיינים התייחסות רצינית למה שהם עושים, הם היו מוצאים מייד שהדבר הכדאי ביותר זה ללכת ולהשקיע בערי הפיתוח.

ייתכן שצריך להכביד יותר, ייתכן שצריך להניע אנשים בכוח להשקיע שם, את זה, כמובן, הממשלה אינה עושה. מדי פעם אנחנו מתבקשים פה בכנסת לאשר עוד חוק שמקל בתשלומי מס, שפטר מכל מיני מחויבויות הגיוניות וטבעיות. והתוצאה נשארה אותה תוצאה, כי היחס לכל היוזמות הכלכליות בארץ הוא יחס של פרימדרנות ולא של יזמים רציניים.

אם מצליחים פעם אחת, בדרך כלשהי שקשה היום אפילו לשחזרה, בהקמת מפעל תעשייתי מתקדם בעיר חדשה, בעיר פחות, כמו למשל בית-שמש, הרי כמשך שנים מתנכלים למפעל ורוצים להסלו כי הוא מתחרה במפעל אחר שנמצא קרוב יותר לחל-אביב.

אם מדברים על פיתוח כערך כלכלי, אי-אפשר שלא להזכיר את המגזר הערבי. גם שם יש מאגר כלכלי אדיר של כוח אדם, של רכוש, של יחס רציני לעבודה, של הון — כל זה מכובד כיוון שאיש לא שם לב לפוטנציאל הכלכלי שטמון שם. וזה במדינה שאין לה היום דבר חשוב יותר מאשר מתן תמריץ לפיתוח כלכלי.

והתוצאות — כמובן יש גם תוצאות נוספות, אולי חמורות יותר מאשר אלו בערי הפיתוח — הן עלות מדי פעם ביוזמים שונים: הנשייה מבתי-הספר, פשיעת נוער בממדים דיס-פרופורציונליים; בקרב בעלי השכלה שאינם מסוגלים להביא את השכלתם לידי מימוש, מתפתחים מרידת ותסכול.

בכל אופן, אם נקבל את ההנחה שלפיה פיתוח בישראל הוא תופעה חיובית שיש לעודד אותה — ומזר עד כמה ההנחה הזאת כנראה עדיין אינה כללית — הרי צריך יהיה ליישמה בכל רחבי הארץ, בכל אזור המסוגל להתפתח ונותר ללא פיתוח. בכלל זה ערי הפיתוח, בכלל זה המגזר הערבי. גישה זהה לשני המגזרים הללו הבלתי מפותחים, או המסוגלים להתפתח מעבר לדרגת הפיתוח הנוכחית שלהם, עשויה לעזור מתדרמתה את כלכלת המדינה.

התנאי הראשון הוא לפתח יוזמה נמרצת מצד היוזמים, להפסיק לפנק אותם, לחייב אותם לפעול במקום שבו הפעילות שלהם מתבקשת, לא לפתות אותם עם הקלות אלא אולי לאלץ אותם להשקיע במקומות המועדפים עליידי יצירת תנאים שבגללם יהיה להם פחות כדאי להשקיע במקומות אחרים.

לפי דעתי, האפשרות קיימת. השאלה היא רק כיצד לעודד ולפתח מדיניות שלא תשלים עם הרצון הזה של היוזמים להצטבר, להתכנס ולהתרכז במטרופולין אלא תהפוך מקומות שהם היום מרוחקים כביכול — מושג שאין לו כמעט אחיזה במדינת ישראל — למקומות שאינם מרוחקים אלא הם חלק מן המטרופולין הכללי. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד, רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם יוסף שפירא, בבקשה, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגור.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בנושא ערי הפיתוח יש לי ניסיון. זה כמעט 30 שנה אני מעסיק אלפי עובדים במפעלים שונים בכל הארץ, בצפת, בנתיבות, באור-עקיבא ובמקומות אחרים. מתוך ניסיוני — המצב היום הוא די חמור.

בני שליטא (הליכוד):
הערים הללו תודמות לפיזור האוכלוסייה. אני סבור שממשלת ישראל לא בודקת זוכרת את זה. במשרד הפנים מכים את הערים האלה שוב ושוב משום שאי-אפשר להתמודד עם הערים הגדולות שאין להן מענק או שיש להן מענק שלילי במשרד הפנים. לכן מכים את ערי הפיתוח, מכים את הקטנים, מקצצים מהם שוב ושוב.

ערי הפיתוח זקוקות לחינוך משופר יותר, לכבישים, לרשת תקשורת, לשירותי בריאות, לחעסוקה. כל הדברים האלה צריכים להיות טובים יותר, כדי להוות כוח משיכה. זה יעד לאומי היום להוציא יהודים מהגוש הגדול שנקרא גוש-דן. מהגוש שלך, אדוני היושב-ראש, ולהביא אותם לערי הפיתוח.

אני חושב שגם צריך לקיים רשימה דינמית ומשתנה של ערי פיתוח ואחת לכמה שנים להוציא ממנה את השבעות, להכניס אחרות, לקבוע סיווגים פנימיים וללכת קדימה. ערי הפיתוח אינן מוילות דמעות גם היום, גם בתנאים הנוכחיים, גם כשהפנים אינם מופנים כלפיהן: הן מביטות קדימה בתקווה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם יוסף שפירא; בהיעדרו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגור.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, יש משהו מוזר ביחס לערי הפיתוח. כאשר מדברים על ערי הפיתוח ועל ההשקעות בהן, על הפניית יזמים לשם, מדברים על כך כאילו הכוונה היא לעשות חסד עם ערי הפיתוח כאשר סמיעים להן להתפתח. נוצר הרושם המוטעה שמבחינה כלכלית עדיף כאילו להשקיע ולפתח במטרופולין, בתל-אביב, בחיפה — ירושלים לצורך זה אינה מטרופולין — ואילו במקומות אחרים לא כדאי להשקיע. לכן צריך לתת תמריצים, עידוד, הקלות והנחות כדי שיואלו אנשים ללכת ולהשקיע שם. וזהי גישה שמקורה לא בשיקולים כלכליים, אלא בדעות קדומות ובמושגים קרניים.

מבחינה כלכלית כדאי להשקיע במקום שיש בו קרקע, כוח-אדם ותשתית של דרכים וקשר. למרחק הנוסף שיש בין תל-אביב לבין הגליל ובין תל-אביב לנגב אין כל משמעות מבחינה כלכלית. מעבר לתנאים האלה, של העמדת מקרקעין ותשתית לרשות המשקיעים, אין הממשלה צריכה להציע דבר, למעט אולי הלוואות פיתוח, שצריך אחר-כך להחזיר אותן, אם תעשיינים ומשקיעים אינם הולכים לשם, זה פשוט נובע מכך שהם נוהגים לשחק בכל החחומים תפקיד של פרימדרנות ועושים כביכול חסד עם מישהו כזה שהם משקיעים, בזה שהם מייצאים, בזה שהם עושים משהו לטובת הכלכלה. ההתנהגות הזאת של המשקיעים, של התעשיינים, מחבלת בכלכלת המדינה לא רק כשמדובר בפיתוח שטחים כמו ערי הפיתוח ושטחים אחרים, אלא גם כשמדובר בעבודתם במקומות שהם נמצאים בהם.

ידוע שעקב אכילס של הכלכלה הישראלית הוא הפריון הנמוך, אולי הנמוך בעולם. זו תוצאה של הימנעות מהשקעות באמצעי ייצור. אנחנו לא רואים את התעשיינים שלנו הולכים מזו רעב. הם מחלקים דיבנדורים יפים, הם מקיימים רמת-חיים הגונה, אבל אינם משקיעים באמצעי ייצור ונותנים למפעלים להתנוון. כאשר אחר-כך קשה להם לייצא, הם כאים לממשלה ומבקשים שתבצע פיתוח, הממשלה נענית להם, והתגיה נמשכת. קיימת השקפת עולם שלמה שהיא מוטעית. אילו במקום השקפת עולם זו, המתפנתה, הפרימדרנית, היתה

שהוא אינו יכול להכניס לעירו יותר מדי אנשים מהסוג הזה — ואיני רוצה להזכיר את שמות המקומות הללו שבהן נאמרו לי הדברים.

אבל זוהי איכות החיים שלנו. כל עוד איכות החיים שלנו היא כזאת, יהיו המקומות ריקים, ואפשר לעשות יום יום עוד הנחות. אילו הנחות נתנו לירוחם?

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מצטער מאוד, אני לא יודע על מה אתה מדבר, אילו הנחות נתנו לירוחם?

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
נתנו הנחות למצפה-דמון ולירוחם. למשל, למי שגר בירוחם יש פטור ממס עד 2,500 שקל.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
ארוני יושב ועדת הכספים, אני מצטער, זה לא נכון.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
צריך לתת אפשרות לאנשים חרדים הבאים למקומות אלה, צריך לתת להם מבנים, גני ילדים, מעונות-יום, בתי-ספר, אני יכול לומר לך, שיש לנו בעיות להקים מעונות-יום בערד, ויש שם דירות שעומדות ריקות. לדעתי, אנחנו צריכים לראות שייתנו לציבור שגר בעיירות פיתוח את כל מפעלי החינוך הדרושים.

חשוב מאוד לעקור את הביורוקרטיה. אם כבר מישוהו רוצה להקים מפעל, אם כבר מישוהו רוצה ללכת לעיירות פיתוח, צריך לפשט את ההליכים בכל מה שקשור במתן אישורים ובהקמת מפעלי תעשייה בעיירות פיתוח. ידוע לי שידידי השר אריק שרון עוסק בזה, אך אין זה מספיק.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אם זה הידיד שלך, אני מכין מניין באה המדיניות שלך.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
אתה רוצה להיות הידיד שלי? הוא שר תעשייה ומסחר מצוין.

צריכה להיות מדיניות ממשלתית רשמית לעידוד הקמת מפעלים, ובעיקר לעידוד תעשיות היכולות להעסיק הרבה אנשים בעיירות הפיתוח. על המפעלים להיות כעיר הפיתוח, במקום שאנשים ייסעו אליהם ממנה. הדבר יאפשר אלפי מקומות תעסוקה בעיירות הפיתוח, שיש בהן כוח אדם רב.

אנחנו צריכים לחתום על הקמת בתי-כנסת בעיירות פיתוח. הקמת מקוואות, הקמת מעונות-יום וגני ילדים וכיתות בית-ספר. אני מודיע פה, שלציבור שלנו בירוחם יש בעיות, בערד יש בעיות, בחצור יש בעיות, ולא מוכנים לתת להם את המינימום. רק יהודים שלנו שהולכים למקומות אלה לא כדי להקים מפעלים, אלא משום ששלחו אותם לשם להיות נר לעיירה — —

מאיר שטרית (הליכוד):
ממה הם חיים?

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
300 דולר לחודש, מזה הם חיים.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
הם באמת חיים במצוקה, חלק חיים אפילו בפחות מ-300 דולר, אבל הם לא עוזבים את המקום.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
כמקום לעבוד, הם מקבלים 300 דולר לחודש.

שמעתי עכשיו את מר פלד שמכנה את התעשיינים "פרומדנות". הוא דיבר על הפיתוח. מר פלד, אני תעשיין ואני הוחרתי את הממשלה מפני הפיחות בוועדת הכספים ומעל במת הכנסת. הפיחות לא עזר לנו.

אומנם התעשייה נתונה בכביה רצינית, כי הפער בין האינפלציה ובין שער החליפין הגיע עד 30%. לא היה מי שיכול היה לעמוד בזה. אבל היו דרכים אחרות שבהן ניתן היה לפצות את התעשיינים, דרכים זולות יותר מהפיחות.

כספו של דבר, מה גרם הפיחות? מחד גיסא, הפיחות הגדיל מייד את השער לכל אלה שמחזיקים איגרות חוב צמודות דולר ולכל אלה שמחזיקים את מניות הבנקים — וזה עולה לממשלה הרבה הרבה כסף — מאידך גיסא, בגלל הפיחות היו צריכים לייקר עכשיו את המוצרים.

אין זה נאום כלכלי על הפיחות. כיוון ששמעתי מה שאמרת, אני מעיר. ודאי שהתעשיינים ביקשו פיצוי כי הם לא יכולים היו לייצא. מר פלד, אם אתה תושב שהמדינה הזאת תוכל לחיות לאורך זמן על תרומות, על מגביות, על ה"שנור", ועל ההקצבות של ארצות-הברית, לא תהיה לה זכות קיום מבחינה כלכלית. הגיע הזמן לעבוד ולהרוויח את הדולרים מהפירון. להפיק הכנסות גדולות הרבה יותר מאשר ההוצאות.

המצב המעורער והחמור מבחינה כלכלית של אזורי הפיתוח הוא ידוע. הישועה לערי הפיתוח לא תבוא רק מפטור ממס הכנסה או מתוספת נקודות זכיון. אני רוצה להביא דוגמה. רק לפני חודש העברנו בוועדת הכספים חוק שלפיו תקבל מצפה-דמון הנחות בשיעור שלא היה עד היום. התעשייה קיבלה הרבה הנחות — אם יוקמו שם מפעלים. עד היום יש שם מאות ואפילו אלפי דירות ריקות. איכות החיים במקום חשוכה לא פחות. חשובות איכות החיים והתעסוקה.

צריך להעדיף את עיירות הפיתוח בכל הקשור להקמת מבני ציבור מכל הסוגים, מסודות חינוך ותעסוקה. מה טעם יש בהקמת עיירת פיתוח ובהובלת התושבים לעבודה בכאר-שבע או במקום אחר? כך היישוב אינו יישוב.

אנחנו רואים שעשו הרבה דברים למען אילת, ובאילת יש עכשיו שיפור של המצב.

הציבור החרדי צבר, זה שנים רבות, ניסיון רב ביישוב ערי הפיתוח. למשל, על-פי קריאתו והכוונתו של כבוד קדושתו מר"ן האדמו"ר מגור שליט"א, אשר שלח אנשים מירושלים ומבני-ברק לאשדוד, לחצור ולערד. רק משום שהאדמו"ר שלח את חסידיו, העמיד להם את האדיאל, משום כך הם נשארים שם. לא שמענו שמישהו הלך לגור בערד על-פי הוראת האדמו"ר ועזב, כן בחצור וכן באשדוד.

צר לי להגיד, ואני אומר זאת בכאב לב, כשאני מסיר לפעמים בעיירות הפיתוח, ממש קשה להאמין, אומרים לי: מהסוג הזה, מהיהודים החרדים האלה יש רי, לא צריך עוד. אומרים זאת בצורה עדינה לגבי אנשים שאינם מפגנים, לגבי אנשים שאינם זורקים אבנים, לגבי אנשים שקטים.

לאחרונה סירתי במקום מסוים, והיה שם ויכוח האם להקצות חדרים עוד מגרש לישיבה, האם להקצות להם עוד דירות למגורים. ראש המועצה שם אמר לי: שמע, אני אניד לך את האמת, אני מפתח שאלה אשר בחרו בי לא יבחרו כי שוב, אם אני אכניס למקום עוד אנשים מהסוג הזה.

השבתי לו: אני רוצה לשאול אותך, תאר לך שיהודי מאנטוורפן היה בא ואומר שראש העיר באנטוורפן אמר לו,

חברי הכנסת, כמה חברי הכנסת הגישו הצעות חוק אשר מטרתן לחזק את מעמדן של ערי הפיתוח. חרף ההתנגדות הכללית שלי להצעות חוק סקטוריאליות, אני מברך את חברי הכנסת שהציעו הצעות החוק בנושא זה; וזאת, אחרי שבתקופה האחרונה ראיתי כמו עיני את ההשפלה, כאשר ראשי ערי פיתוח מסוימים שעדיהם נמצאות במצוקה כלכלית מסיבות אובייקטיביות, ולא מחמת משחקים בבורסה, נאלצו לכתת את רגליהם ממשרד למשרד, משר לשר, מחבר הכנסת לחבר הכנסת ולהגיע עד לראש ממשלת ישראל כדי להציל את עירם ואת האוכלוסייה היושבת בה וכדי, שזו לא תנטוש את העיר.

אבל, מה שמדאיג וצריך להדאיג את ראשי המדינה ואת כולנו היא בעיית האבטלה בערי פיתוח רבות. בדיון שהתקיים לפני ימים מספר בוועדת העבודה והרווחה בנושא האבטלה בערי הפיתוח קיבלנו עידוד מדכרוי של שר התעשייה והמסחר על מדיניות משרדו כלפי ערי הפיתוח, על הדרכים והשיטות למשוך אליהן יזמים ומשקיעים מישראל וגם מחוץ לארץ. כדי למצוא פתרון לכוחות עבודה צעירים במפעלים החדשים. רבותי חברי הכנסת, הבעיה. חריפה במיוחד לגבי עובת צעירים, ובהם רבים ממשוחררי צה"ל, אשר עם שובם לעירם אינם מוצאים את מקום העבודה המתאים להם ונאלצים לנטוש את עירם, שבה נולדו, גדלו, למדו ונישאו.

אם יש ברצוננו להבטיח את המשך קיומן ככבוד ואת התפתחותן של ערי הפיתוח — ואני בטוח שכולנו רוצים בכך — עלינו לתת את הדעת ולתת את התנאים, הכלים והאפשרויות, כי לכל הדעות הם ראויים לכך.

מכמה זו אני שולח ברכה חמה לחושבי ערי הפיתוח ומביע את הוקרתנו ותודתנו על מעשיהם ועל פועלם ומאחל להם ולמשפחותיהם ברכת פיתוח, שגשוג וחיים מאושרים. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגר. רשות הדיבור לחבר הכנסת דב בן-מאיר. אחרון הנואמים, בכקשה.

דב בן-מאיר (המעריך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ביקשתי את רשות הדיבור מפני שהקשתי לדברי הנואמים אשר העלו כרוכים קול תאנייה ואנייה על מצוקתן של ערי הפיתוח. ואני רוצה לומר, שאם יש דרך לפגוע בערי הפיתוח, הרי היא על-ידי הצגתן כמו הקרוב העני העומד מאחורי הדלת.

אני מכיר דרך זאת גם מתחום אחר שעסקתי בו, תחום הארגונים הוולונטריים. כאשר ארגון וולונטרי תונן ומציג את עצמו כתובת ללא תחתית, הוא מבריש כל רצון להתייחס אליו, להשקיע בו ולעשות אהו עסקים. הוא הדין בעיירות הפיתוח.

חברי הכנסת, הרי המצב הוא לא כזה. רוב ערי הפיתוח הוכיחו יכולת כלתי רגילה בפתרון בעיות של חינוך, בבריאות, בחיים קהילתיים, בשיכון ומעל הכול — ביכולתן להצמיח מנהיגות איתנטית עצמאית, שאינה תלויה ולא הוצמחה או "הוצנחה", כפי שהיה בשנות ה-50 כאשר היו צריכים לשלוח את המנהיג מהעיר הוותיקה או מקיבוץ או ממושב שכן. ערי הפיתוח הוכיחו שהן יודעות לנהל את ענייניהן, ולא רק את ענייניהן; הן אף שולחות את המנהיגות שעברת את בית-הספר של עיר הפיתוח לכנסת, לממשלה ולמוסדות חשובים אחרים.

במלים אחרות, ערי הפיתוח של מדינת ישראל הן הצלחה בלתי רגילה לעצמן, באופן אבסולוטי, ועל אחת כמה וכמה

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

צריך לרוץ פעם אחת כמליאה כשאלות כיצד למנוע ירידה וכיצד למלא את עיירות הפיתוח בתושבים. תודה רבה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אברהם שפירא. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת דב בן-מאיר.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, יפה עשתה הכנסת כאשר התליטה ליחד כיום חגה ישיבה מיוחדת לנושא ערי הפיתוח. חבל רק שציריכים היינו לפצל את הדיון לשני ימים, ויפה היה לו אפשר היה לדון בנושא זה כיום חגה של הכנסת כלכד.

חברי הכנסת, הערים והעיירות שהוקמו בתנאים קשים ובזמנים קשים על-ידי העלייה החדשה, היו חומה ומגדל, מגדל אור בגבולות המדינה.

צר לנו מאוד, שלאחרונה התעורר ויכוח ציבורי מרומה. כך אני מאמין, אשר דחף את ערי הפיתוח ואת האוכלוסייה שלהן למערכולת של הוויכוח המגמתי והלא-אמיתי על ההקצבות השונות לגופים שונים מתקציב המדינה הרל והמדולדל. כריכת נושא ערי הפיתוח עם הנושא של התק"ס, קופת-חולים, "סולל-כונה", וההתיישבות היהודית המופלאה ביהודה ובשומרון ובאזור עזה — אני, כידוע, חסיד נלהב של ההתיישבות באזורי יהודה ושומרון וחבל-עזה, אבל אנחנו יודעים שבנושא זה יש ויכוח בקרב הציבור, ואילו כלפי ערי הפיתוח אין כישראל שתי גישות, כך אני מאמין. חשיבותן, תרומתן למשך ולכלכלת המדינה ולבטיחונה של המדינה ידועות ובוררות. כולנו בער חיוזק מעמדן, בעד עזרה מרבית להתפתחותן, ואין כאן ימין או שמאל. טובים יותר ופחות טובים.

אדוני היושב-ראש, ערי הפיתוח, אשר כולנו עדיין מכנים אותן משוסימה עיירות פיתוח, נהפכו במשך שנות קיומן לערים פורחות, יפות, מלאות חיים, חדרות חיים, המקיימות אורח חיים חרבותי ויפה. אני רוצה לציין במיוחד, שבמשך שנות קיומן קמו כמעט בכל ערי הפיתוח מוסדות לתורה, מוסדות לחינוך דתי על כל גווניו, מוסדות מפוארים; כתי-כנסת, ישיבות, כוללים, אשר מחדשים את המסורת המפוארת של יהדות מפוארת, של אוכלוסייה אשר רובה זכתה לעלות לישראל מארצות צפון-אפריקה אחרי קום המדינה והיא נושאת מטען רב של מסורת אבות, תורה, יראת שמים ואהבת ארץ-ישראל.

ערי הפיתוח, אשר קמו רובן ככולן אחרי קום המדינה ובחקופת עלייה רבתי, נהפכו במשך השנים לאבני היסוד של המדינה, גם הודות לתעשייה החשובה והטכנולוגיה אשר קמו בתוכן והעשירו את כלכלת ישראל. תושביהן של ערי הפיתוח לא רק שזכו לכיבוש השממה, אשר היתה עזובה במשך מאות ואלפי שנים, אלא להפרכתה ולהפיכתה משממה לגן ורדים.

ערי הפיתוח התייצבו והתבססו עד כדי כך, שהן, אשר היו בעבר עיירות עולים, מסוגלות היום לקלוט אלפים ורבבות של עולים, וכולנו מקווים שהם יעלו ארצה בסייעתא דשמיא. אם אנו חיים בימים אלה בצפיפות אופטימיות לעלייה מברית-המועצות, הרי ערי הפיתוח והאוכלוסייה שבתוכן הן אשר מסוגלות לתרום את התרומה המרבית לקליטת העלייה המקווה מברית-המועצות, וכולנו מתפללים כי אומנם תגיע, ובקורב.

נחמיאס ובעוד עשרות מנהיגים אשר בנו וכוונים את הארץ הזאת. אסור לי?

מאיר שטרית (הליכוד):
אין סתירה בין הדברים.

דב בן-מאיר (המערך):
לא אמרתי שיש סתירה. לטוב אין גבול, ולעשות עוד יותר — כוודאי וכוודאי.

הלוא אני, כסגן ראש עיריית תל-אביב, יכול להגיד, ש-25% מכל המקרים הסוציאליים של מדינת ישראל מרוכזים בתל-אביב; 40% מכל משכנות העוני הם בתל-אביב. נו, אז מה?

מאיר שטרית (הליכוד):
זה נכון. צריך לטפל בהם.

דב בן-מאיר (המערך):
כל אחד יכול לבכות באיוו צורה.

מאיר שטרית (הליכוד):
כל אחד יכול — —

דב בן-מאיר (המערך):
נכון. אני לא אומר שלא. אבל למה לצבוע הכול שחור? למה כל הזמן לומר שהכול הוא רק כישלון, כשמכל העולם באים לראות איך עשינו את זה? הייתי רוצה לראות את שבדיה קולטת 17 מיליון מהגרים במשך 10 שנים, וזו המדינה העשירה ביותר בעולם, שמאות שנים לא ידעה מלחמה. הייתי רוצה לראות אותה מתמודדת עם הגירה כזאת. היא אינה מסוגלת להתמודד עם 1% של מהגרים. הייתי רוצה לראות איך היתה מתמודדת עם קליטה של מהגרים כשיעור של פי שניים וחצי מאוכלוסייתה במשך 10 שנים. האם אנחנו צריכים לקום פה ככנסת — אחרי שראינו פנורמה של מנהיגות שישיבה ביציע כאשר פתחנו את הדיון, פנורמה שאפשר להתברך בה של מנהיגות מכל המפלגות — אנחנו צריכים לקום ורק לבכות כל הזמן? אין לנו כמה להתברך? אין לנו מסר? לא בכדי קמים הכנים שלנו ועוזבים, אם אנחנו כל הזמן אומרים שמה שאנחנו בנינו הוא כישלון.

הדבר השני שהייתי רוצה לומר — גם בנושא הזה יש לנו ערכים משותפים, יש לנו מכנה משותף. לא ייתכן שיעלו פה על הכמה, והאחד יאמר שהכישלון מקורו בעובדה שאנחנו מדינת כיבוש, והשני יאמר שהוא נובע מהיותנו מדינה חילונית, והשלישי יאמר שזה נובע מכך שאנחנו מדינה ביורוקרטית, והרביעי — מכך שאנחנו מדינה דמוקרטית, וכל אחד עם הנימוקים שלו שובר את המערכת הזאת, את המכנה המשותף של המדינה הזאת ושל החברה הזאת, ולא משאיר בו מתום.

מותר, ביום הולדתה ה-38 של הכנסת, להתברך בדמוקרטיה שלנו. היש עוד בעולם דמוקרטיה כמו במדינת ישראל, 95% מאוכלוסייתה הגיעו אליה מארצות לא-דמוקרטיות? המערך שלט במדינה הזאת 44 שנים. כאשר הגיע הזמן לכך, האם לא העביר את השלטון כפי שעושים זאת בדרואינג סטריט 10? כאשר הליכוד מסר ב-1984 את השלטון, האם לא עשה את זה כפי שעושים זאת נשיאי ארצות-הברית אחת לארבע שנים, על מדרגות הקפיטול? האם יש לנו כמה להתבייש?

אצלנו, כאשר מגיע נער לגיל 17, הוא מקבל הודעה לבחור. בארצות-הברית, כל עוד לא פתח מרטין לוהר קינג במערכה על זכויות האזרח, כאשר היה מנסה אדם שחור בדרום

באופן יחסי, אם מביאים בחשבון את נקודת המוצא, את נקודת הזינוק שלהן.

נדבר, למשל, על ירוחם, על דימונה, על אופקים ועל קיבוצים שהתחילו שנים לפניהן. התנועה הקיבוצית התחילה ב-1910, האנשים שהגיעו להקים קיבוצים אלה אנשים שהתחנכו קודם בגרעינים, התגבשו מבחינה חברתית, מבחינה אידיאולוגית, ועלו אחר כך על הקרקע מתוך ידיעה ברורה של העומד בפניהם. ואיך אנחנו, בגלל צרת עם ישראל, שנאלץ לקלוט תוך עשר שנים מיליון וחצי עולים, איך אנחנו הקימונו את ערי הפיתוח? הרי כולם יודעים, באישון לילה היו מורידים את העולים הללו במקומות שונים ואומרים להם: פה תבנו, פה תעשו. תראו מה שהם עשו מהמקומות הללו. תראו איזה ערים לתפארת. לא מוזמן ביקרתי בשדרות. יש שם יושבי-ראש מועצה צעיר, בן המקום, תפארת לעיר הזאת. מה שהוא הקים שם — איזו מערכת חינוך, איזו מערכת רווחה, תענוג להיות שם. הוא לא כובה, אף שיש לו קשיי תקציב. אבל גם לכארי-שבע יש קשיי תקציב. גם לערים אחרות יש קשיי תקציב. כל אחד בסדריו גודל שלו.

למה אנחנו צריכים לעלות כאן ולשפוך, נואם אחרי נואם, רק נהי וכי, כאילו נכשלנו בערי הפיתוח. הרי זה סיפור הצלחה בלתי רגיל. מרוע אי-אפשר להתברך בזה? מרוע אי-אפשר לחנך על זה? מרוע זה לא יכול להיות דוגמה לבתי-הספר? מרוע אי-אפשר לכתוב "מקראות" כיצד כבשנו את השממה באמצעות ערי הפיתוח.

זה אחד הדברים הכואבים. אילו ישב פה אדם מבחרן ושמע את מה שאנחנו מדברים, היום על ערי פיתוח, אמול על מערכת הבריאות, שלשום על מערכת החינוך, הוא היה חושב שהמדינה הזאת הולכת ומתפרקת לגורמים, שהיא לא קיימת.

מאיר שטרית (הליכוד):
זה נכון. המדינה מתפרקת. אל תצבע את זה בוורוד. אתה לא חי שם. אני חי שם.

דב בן-מאיר (המערך):
זה לא נכון. אתה כעצמך סיפור הצלחה.

מאיר שטרית (הליכוד):
זה לא דוגמה.

דב בן-מאיר (המערך):
זה כן דוגמה. כי כמון יש עוד. סגן ראש הממשלה דוד לוי לא צמח בנווה-אביב. חבר הכנסת רפי אדרי לא צמח בדניה; גם לא חבר הכנסת פרץ, גם לא חבר הכנסת נחמיאס, גם לא אחרים, עוד 20-30 ככנסת הזאת.

מאיר שטרית (הליכוד):
אז מה, מישהו עושה טובה?

דב בן-מאיר (המערך):
להיפך. אמרתי לא רק שלא עושה טובה, אלא שזה דבר שצריכים ללמוד ממנו. כשאני באתי להרצות לפני 20 שנה ביבנה, עמדת בחוץ כי לא נתנו לך להיכנס. ואיך כבשת את העיר הזאת והפכת אותה לסיפור הצלחה. אז מה, צריך להתבייש בזה?

מאיר שטרית (הליכוד):
אני לא מתבייש בזה.

דב בן-מאיר (המערך):
אני רוצה לקום פה, כאדם שלא גר בערים הללו אלא גר בתל-אביב, ולהתברך כך, בחבר הכנסת פרץ, בחבר הכנסת

יצחק פרץ (המערך):

לא, לא. אחר כך יגידו שאני טופח לעצמי על השכם. לא זאת הכוונה שלי. זאת משאיר אני לאחרים לעשות, אם יש צורך לעשות את זה.

ידידי חבר הכנסת דב בן-מאיר, אני רוצה לסכם את דברי בכמה מלים ולהגיד לך: קיצוץ בחינוך, הפגיעה הראשונה בערי הפיתוח, תרצה או לא תרצה; קיצוץ כבריאות, הסובל הראשון הן ערי הפיתוח. ואני לא אמנה את הכול, כי אחה יודע את הדברים. אני רוצה שהן תהיינה חוקות דיון כדי שיוכלו להתמודד כמו תל-אביב עם 25% מקרי סעד או 40%. אך הן אינן יכולות להתמודד.

על כן, התשובה האחת והיחידה היא, שהממשלה והכנסת תעשינה את הכול, ויש ביכולתן לעשות, תאמין לי. אם הממשלה תכריז שהשנה הזאת היא השנה של ערי הפיתוח, וגם תעשה, ולא במקומות אחרים — בעוד שנה נדבר.

אני מודה שוב על ההשתתפות הערה של חברי הכנסת. ואני מקווה שהתקשרות תיקח לתשומת לב "לפרגן" קצת לערי הפיתוח.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
תראה את היציע.

יצחק פרץ (המערך):

כן, אני ראיתי את היציע "מלא". גם בשבוע שעבר היה "מלא".

אני מודה שוב לכולם ואני רוצה להביא הצעת סיכום —

היו"ר א' נחמיאס:

בבקשה, אדוני.

יצחק פרץ (המערך):

אני רוצה להביא הצעה לסיכום הדיון בנושא הזה מטעם סיעת הליכוד, המערך, שינוי, אגודת-ישראל וש"ס:

א. הכנסת קוראת לממשלה להקים אלאחר ועדת שרים לאזורי הפיתוח.

ב. נוכח מגמת ההגירה השלילית המסתמנת ברוב ערי הפיתוח, נדרשת הממשלה לנקוט פעולות מיידיות לעצירת הסחף ולעידוד ההתיישבות בערי הפיתוח, על-ידי יצירת תנאים אטרקטיביים ומערכת תמריצים מיוחדת.

ג. הכנסת תפעל לקדם הצעות חוק שעניינן קידום ערי הפיתוח ופיתוחן.

ד. הכנסת קוראת לממשלה לקבוע מחדש את מעמדן וסיווגן של ערי הפיתוח במטרה לקבוע סדר קדימות כמשתמע מקורי הסוד של הממשלה.

ה. הכנסת מכריזה על שנה זו, שנת 1987, כשנת ערי הפיתוח, וקוראת לממשלה להקדיש משאבים מיוחדים להיעוץ של ערי הפיתוח, כדי להביא לגיוון ולשינוי המבנה החצוטקטי שלהן. תודה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת יצחק פרץ. הצעת סיכום לחבר הכנסת צירלי ביטון.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להביא הצעת סיכום של סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון בנושא: הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח.

להתקרב ללשכת הרישום, היו מגלגלים אותה בזפת וכנוצות. ואז היו שם עיירות עם 15,000 כוחרים — 12,000 שחורים, 3,000 לבנים, וכל הנבחרים היו תמיד לבנים, כיוון שלשחורים במבצר הדמוקרטיה העולמית בארצות-הכרית לא היתה זכות הצבעה. האם קורה דבר כזה אצלנו, אצל היהודים, אצל הערבים, אצל חילונים, אצל דתיים? אבל כל הזמן רק חושך וכל הזמן רק רע, וכל הזמן רק כישלון אחד גדול.

הלוואי שאנחנו נצליח להמשיך ולהיכשל כך עוד 200 שנה. כך, אני חושב, אנחנו לפחות לא נבייש את 4,000 שנות ההיסטוריה שלנו כעם שחי על במתי הארץ הזאת.

ואני ביים חגה של הכנסת ולכבוד העוברה שהיא מקדישה את יום הולדתה ה-38 לעיירות הפיתוח — מצדיע להן, מצדיע לכנסת, מתכבד בהן ומאחל להן המשך פריחה ושגשוג במדינת ישראל הריבונית.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת דב בן-מאיר. חבר הכנסת יצחק פרץ, אתה מבקש לסכם? בבקשה.

יצחק פרץ (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בסיכום הדיון בנושא זה, אני רוצה להודות לחברי הכנסת, ובראש ובראשונה ליושב-ראש הכנסת ולחברי הנשיאות, שמצאו את הדרך הטובה ביותר לכיטוי רחשי לבנו והוקרתנו לערי הפיתוח כזה שהעלו את הנושא לדיון ביום חגה של הכנסת; ולא רק זה, אלא היה אף דיון עם ראשי ערי הפיתוח שנכחו כאן.

לצערי הרב, עלי להגיד שכלי התקשורת, הטלוויזיה והעיתונות, שכאשר קורים מקרים של הבערת צמיגים, אונס ושאר מרעין בישיבן בערי הפיתוח, הם ממש קופצים על המציאה — כאשר היה הדיון על ערי הפיתוח ביום חגה של הכנסת, הטלוויזיה וגם העיתונות התעלמו מכך. אני יכול לשבח את הרדיו, שפעל כשורה באותו יום ודיווח על כך.

ידידי, חבר הכנסת דב בן-מאיר, אני כאמת רוצה להבליט את החיוב. מה אני יכול לעשות שהצעירים אינם יכולים להישאר בערי הפיתוח, כי אין להם תשובה? מה החיוב שיש כזה, עם כל רצוני למצוא אותה? פשוט אין להם מה לעשות. מצד אחד, אנחנו שולחים אותם ללמוד, ומצד שני, הם מסיימים את לימודיהם והולכים לתל-אביב או למקום אחר.

דב בן-מאיר (המערך):

גם 50% מכני הקיבוצים עוזבים, אף שיש שם חששיה וחקלאות מהמפותחות ביותר בעולם. צריך להתמודד עם זה.

יצחק פרץ (המערך):

אילו הייתי יודע שיש ביכולתן של ערי הפיתוח שלומי וירוחם ועוד ערים אחרות — ולא אציין את כולן — להתמודד כמו קיבוץ, כמו תל-אביב, הייתי אומר: יתמודדו. אבל הן אינן יכולות. מה אפשר לעשות? זו המציאות. העובדה שיש כהן מאיר שטרית ואהרן נחמיאס, או פרץ או מישהו אחר, מה זה צריך לתת? אנחנו בדיקו כמו כל אחד אחר.

מאיר שטרית (הליכוד):

תראה את ההידרדרות בדימונה מאז עזב חבר הכנסת פרץ.

יצחק פרץ (המערך):

הבעיה שלנו היא אחרת לגמרי. זה לא אנחנו, זו לא ההנהגה בלבד.

מאיר שטרית (הליכוד):

אתה יכול לתת נחונים על מה שקרה במערכת החינוך בדימונה אחרי שעזבת.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 אדוני היושב-ראש, אני מבקש למנות את הקולות כדי
 שלא יהיה ספק לגבי תוצאות ההצבעה.

היו"ר א' נחמיאס:
 בלי התוספת, כרגע שאתה תבקש למנות — אני אמנה.

עדנה סולודר (המערך):
 אין ספק.

היו"ר א' נחמיאס:
 חבר הכנסת טובי, האם אתה עומד על הצעתך? האם אתה
 מדבר ברצינות?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 כן, לכבוד עיריית הפיתוח.

היו"ר א' נחמיאס:
 חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

כעד הצעת הסיכום שהביא	
חבר הכנסת מ' פלד	— 4
נגד	— 6
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' פלד	
לא התקבלה.	
כעד הצעת הסיכום שהביא	
חבר הכנסת צ' ביטון	— 4
נגד	— 6
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת צ' ביטון	
לא התקבלה.	
כעד הצעת הסיכום שהביא	
חבר הכנסת י' פרץ	— 6
נגד	— 4
הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת י' פרץ	
התקבלה.	

תופיק זיאר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
 זהו כבוד גדול לקואליציה.

היו"ר א' נחמיאס:
 חברי הכנסת, מיצינו את סדר-היום. תודה לחברים
 שנשארו כאולם. הפעם הזאת נשארו עשרה חברים, לפעמים
 נשארים גם פחות. אני מודה לחברי הכנסת מאיר שטרית, צ'רלי
 ביטון, עדנה סולודר, דב בן-מאיר, יצחק פרץ, יצחק ארצי,
 תופיק טובי, מתתיהו פלד ותופיק זיאר. תודה רבה גם לעובדי
 הכנסת שנשארו אתנו.

חברי הכנסת, הישיבה הבאה — מחר במועדה. ישיבה זו
 נעולה.

1. הכנסת מכיעה את דאגתה העמוקה נוכח המצוקה
 החברתית והכלכלית, מצוקת האבטלה, התפשטות העוני,
 הניזונה, הצטמקות שירותי התינוך והבריאות, והמשבר של
 הרשויות המקומיות. מצב זה הינו פרי מדיניותה של הממשלה
 המקצצת בתקציבי שירותי החברה והפיתוח לטובת ההוצאות
 הצבאיות בשירות מדיניות הכיבוש וההתנחלות בשטחים
 הכבושים.

2. הכנסת מחליטה לבטל את ההקצבות להתנחלויות
 בשטחים הכבושים ולהעביר את ההקצבות האלה לצורכיהן
 החיוניים של עיריית הפיתוח.

3. הכנסת קובעת שהתשובה למצוקת עיריית הפיתוח
 אינה בהקמת ועדת שרים אלא בהפסקת המדיניות של העדפת
 ההתנחלויות בשטחים הכבושים ובהפניית התקציבים לעיריית
 הפיתוח.

4. הכנסת קוראת לממשלה להכריז על אזורי הכפרים
 הערביים כאזורי פיתוח ולהנהיג כלפיהם מדיניות של שוויון
 בפיתוח שירותים חברתיים ומוניציפליים ובהבטחתם.

היו"ר א' נחמיאס:
 תודה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון. רשות הדיבור לחבר
 הכנסת מתתיהו פלד, בבקשה.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקרמת לשלום):
 כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד כזה להביא
 הודעת סיכום מטעם סיעת הרשימה המתקרמת לשלום בחום
 הדיון על הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח.

הכנסת מטילה על הממשלה את האחריות לכך
 שפוטנציאל כלכלי אדיר נותר בלתי מנוצל, הן בערי הפיתוח
 והן ביישובים הערביים.

חרף תשלום מס שפתיים על הצורך בפיתוח ובקידום
 המשק באזורי הפיתוח, מופלים אזורים אלה לרעה הן בתקציבי
 הממשלה והן בהשקעות ובפיתוח תעשייתי. לגבי האוכלוסייה
 הערבית בישראל אפילו לא מדובר כמס שפתיים. האוכלוסייה
 הערבית מופלית כפל כפליים, חרף היותה אוצר בלום שאפשר
 היה להסתייע בו כדי לקדם את המשק הישראלי כולו. יש בקרב
 האוכלוסייה הערבית פועלים מיומנים, אינטליגנציה צעירה,
 מסורת של חריצות וכבוד לאדם העמל. יש בה גם מקורות של
 הון ומקרקעין.

לעומת כל אלה מבזבזת הממשלה הון עתק על
 ההתנחלויות, בזבוז שאינו יצרני ונועד כולו לקדם את שאיפות
 הסיפוח של השטחים הכבושים.

הכנסת קוראת לממשלה לשנות את מדיניותה בתחומי
 הפיתוח ולהפנות לאתגר את המשאבים לערי הפיתוח ולמגזר
 הערבי. הכנסת קוראת לממשלה לחדול מן הסיוע להתנחלויות,
 שאינן אלא מוקשים בדרך אל השלום.

היו"ר א' נחמיאס:
 תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד. חברי הכנסת, אנחנו
 עוברים להצבעה על הצעת הסיכום.